

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105002/D/2019/36103158107350532

INTERKULTÚRNE PROBLÉMY
NA SLOVENSKO-RAKÚSKOM POMEDZÍ
A ICH MOŽNÉ RIEŠENIE

Dizertačná práca

2019

Mgr. Michaela Čiefová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

INTERKULTÚRNE PROBLÉMY
NA SLOVENSKO-RAKÚSKOM POMEDZÍ
A ICH MOŽNÉ RIEŠENIE

Dizertačná práca

Študijný program:	Medzinárodné ekonomické vzťahy
Študijný odbor:	Medzinárodné ekonomické vzťahy
Školiace pracovisko:	Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Školiteľ:	doc. Mgr. Ing. Katarína Seresová, PhD.

Bratislava 2019

Mgr. Michaela Čiefová

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že som predloženú dizertačnú prácu vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....
podpis

POĎAKOVANIE

Na tomto mieste by som sa rada poďakovala vedúcej mojej záverečnej práce, doc. Mgr. Ing. Kataríne Seresovej, PhD., za cenné rady a usmernenia. Zároveň by som sa rada poďakovala rodine a priateľom, ktorí ma počas doktorandského štúdia podporovali. Poďakovanie patrí i všetkým respondentom za ich ochotu poskytnúť mi potrebné informácie a nové podnety pri výskume.

ABSTRAKT

ČIEFOVÁ, Michaela: *Interkultúrne problémy na slovensko–rakúskom pomedzí a ich možné riešenie*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Školiteľ: doc. Mgr. Ing. Katarína Seresová, PhD. – Bratislava: FMV, 2019, 150 strán.

Predkladaná dizertačná práca pojednáva o problémoch, ktoré vznikajú v dôsledku odlišností rôznych elementov kultúry. Vzhľadom na skutočnosť, že diskutovaná problematika vykazuje znaky interdisciplinarity, bolo potrebné v procese elaborácie dizertačnej práce zohľadniť rozsiahle spektrum aspektov. Primárnym cieľom výskumu prezentovaného v tejto práci je identifikácia interkultúrnych problémov vyskytujúcich sa v oblasti slovensko–rakúskeho pohraničia, a následné navrhnutie riešení na ich odstránenie i prevenciu budúcich nedorozumení či konfliktov. Za účelom naplnenia hlavného cieľa bolo uskutočnených niekoľko parciálnych výskumov, ktoré v zásade predstavovali sekundárne ciele práce. Uskutočnená bola komparatívna analýza slovenského a rakúskeho kultúrneho profilu, čiastkové výskumy vo vzťahu k vzájomnej percepcii oboch národných kultúr i vplyvu médií na vnímanie tej druhej národnej kultúry. V našich skúmaníach sme sa opierali o poznatky viacerých vedných disciplín, ako napr. histórie, interkultúrnej komunikácie, ekonómie či demografie. Hlavný výskum práce bol uskutočnený formou hĺbkových rozhovorov s kľúčovými informátormi, ktorí zastupovali päť obcí na pohraničí, konkrétne Záhorskú Ves, Jarovce a Rusovce na slovenskej strane a Angern a Berg na rakúskej strane. Výsledky predmetného kvalitatívneho výskumu sú spracované v poslednej časti predkladanej práce.

Kľúčové slová: kultúra, interkultúrne problémy a konflikty, slovensko–rakúske pohraničie, kultúrna diplomacia, cezhraničná spolupráca

ABSTRACT

ČIEFOVÁ, Michaela: *Intercultural Issues on Slovak–Austrian Border and Their Possible Solving*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy. – Supervisor: doc. Mgr. Ing. Katarína Seresová, PhD. – Bratislava: FMV, 2019, 150 pages.

The submitted dissertation thesis discusses problems occurring as a consequence of differences in various elements of culture. With regards to the fact that the debated topic demonstrates traits of interdisciplinarity, it was necessary to consider numerous aspects within the thesis elaboration process. The primary objective of the research presented within this thesis is to identify intercultural problems occurring in the Slovak–Austrian border region, and consequent suggestion of solutions for their elimination or prevention. For the purpose of fulfilment of the main objective, several partial researches were conducted, being at the same time secondary objectives. A comparative analysis of Slovak and Austrian cultural profile was carried out, partial researches in relation to mutual perception of both national cultures, as well as the impact of media on this perception. Our research was supported by knowledge of several scientific disciplines, such as history, intercultural communication, economics, or demography. The main research of the thesis was conducted by means of key informant interviews, whereas the informants represented five villages on the border, in concrete Záhorská Ves, Jarovce and Rusovce in Slovakia and Angern and Berg in Austria. The results of the qualitative research are discussed within the final part of the present thesis.

Key Words: culture, intercultural issues, Slovak–Austrian border region, cultural diplomacy, cross-border cooperation

Obsah

Úvod	12
1 Súčasný stav rozpracovania skúmanej problematiky	15
1.1 Terminologické vymedzenia a definície základných pojmov	15
1.1.1 Kultúra ako širokospektrálny fenomén	15
1.1.1.1 Hofstede a jeho kultúrne modely	16
1.1.1.2 Ostatné prístupy k fenoménu kultúry	20
1.1.2 Vybrané prístupy ku konceptu interkultúrnej komunikácie	25
1.1.3 Teoretické vymedzenie interkultúrneho konfliktu	29
1.1.4 Kultúrne hodnoty a normy	37
1.1.5 Interkultúrna kompetencia ako predpoklad úspešnej interkultúrnej komunikácie	39
1.1.5.1 Elementy interkultúrnej kompetencie	42
1.1.6 Zhrnutie podkapitoly	46
1.2 Kultúrna diplomacia ako významný prvok medzinárodných a interkultúrnych vzťahov	47
1.2.1 Definícia kultúrnej diplomacie a jej vzťah k verejnej diplomacii	47
1.2.2 Aktéri kultúrnej diplomacie	50
1.2.3 Kultúrna diplomacia v Európskej únii	51
1.2.4 Kultúrna diplomacia Slovenskej republiky	53
1.2.5 Kultúrna diplomacia Rakúska	55
1.2.6 Zhrnutie podkapitoly	57
1.3 Charakteristika kultúrneho profilu Slovenska a Rakúska	58
1.3.1 Klasifikácia a komparácia kultúr podľa R. D. Lewisa	59
1.3.2 Slovenská a rakúska kultúra v kontexte kultúrnych dimenzií a štandardov	63
1.3.3 Členenie a analýza kultúr v závislosti od prístupu k času	66
1.3.4 Ďalšie ťažiská komparácie	67
1.3.5 Zhrnutie podkapitoly	70
1.4 Vzťah kultúry, histórie a hospodárskej a demografickej situácie Rakúska a Slovenska	71
1.4.1 Ekonomika Slovenska a Rakúska vo vzťahu ku kultúrnemu aspektu	72
1.4.1.1 Vybrané ekonomické aspekty	72
1.4.1.2 Reflexia kultúry v indexoch národnej konkurencieschopnosti	73
1.4.1.3 Cezhraničná spolupráca	81
1.4.2 Vybrané demografické aspekty a migrácia	82
1.4.3 Stručný exkurz slovensko-rakúskych dejín v kontexte formovania kultúr	84

1.4.4	Zhrnutie podkapitoly	88
2	Ciele dizertačnej práce	90
3	Metodológia dizertačnej práce	92
4	Empirický výskum dizertačnej práce	95
4.1	Exogénne činitele percepcie národných kultúr	95
4.2	Vyhodnotenie výsledkov empirického výskumu ohľadom percepcie príslušníkov slovenskej kultúry voči predstaviteľom rakúskej kultúry	97
4.2.1	Analýza a interpretácia výsledkov	98
4.2.2	Porovnanie s výsledkami štúdie Inštitútu pre verejné otázky	107
4.3	Vnímanie Slovákov a interkultúrnych problémov z rakúskej perspektívy	108
4.3.1	Analýza a interpretácia výsledkov	109
4.4	Výskyt interkultúrneho konfliktu a percepcia kultúrnych rozdielov na multikultúrnom pracovisku: Prípad Rakúska	112
4.4.1	Analýza a interpretácia výsledkov	113
4.5	Empirický výskum na slovensko-rakúskom pohraničí	118
4.5.1	Výsledky rozhovorov s kľúčovými informátormi v Záhorskej Vsi a Angerne	123
4.5.2	Výsledky rozhovorov s kľúčovými informátormi v Jarovciach, Rusovciach a Bergu	125
5	Diskusia a odporúčania	129
6	Záver	133
	Zoznam použitej literatúry	136
	Internetové zdroje	145
	Prílohy	151

Zoznam tabuliek, grafov a ilustrácií

Tabuľky:

Tabuľka 1: Špecifiká prístupu ku konfliktu v kultúrach s nízkym a vysokým kontextom ..	36
Tabuľka 2: Kategorizácia kultúr podľa R. D. Lewisa	60
Tabuľka 3: Hodnoty slovenskej a rakúskej kultúry	63
Tabuľka 4: Vyčíslenia jednotlivých indexov kultúrnych dimenzií Rakúska a Slovenska ...	65
Tabuľka 5: Význam kompetencií v slovenskej a rakúskej spoločnosti	69
Tabuľka 6: Komparácia slovenskej a rakúskej národnej kultúry	71
Tabuľka 7: Konkurencieschopnosť Slovenska a Rakúska v období 2016-2017	77
Tabuľka 8: Umiestnenie Slovenska a jeho susedných krajín vo vybraných indexoch národnej konkurencieschopnosti v roku 2016	80
Tabuľka 9: Podiel prisťahovalcov a odídených na populácii Slovenska a Rakúska	83
Tabuľka 10: Grafické znázornenie vlastností pripisovaných Rakúšanom z pohľadu Slovákov	102
Tabuľka 11: Kvantitatívne vyjadrenie znalosti nemeckého jazyka medzi účastníkmi prieskumu	104
Tabuľka 12: Názory Slovákov na nemecký jazyk	107
Tabuľka 13: Vybrané otázky z dotazníka a príslušné odpovede	110
Tabuľka 14: Sémantické diferenciály s atribútmi	111

Grafy:

Graf 1: Index národnej konkurencieschopnosti Rakúska a Slovenska za obdobie rokov 2008-2018	79
Graf 2: Znázornenie vekového zastúpenia účastníkov online dotazníka.....	99
Graf 3: Percentuálne zastúpenia zamestnaní medzi respondentmi	100
Graf 4: Frekvencia interakcie Slovákov s Rakúšanmi	101
Graf 5: Subjektívne zhodnotenie znalosti cudzích jazykov u Slovákov.....	104
Graf 6: Znázornenie odpovedí Slovákov na otázku, či považujú nemčinu za potrebný jazyk pre Slovákov	105
Graf 7: Veková štruktúra respondentov	114

Graf 8: Krajiny pôvodu respondentov	115
Graf 9: Vnímanie rozdielov vo výkone práce a prístupu k práci medzi Rakúšanmi a ostatnými národnými kultúrami	116

Obrázky:

Obrázok 1: Vzťah medzi osobnosťou, kultúrou a ľudskou povahou.....	18
Obrázok 2: Hofstedeho model cibule	19
Obrázok 3: Obsah a forma verbálneho konfliktu.....	33
Obrázok 4: Štruktúra interkultúrnej kompetencie	44
Obrázok 5: Komponenty neverbálnej komunikácie	46
Obrázok 6: Približná pozícia Rakúska a Slovenska na škále multi-aktívnych a lineárne aktívnych kultúr	62
Obrázok 7: Štruktúra Indexu globálnej konkurencieschopnosti.....	76
Obrázok 8: Spolkové krajiny a okresy Rakúska	119
Obrázok 9: Okresy Slovenskej republiky	120
Obrázok 10: Mapa obcí Záhorská Ves a Angern.....	121
Obrázok 11: Mapa obcí Berg, Jarovce a Rusovce.....	123

Úvod

V 21. storočí, ktoré sa vyznačuje neustále sa zintenzívňujúcimi procesmi globalizácie, naberá interkultúrna dimenzia čoraz viac na význame. Dôkazom týchto tendencií je i široké spektrum odborných publikácií a vedeckých štúdií, ktorých ťažiskom je interkultúrny faktor, pričom je skúmaný z rozličných perspektív. Často sa v akademickom a odbornom diskurze stretávame s komparáciami národných kultúr, s tréningom interkultúrnej kompetencie, či s nevyhnutnosťou zohľadnenia kultúrnych špecifik v marketingu či manažmente ľudských zdrojov. Kultúry sú často skúmané napr. aj z podnikateľskej perspektívy či z pohľadu psychológie.

Témou predpokladanej dizertačnej práce je skúmanie potenciálnych problémov a konfliktov vznikajúcich primárne na slovensko-rakúskom pohraničí, ale v neposlednom rade i medzi príslušníkmi slovenskej a rakúskej národnej kultúry vo všeobecnosti, pričom predpokladanou príčinou týchto konfliktov je interkultúrny aspekt. To znamená, že tieto problémové situácie sú konzekvenciou nekompatibility kultúrnych systémov, komunikačných vzorcov či percepcie, teda rozdielov kultúrnych profilov skúmaných krajín. Aby sme boli schopní zistené konflikty optimálne vyriešiť, alebo aspoň načrtnúť vhodné spôsoby ich riešenia, je potrebné tieto najskôr presne špecifikovať. Na základe empirického skúmania a následného skonštatovania existencie určitých kultúrou podmienených konfliktov je možné pomocou psychologických a sociologických prístupov navrhnúť najvhodnejšie spôsoby riešenia predmetných konfliktov. Dôležitá je pritom realizovateľnosť navrhnutého riešenia v praxi. Nemali by teda existovať žiadne legislatívne ani iné obmedzenia pretavenia diskutovaného návrhu do praxe.

Selekcia národných kultúr, ktorým sa v našej práci venujeme, nie je náhodná. Slovensko a Rakúsko sa vyznačujú spoločnou históriou, sú významnými obchodnými partnermi, na území Slovenskej republiky pôsobia mnohé rakúske entity, mobilita medzi Slovenskom a Rakúskom nepretržite narastá. V kontexte rakúsko-slovenských vzťahov netreba zabúdať ani na geografickú proximitu a úzku, už stáročia existujúcu spätosť (nie len) pohraničných regiónov. Empirický výskum spočívajúci okrem iného v identifikovaní pozitívnych a negatívnych aspektov interkultúrneho spolužitia v pohraničnom regióne možno následne aplikovať pri načrtnutí stratégií zlepšovania koexistencie príslušníkov daných kultúr.

Rakúsko je v súčasnosti integrované do európskych štruktúr. Vďaka svojej geografickej polohe a histórii neustále udržuje vzťahy s krajinami strednej a východnej Európy.¹ Na väzby Slovenska so Západom poukazuje i Šmihula, ktorý zároveň tvrdí, že slovenský národ bol vždy západne orientovaný vzhľadom na kultúru. Argumentuje okrem iného latinkou, kresťanstvom, migráciou predovšetkým do západných krajín či zahraničnoobchodnými väzbami s krajinami Západu.²

Potenciálne existujúce interkultúrne konflikty nemožno ignorovať a treba vynaložiť úsilie na ich odstránenie, a uskutočniť preventívne opatrenia. Práve takéto spôsoby odstránenia alebo prinajmenšom redukcie existujúcich problémov budú predstavovať výstupy skúmania. Vychádzame z predpokladu, že určité odlišnosti medzi slovenskou a rakúskou kultúrou existujú, hoci možno nie sú také markantné ako napr. rozdiely medzi (geograficky) oveľa vzdialenejšími kultúrami. Toto tvrdenie implikuje ďalší predpoklad, a síce, že rozdiely medzi slovenskou a rakúskou kultúrou môže byť značne náročnejšie identifikovať.

Sme presvedčení, že vzhľadom na tému našej práce ide o vysoko aktuálnu problematiku. Predpokladáme, že intenzita vzájomných interkultúrnych stretov medzi oboma krajinami sa bude kontinuálne zvyšovať. Empirický výskum a odporúčania na riešenie potenciálnych interkultúrnych konfliktov a ich prevencie je preto v tomto smere priam nevyhnutný. Poznatky získané výskumom možno aplikovať napr. v podnikateľskej sfére (malé a stredné podnikanie v pohraničnom regióne, nadnárodné korporácie...), v oblasti manažmentu ľudských zdrojov, vo vzdelávacom systéme ako metodologické východisko pri výučbe detí a mládeže s rozličným sociálno-kultúrnym pozadím, alebo v turizme. Nemožno vynechať ani zahranično-politickú rovinu. Okrem toho môže osvojenie si týchto princípov všeobecne zlepšiť kvalitu spolunažívania Slovákov a Rakúšanov v pohraničí i v širšom okolí. Inšpirovať sa možno aj Průchom, podľa ktorého výstupy takéhoto vedeckého bádania možno využiť napr. v sfére edukácie, pri súžití príslušníkov rôznych etník v jednej krajine, v procese začleňovania imigrantov do hostiteľskej spoločnosti, v interkultúrnej komunikácii v určitých profesiách, v štátnej správe, súdnictve, polícii, ale i v oblasti zdravotnej starostlivosti a medzinárodných negociáciách.³

¹ PICK, H. (1999): Und welche Rolle spielt Österreich? Vom besetzten Grenzland zum offenen EU-Staat: die Alpenpolitik im internationalen Blickfeld, s. 325.

² ŠMIHULA, D. (2018): Naše väzby so Západom sú pevné.

³ PRŮCHA, J. (2004): Interkulturní psychologie. Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů.

Zámerom práce bude snaha o navrhnutie riešení zlepšenia komunikačných stratégií a zvýšenia komunikačnej a interkultúrnej kompetencie. Zároveň sa ponúka priestor na riešenie obdobnej problematiky v nadväznosti na iné kultúrne komunity, ktoré sú v neustálom kontakte, a medzi ktorými môže dochádzať k vzniku problémových či konfliktných situácií.

1 Súčasný stav rozpracovania skúmanej problematiky

Úvodom by sme radi upozornili na skutočnosť, že predkladaná práca vykazuje interdisciplinárny charakter. Aplikujeme v nej poznatky nie len z interkultúrnej komunikácie, interkultúrnej psychológie, ale i lingvistiky, histórie, demografie, a v neposlednom rade ekonomickej vedy. Z uvedeného dôvodu je prvá kapitola práce rozdelená do štyroch tematických okruhov.

Prvá časť prvej kapitoly obsahuje definície a rozličné prístupy ku konceptom, ktoré považujeme pre naše ďalšie skúmania za nevyhnutné, a na ktoré budeme v našej práci opätovne poukazovať a nadväzovať. Objasnené budú pojmy ako kultúra, interkultúrna komunikácia či kultúrne hodnoty. Druhá podkapitola predkladanej práce sa zaoberá problematikou kultúrnej diplomacie ako nástroja na udržiavanie či zlepšovanie obrazu o kultúre tej-ktorej krajiny, pričom vzhľadom na tému a ciele našej práce sa bližšie venujeme kultúrnej diplomacii Slovenska a Rakúska. Tretia časť prvej kapitoly predstavuje komparatívnu analýzu profilu slovenskej a rakúskej kultúry pomocou viacerých kultúrnych modelov. V poslednej podkapitole poukazujeme na vzťah medzi kultúrou, hospodárskou situáciou krajín, demografiou i históriou. Pozornosť je venovaná najmä 20. storočiu a vplyvu významných dejinných udalostí slovensko-rakúskych dejín na vyprofilovanie kultúr. V rámci časti venovanej hospodárstvu komentujeme najmä krátkodobý vývoj a aktuálny stav národnej konkurencieschopnosti oboch krajín, a reflexiu určitých kultúrnych atribútov v indexe konkurencieschopnosti. Okrem toho sa stručne vyjadrujeme na tému projektov cezhraničnej spolupráce.

1.1 Terminologické vymedzenia a definície základných pojmov

Ako sme už uviedli vyššie, prvá časť prvej kapitoly predkladanej dizertačnej práce je venovaná teoretickým vymedzeniam konceptov, ktoré sú pre našu prácu kľúčové. Konkrétne ide o nasledujúce pojmy: kultúra, interkultúrny konflikt, interkultúrna komunikácia, kultúrne hodnoty a normy, a interkultúrna kompetencia.

1.1.1 Kultúra ako širokospektrálny fenomén

Jedným z centrálnych termínov našej práce je pôvodom latinský výraz kultúra (*cultura*). Hoci tento výraz patrí do jadra slovnej zásoby, a s najväčšou pravdepodobnosťou mu aj každý člen jazykového spoločenstva rozumie, vyvoláva kultúra v každom z nás rozdielne asociácie.

Môže ísť o diela výtvarného umenia a architektúry, obyčaje a prvky ľudovej slovesnosti tradované z generácie na generáciu, prípadne o normy správania sa a komunikačné vzory, ktoré sa v určitej komunite považujú za správne.⁴ Podľa Jeleňovej môžeme kultúru chápať napr. aj ako ľudí pochádzajúcich z určitej krajiny.⁵ Zágoršeková považuje kultúru za neoddeliteľný, atributívny základ identity štátov.⁶ Vo všeobecnosti môžeme povedať, že žiadny z uvedených prístupov nie je chybný. Kultúra je totiž komplexným systémom integrujúcim konkrétne i abstraktné prvky. Množstvo definícií pojmu kultúra totiž hovorí v prospech skutočnosti, že sa doposiaľ mnohí teoretici pokúsili o jeho definovanie a začlenenie do systému spoločenských vied. Vo vedeckom ponímaní ide o interdisciplinárny fenomén, ktorý zasahuje do sféry etnológie, jazykovedy, medzinárodných vzťahov, marketingu, a pod. Ako konzekvencia globalizačných tendencií sa do popredia čoraz intenzívnejšie dostáva interkultúrna dimenzia. Jeleňová dodáva, že v priebehu posledných desaťročí sa repertoár definícií pojmu kultúra značne rozšíril, avšak mnohé z novodobých definícií sú vágne a neprispeli k objasneniu pojmu. Autorka ďalej upozorňuje na to, že pojem kultúra sa často nesprávne zamieňa s termínmi etnicita alebo národnosť.⁷

Nakoľko fenomén kultúry je pre našu prácu kľúčový, uvádzame v ďalšom niekoľko definícií, ktoré reflektujú jej najvýznamnejšie aspekty. Konštatujeme, že niektoré definície pojmu kultúra, ktoré ponúka odborná literatúra, sú značne komplexné. Naopak, nachádzame aj podstatne zjednodušené prístupy, čo ale nemá vplyv na ich relevantnosť.

Definície a prístupy, ktoré citujeme v predloženej práci, pochádzajú zo širokého spektra zdrojov. Ako prvé zosumarizujeme prínosy významných akademikov a vedcov, ktorým sa budeme venovať o čosi podrobnejšie. Pri niektorých kultúrnych modeloch sa pozastavíme a bližšie si ich okomentujeme. Na zjednodušenie uvedieme zopár stručných definícií, ktorých zdrojmi sú prevažne slovníky a medzinárodné organizácie, ako napr. UNESCO.

1.1.1.1 Hofstede a jeho kultúrne modely

Jedným z najuznávanejších odborníkov v oblasti interkultúrnych, sociologických, či antropologických štúdií je bezpochyby Geert Hofstede. Tento autor poukazuje na analógiu medzi počítačovým programovaním a kultúrou, v dôsledku čoho označuje kultúru ako

⁴ ČIEFOVÁ, M. (2018): *Diverse Approaches and Definitions of the Term Culture*, s. 84.

⁵ JELEŇOVÁ, I. (2017): *Interkultúrne interakcie a migrácia. Vybrané aspekty problematiky*, s. 10.

⁶ ZÁGORŠEKOVÁ, M. B. (2009): *Kultúry v medzinárodných vzťahoch*, s. 104.

⁷ JELEŇOVÁ, I. (2017): *Interkultúrne interakcie a migrácia. Vybrané aspekty problematiky*, s. 10.

mentálny software (*mental software, software of the mind*), čím myslí určité vzory myslenia, konania, či cítenia. Podľa Hofstedeho možno na kultúru nazerať v užšom a širšom slova zmysle. Kultúra v užšom zmysle slova predstavuje principiálne civilizáciu alebo zdokonalenie, zušľachtenie mysle (*refinement of the mind*), čoho výsledkom sú napr. umelecké a literárne diela. Tento prístup je zvyčajne vlastný západným kultúram, resp. západným jazykom. Naopak, kultúra v širšom slova zmysle predstavuje už spomínaný mentálny software. Druhý prístup aplikuje aj sám Hofstede vo svojom diele *Cultures and Organizations – Software of the Mind* z roku 2010. Podobne ako Hofstede, ani v našej práci nebude k fenoménu kultúry pristupovať z užšej perspektívy, ktorú považujeme za mierne limitujúcu a abstrahujúcu od aspektov, ktoré sú pre náš výskum relevantné. Kultúru teda budeme chápať ako súbor vzorov myslenia a správania, nie výlučne ako výtvary ľudského intelektu a talentu.

Hofstede zdôrazňuje, že v prípade kultúry hovoríme o kolektívnom, naučenom fenoméne, nakoľko je, minimálne do určitej miery, zdieľaná príslušníkmi konkrétnej sociálnej skupiny. V ďalšom autor rozlišuje medzi tromi inštanciami, a síce kultúra, osobnosť jednotlivca a ľudská povaha, náтура (*human nature, culture, personality*). Ľudská povaha je atribútom vlastným všetkým ľudským bytostiam a je uchovávaná v našich génoch. Osobnosť je kombináciou zdedených a naučených črt. To znamená, že je ovplyvňovaná kultúrnym pozadím ako aj vlastnými skúsenosťami, čo z nej robí unikátny konštrukt.⁸ Vzťah medzi kultúrou, ľudskou náturom a osobnosťou jednotlivca znázorňuje Obrázok 1.

⁸ HOFSTEDE, G. – HOFSTEDE, G. J. – MINKOV, M. (2010): *Cultures and Organizations. Software of the Mind. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival.*, s. 5-7.

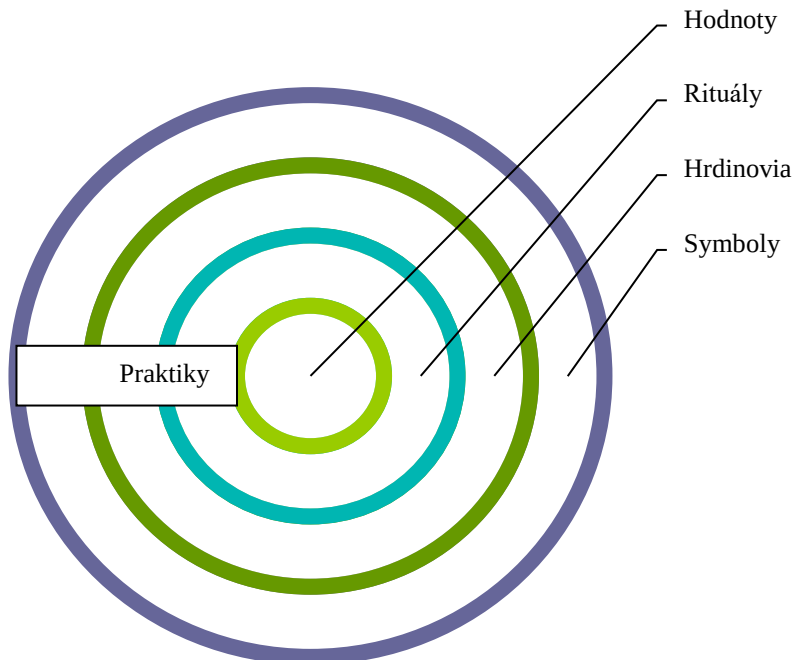
Obrázok 1: Vzťah medzi osobnosťou, kultúrou a ľudskou povahou

Prameň: HOFSTEDE, G. – HOFSTEDE, G. J. – MINKOV, M. (2010): Cultures and Organizations. Software of the Mind. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival, s. 6 (Vlastný preklad autorky).

Ďalším často citovaným a diskutovaným modelom kultúry, ktorého autorom je Hofstede, je tzv. model cibule (*Onion model*) zobrazený na Obrázku 2.

Obrázok 2: Hofstedeho model cibule

Prameň: HOFSTEDE, G. – HOFSTEDE, G. J. – MINKOV, M. (2010): Cultures and Organizations. Software of the Mind. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival, s. 8 (Vlastný preklad autorky).

Veľmi zjednodušene, tento model demonštruje skutočnosť, že niektoré elementy kultúry (napr. symboly) sú ihneď viditeľné, pokým iné sú viac „skryté“ (napr. hodnoty), čo vyžaduje buď viac času alebo úsilia na ich identifikáciu a pochopenie. Hofstede zastáva názor, že štyri manifestácie kultúry (hodnoty, rituály, hrdinovia, symboly) integrujú celkový koncept kultúry. Do kategórie symbolov Hofstede zaraďuje slová, gestá, objekty s určitým významom, ktorý dekodujú výlučne príslušníci tej danej kultúry. Okrem toho sem patria napr. vlajky, či preferovaný štýl obliekania sa. Hrdinom môže byť žijúca osobnosť alebo osobnosť z minulosti, osoba reálna alebo imaginárna. Tejto postave sú pripisované vlastnosti, ktoré sú v spoločnosti uznávané, rešpektované, čo z nej robí model ideálneho správania sa. Čo sa týka rituálov, rozumieme nimi kolektívne aktivity, ktoré sú v danej kultúre považované za esenciálne. Príkladmi sú náboženské ceremónie, ale aj pozdravy. Symboly, hrdinovia a rituály spolu dohromady predstavujú praktiky. Tie sú síce viditeľné pre nezávislého pozorovateľa,

avšak ich kultúrny význam zostáva „neviditeľný.“ Hodnoty tvoria jadro kultúry. Možno ich charakterizovať ako rozšírené tendencie preferovania. Zväčša sa jedná o dvojice protichodných atribútov, ako napr. dobrý - zlý, špinavý - čistý, dobrý - zlý.⁹

Okrem vyššie uvedených koncepcií je Hofstede známy najmä vďaka jeho teórii kultúrnych dimenzií. Táto teória bude aplikovaná v ďalšej časti predloženej práce, a síce v rámci komparatívnej analýzy slovenskej a rakúskej národnej kultúry. Hofstedeho výskum jednoznačne patrí medzi najcitovanejšie diela zaoberajúce sa podnikovou či národnou kultúrou. Mnohí autori sa ale s myšlienkami Hofstedeho nestotožňujú, naopak, spochybňujú jeho vedecké metódy, napr. skúmanú sociálnu skupinu, ktorú predstavovali výlučne zamestnanci spoločnosti IBM. Predmetný výskum prebiehal v pobočkách spoločnosti IBM vo vyše 50 krajinách sveta.¹⁰ Hoci má Hofstedeho výskum mnoho kritikov, jeho závery sú nespochybniteľným dôkazom diverzity v rámci európskych podnikových (a podľa našej mienky i národných) kultúr.¹¹ Prikláňame sa k názoru, že metodológia použitá Hofstedem vykazuje určité nedostatky, avšak treba podľa nášho názoru pripomenúť, že ide o výskum kvalitatívneho charakteru. Pre našu prácu je každopádne relevantný a jednoducho aplikovateľný.

1.1.1.2 Ostatné prístupy k fenoménu kultúry

Autorom prístupu, ktorý vykazuje určitú analógiu s Hofstedeho modelom cibule, je Edward T. Hall, ktorý prirovnáva kultúru k ľadovcu.¹² Princíp spočíva v tom, že určité prvky kultúry sú viditeľné, naproti tomu existujú aj také, ktoré sú „skryté“ a nemožno ich zaznamenať a pochopiť na prvý pohľad.

Dvojica autorov Ting-Toomey a Oetzel definujú kultúru ako naučený systém významov, ktorý posilňuje spoločnú identitu a komunitu členov skupiny.¹³ Na spoločenský aspekt poukazuje i Kim, že kultúra z antropologického hľadiska označuje kolektívne kultúrne životné skúsenosti, ktoré sa týkajú spoločnosti či národa, pričom neskôr došlo k expanzii významu daného konceptu o komunikačné aktivity.¹⁴

⁹ HOFSTEDE, G. – HOFSTEDE, G. J. – MINKOV, M. (2010): Cultures and Organizations. Software of the Mind. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival, s. 8-9.

¹⁰ Ibid., s. 30.

¹¹ DUDÁŠ, T. et al. (2010): Quo Vadis, Europe? Proceedings of the project, s. 72-73.

¹² HALL, E. T. (1976): Beyond Culture.

¹³ TING-TOOMEY, S. – OETZEL, J. G. (2001). Managing Intercultural Conflict Effectively, s. 9.

¹⁴ KIM, Y. Y. (2010): Intercultural Communication, s. 454.

Nadler, Nadler a Broome chápu kultúru ako systém sociálne vytvorených a naučených štandardov, ktoré zdieľajú členovia danej komunity, a ktoré slúžia na vnímanie a konanie. Štandardy typické pre kultúrnu skupinu, ktorej je jednotlivec členom, sa do výraznej miery ovplyvňujú komunikačný štýl jednotlivca.¹⁵ V tomto kontexte treba pripomenúť, že kultúra sa nevzťahuje výlučne na etnicitu alebo štátnu príslušnosť, ale ide o súčinnosť viacerých veličín. Kultúrne odlišnosti teda môžu byť skonštatované za akýchkoľvek okolností.¹⁶ Podľa Casmira poskytuje každá kultúra určité záchytné body alebo návody, ktoré prechádzajú z generácie na generáciu, a ktoré vychádzajú zo skúseností spoločenstva. Na ich základe sa prijímajú rozhodnutia či riešia konflikty. Zároveň tvoria bázu ľudskej spolupráce.¹⁷

Kultúra v podstate ovplyvňuje náš každodenný život. Carbaugh hovorí o tzv. kultúrnych kódoch (*cultural codes*), ktoré pôsobia pri kooperatívnom vykonávaní každodennej práce, ovplyvňujú schopnosti participantov rozpoznať a riešiť konflikt, a ktoré zohrávajú významnú úlohu v schopnosti účastníkov kooperatívne prijímať rozličné organizačné rozhodnutia.¹⁸ Kultúra diktuje a podmieňuje vzory správania sa a pomáha filtrovať podnety z vonkajšieho prostredia.¹⁹

Podobne i Samovar (et al.) sumarizuje niekoľko primárnych myšlienok týkajúcich sa kultúry, ktorá je podľa neho úzko prepojená s komunikáciou. Kultúru chápe ako súbor elementov, ako napr. náboženstvo, história, hodnoty, sociálne organizácie, či jazyk. Okrem toho považuje kultúru za dynamický a integrovaný systém, prenášaný z generácie na generáciu. Ide o naučené, osvojené princípy.²⁰ Na dynamickosť kultúr poukazuje i Jeleňová, ktorá tvrdí, že kultúry sú predmetom zmeny. Modifikácia kultúr alebo ich vzájomné ovplyvňovanie nastáva v procese nárastu kontaktov medzi rozličnými skupinami.²¹

Ako tvrdí Sapir, ku konceptu kultúry možno pristupovať trojako. Po prvé, kultúra stelesňuje akýkoľvek sociálne zdedený, materiálny alebo spirituálny element ľudskej existencie. Podobne ako v prípadoch diskutovaných vyššie, i v tomto kontexte možno kultúru

¹⁵ NADLER, L. B. – NADLER, M. K. – BROOME, B. J. (1985): Culture and the Management of Conflict Situations, s. 89.

¹⁶ MOREE, D. (2015): Základy interkultúrneho soužití, s. 77.

¹⁷ CASMIR, F. L. (1985): Stereotypes and Schemata, s. 55.

¹⁸ CARBAUGH, D. (1985): Cultural Communication and Organizing, s. 30.

¹⁹ MOREE, D. (2015): Základy interkultúrneho soužití, s. 78.

²⁰ SAMOVAR, L. A. – PORTER, R. E. – McDANIEL, E. R. – ROY, C. S. (2013): Communication Between Cultures, s. 57.

²¹ JELEŇOVÁ, I. (2017): Interkultúrne interakcie a migrácia. Vybrané aspekty problematiky, s. 11.

substituovať termínom civilizácia. Druhý prístup definuje podľa nášho názoru kultúru v anglickom jazyku spôsobom relatívne náročným na pochopenie. Rovnako komplikovaný by bol i jej potenciálny preklad do slovenčiny. Pokúsime sa teda o jej zjednodušenú formuláciu. Kultúru môžeme na základe tohto prístupu chápať ako individuálne zušľacht'ovanie založené na vedomostiach, skúsenostiach a tradícii. Tretí prístup je podľa samotného Sapira najzložitejší na vysvetlenie a ilustráciu. Tento totiž zdieľa isté atribúty s oboma vyššie uvedenými explanáciami. S prvým prístupom sa tretí prístup zhoduje v dôraze na duchovné vlastníctvo skupiny (nie jednotlivca). Druhý a tretí prístup majú spoločné vyzdvihovanie niektorých faktorov ako hodnotnejších, či signifikantnejších. Nakoľko sa i tretí spôsob definovania, resp. deskripcie kultúry môže javiť ako vágny či nie úplne zrozumiteľný, bude pre nás smerodajná skutočnosť, že Sapir vo všeobecnosti rozlišuje tri prístupy k diskutovanému pojmu. Autor vo svojich ďalších úvahách dospel k názoru, že limitovať kultúru len na oblasť umenia či vedy je nevýhodné, keďže ide o príliš exkluzívny pohľad. V závere svojho pojednávania uvádza, že kultúru možno definovať ako civilizáciu, a to za predpokladu, že je stelesnením národného génia.²²

Huntington takisto upozorňuje na možnosť transformácie kultúr, a na zmenu ich vplyvu na politickú a hospodársku realitu v čase. V nadväznosti na túto premisu dodáva, že ekonomické a politické rozdiely medzi civilizáciami sú zakorenené v kultúrnych rozdieloch, čo ilustruje na konkrétnych príkladoch. Západná kresťanská civilizácia, do ktorej podľa jeho klasifikácie spadá i Rakúsko a Slovensko, vykazuje hospodársky rozvoj a demokratické smerovanie politiky. Zároveň vyjadruje presvedčenie, že západná civilizácia je a v nadchádzajúcich rokoch i naďalej bude najsilnejšou civilizáciou, hoci táto sila sa vo vzťahu k ostatným civilizáciám znižuje.²³

Vzhľadom na slovníky a encyklopédie uvádzajú tieto zvyčajne definície kultúry vo výrazne stručnejšom znení. Na druhej strane sú ale koncipované spôsobom jasne zrozumiteľným. Všeobecné slovníky zväčša ponúkajú viacero definícií skúmaného pojmu, ktoré sa sústreďujú na špecifické vedné oblasti, ako napr. spoločenské vety, agrikultúra, či biológia. V niektorých prípadoch sú definície doplnené o ich synonymické pomenovania, prípadne o gramatické pravidlá. Pre účely našej práce si budeme všimáť výlučne definície

²² SAPIR, E. (1949): Culture, Language and Personality. Selected Essays, s. 80-81, 83-84.

²³ HUNTINGTON, S. P. (1996): The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, s. 29.

z pohľadu humanitných, resp. spoločenských vied, akými sú napr. antropológia, etnológia, a budeme abstrahovať od definícií prístupujúcich k pojmu kultúra z pohľadu prírodných vied.

Anglický slovník Macmillan Dictionary uvádza štyri definície kultúry, pričom niektoré z nich sa ďalej rozvetvujú. Vzhľadom na ciele našej práce považujeme za relevantné nasledujúce (vlastný preklad autorky): (1) kultúrou rozumieme aktivity, akými sú napr. hudba, literatúra a iné druhy umenia. Tento význam slova kultúra ju v podstate stotožňuje s pojmom civilizácia či spoločnosť. (2) Kultúra je súborom myšlienok, presvedčení, spôsobov správania a pod., ktoré sú typické pre určitú societu. Myslí sa tým v princípe istá filozofia. Druhý pohľad zahŕňa dve samostatné definície. Za kultúru konkrétne považujeme (a) spoločnosť, ktorá má svoje vlastné presvedčenia, vzory správania a pod., a (b) súhrn ideí, presvedčení, spôsobov správania určitej spoločnosti.²⁴ Záverom môžeme skonštatovať, že idey (myšlienky), presvedčenia a vzory či spôsoby správania sú kľúčovými slovami extrahovanými z vyššie uvedených definícií.

Podobne ako Macmillan, i Oxford Dictionary obsahuje niekoľko definícií termínu kultúra, v závislosti od vedeckej disciplíny. Tie definície, ktoré sú vzhľadom na naše skúmania smerodajné, sa obsahom čiastočne prekrývajú s tými, ktoré uvádza Macmillan. Na základe prvého prístupu možno kultúru charakterizovať ako umenie a iné prejavy ľudského intelektu, pričom sa zdôrazňuje princíp kolektívnosti. Inými slovami, tento pohľad zohľadňuje ľudskú aktivitu. Jadrom nasledujúceho prístupu sú vzory správania a myšlienky, názory. Kultúru teda možno na tomto základe označiť za myšlienky, zvyky a spoločenské správanie v rámci určitej spoločnosti, resp. postoje a správanie, ktoré je charakteristické pre určitú sociálnu skupinu. Okrem toho sa kladie dôraz na rozlišovanie medzi jednotlivými sociálnymi skupinami.²⁵ Vidíme, že definícia oxfordského slovníka vyzdvihuje predovšetkým faktor myšlienok, ideí a správania sa ako esenciálne.

Taktiež i nemecký slovník Duden rozlišuje medzi viacerými spôsobmi, ako možno pojem kultúra definovať. Kultúra je tu v prvom rade definovaná ako suma intelektuálnych a umeleckých výtvorov spoločnosti, ktoré reprezentujú vysoký stupeň ľudského rozvoja.

²⁴ MACMILLAN (2017): Culture.

²⁵ OXFORD (2017): Culture.

Okrem toho možno v odvolávaní sa na Duden chápať kultúru v zmysle kultivácie človeka (*Kultiviertheit einer Person*).²⁶

Podľa Organizácie Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (UNESCO - *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) je definícia kultúry dlhodobo kontroverznou témou. Napriek tomuto tvrdeniu dodávajú, že jednou zo zaužívaných definícií je tá, ktorá označuje kultúru za komplexný celok zahŕňajúci vedomosti, umenie, právo, zvyky, zvyky, atď., ktoré sú prisudzované členom ľudskej spoločnosti.²⁷ Význam tejto definície vidíme v prepojení kľúčových komponentov kultúry v rámci jednej definície, čím sa vyzdvihuje princíp komplexnosti.

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD - *Organisation for Economic Co-operation and Development*) uvádza, že kultúra je často definovaná ako súbor hodnôt či noriem, pričom tieto faktory definujú stav spoločenských vzťahov, spoločných cieľov, vzájomnosti a spolupráce medzi komunitami a jednotlivcami, ktorí sú súčasťou danej spoločnosti. Okrem toho môže mať kultúra ako systém hodnôt dopad na fungovanie hospodárstva.²⁸ Na tomto mieste by sme radi poukázali na prepojenie kultúrneho a hospodárskeho aspektu. Nazdávame sa, že ide o menej častý prístup, alebo prinajmenšom nie je ekonomický faktor vždy explicitne uvádzaný. Sme ale presvedčení, že vzťah medzi kultúrou a národným hospodárstvom si zasluhuje pozornosť nie len akademikov, ale aj tvorcov hospodárskej politiky. Preto sa budeme tejto problematike čiastočne venovať aj vo výskumnej časti predkladanej dizertačnej práce.

Treba podotknúť, že ide len o zlomok prístupov, ktoré odborná literatúra ponúka. Existuje množstvo ďalších kultúrnych modelov a desiatky definícií kultúry, ktorých analýza a syntéza by si vyžadovali oveľa viac priestoru. Aneas a Sandín zdôrazňujú, že konštrukt kultúry je vystavený neustálym modifikáciám v rôznych vedeckých disciplínach.²⁹ Nakoľko sú ale pre náš výskum významné aj iné súvislosti, budeme v ďalšej diskusii vychádzať z uvedených definícií, prípadne sa môžeme pokúsiť o ich zhrnutie do jednej komplexnej definície s nasledovným znením: *Kultúra je dynamickým systémom tvoreným hodnotami, normami, právom, presvedčeniami, zvykmi, ako aj vzormi myslenia, cítenia, konania*

²⁶ DUDEN (2017): Kultur.

²⁷ UNESCO (2017): Cultural Diversity.

²⁸ OECD (2005): Culture and Local Development, s. 27.

²⁹ ANEAS, M. A. – SANDÍN, M. P. (2009): Intercultural and Cross-Cultural Communication Research: Some Reflections about Culture and Qualitative Methods.

*a správania sa, teda materiálnych a spirituálnych elementov, a ktorý je naučený a prenášaný z generácie na generáciu, pričom poskytuje isté návody tým, ktorí tento systém zdieľajú.*³⁰

Napriek tomu ale treba mať na pamäti, ako upozorňujú Aneas a Sandín, že významnou črtou kultúry je jej rozličná distribúcia. Myslí sa tým skutočnosť, že nie všetci členovia určitej kultúrnej skupiny musia zákonite reflektovať danú kultúru identicky. Takisto nemožno tvrdiť, že všetci príslušníci kultúrnej skupiny sa identifikujú s touto skupinou rovnakým spôsobom.³¹ Zároveň nie je pravidlom, že každý príslušník určitej spoločnosti či komunity je detailne informovaný o fungovaní svojej kultúry.³²

1.1.2 Vybrané prístupy ku konceptu interkultúrnej komunikácie

Jedným z centrálnych konceptov našej práce je interkultúrna komunikácia. Dôvodom je skutočnosť, že potenciálne interkultúrne problémy a konflikty vznikajú v procese interkultúrnej komunikácie a následkom nedostatočnej interkultúrnej kompetencie. Z uvedeného vyplýva, že kultúra vo významnej miere ovplyvňuje komunikačný proces ako taký. Veľmi zotrúcnene môžeme priebeh komunikačného procesu popísať nasledovne: Odosielateľ správy s komunikačným úmyslom „zakóduje“ správu, ktorá sa dostáva k príjemcovi prostredníctvom určitého komunikačného média. Príjemca túto správu „dešifruje“ a v ideálnom prípade jej aj porozumie. Treba zohľadniť aj skutočnosť, že na komunikačný proces môžu vplývať rušivé faktory.³³ Jeleňová je presvedčená, že interkultúrne interakcie nás nie len obohacujú, ale môžu byť i výzvou, keďže kultúry vykazujú odlišnosti.³⁴ Podľa autorov Sadri a Flammia, výzvou interkultúrnej komunikácie sú odlišné svetonázory účastníkov komunikačného procesu, ktorí sú príslušníkmi rozličných kultúr.³⁵

Pokus o jednoznačné zaradenie interkultúrnej komunikácie do systému spoločenských vied sa môže javiť ako problematický, nakoľko sa interkultúrna komunikácia pohybuje na rozhraní, resp. zasahuje do viacerých samostatných vedných disciplín. Určité prieniky možno skonštatovať napr. s interkultúrnym manažmentom, interkultúrnou psychológiou, lingvistikou,

³⁰ ČIEFOVÁ, M. (2018): *Diverse Approaches and Definitions of the Term Culture*, s. 89.

³¹ ANEAS, M. A. – SANDÍN, M. P. (2009): *Intercultural and Cross-Cultural Communication Research: Some Reflections about Culture and Qualitative Methods*.

³² MARSHALL, M. N. (1996): *The key informant technique*, s. 92.

³³ ADAMCOVÁ, L. (2010): *Einführung in das Studium der deutschen Sprache*, s. 61-62.

³⁴ JELEŇOVÁ, I. (2017): *Interkultúrne interakcie a migrácia. Vybrané aspekty problematiky*, s. 9.

³⁵ SADRI, H. A. – FLAMMIA, M. (2011): *Intercultural Communication: A New Approach to International Relations and Global Challenges*, s. 10.

a podobne. Avšak Sadri a Flammia situujú interkultúrnú komunikáciu do systému medzinárodných a/alebo komunikačných štúdií, pričom interkultúrna komunikácia by mala byť ich podmnožinou.³⁶ Z uvedeného teda zreteľne vyplýva, že ide o vysoko interdisciplinárny fenomén.

Interkultúrna komunikácia naberá na význame primárne v dôsledku zvyšujúcich sa kontaktov vo svete,³⁷ napriek tomu ale nejde o nový jav.³⁸ Interkultúrna komunikácia ako vedecká disciplína bola etablovaná pomerne nedávno,³⁹ konkrétne až v polovici 20. storočia.⁴⁰ Doposiaľ bolo o interkultúrnej komunikácii publikované množstvo vedeckých prác, ktoré sa líšia v prístupoch ku skúmanému konceptu a centrálnej otázke. Ako sme uviedli vyššie, interkultúrna komunikácia je, podobne ako kultúra samotná, fenoménom, ktorý je náročné definovať tak, aby sa s definíciou stotožňovala celá akademická obec.

Komunikácia sama o sebe je značne komplexným konceptom, ktorý má množstvo definícií.⁴¹ Možno ju veľmi všeobecne charakterizovať ako proces výmeny informácií medzi minimálne dvoma účastníkmi. Z toho vyplýva, že akákoľvek sociálna situácia predstavuje komunikáciu.⁴² Avšak v prípade interkultúrnej komunikácie je prítomný navyše aj interkultúrny aspekt, ktorý podľa nášho názoru predstavuje jeden z rozhodujúcich komponentov komunikačného procesu. Adamcová označuje interkultúrnú komunikáciu za sociálnu interakciu príslušníkov rozličných kultúr, pričom môže ísť o jednotlivcov, spoločnosti, organizácie, či sociálne skupiny.⁴³ Opäť si dovoľujeme upozorniť, že kultúrou nemyslíme výlučne národnú kultúru, ale i akúkoľvek subkultúru, teda kultúru existujúcu v rámci dominantnej národnej kultúry. Schopnosť komunikovať má význam pre samotné

³⁶ SADRI, H. A. – FLAMMIA, M. (2011): *Intercultural Communication: A New Approach to International Relations and Global Challenges*, s. 11.

³⁷ ADAMCOVÁ, L. (2010): *Ausgewählte Forschungsschwerpunkte der germanistischen Linguistik in der Gegenwart*, s. 19.

³⁸ JELEŇOVÁ, I. (2017): *Interkultúrne interakcie a migrácia. Vybrané aspekty problematiky*, s. 12.

Alebo: PRŮCHA, J. (2010): *Interkulturní komunikace*, s. 18.

³⁹ PRŮCHA, J. (2010): *Interkulturní komunikace*, s. 18.

⁴⁰ JELEŇOVÁ, I. (2017): *Interkultúrne interakcie a migrácia. Vybrané aspekty problematiky*, s. 12.

⁴¹ SADRI, H. A. – FLAMMIA, M. (2011): *Intercultural Communication: A New Approach to International Relations and Global Challenges*, s. 10.

⁴² ADAMCOVÁ, L. (2010): *Einführung in das Studium der deutschen Sprache*, s. 62.

⁴³ ADAMCOVÁ, L. (2010): *Ausgewählte Forschungsschwerpunkte der germanistischen Linguistik in der Gegenwart*, s. 19.

prežitie ľudstva, na strane druhej môže ale byť príčinou nedorozumení či dokonca závažných konfliktov.⁴⁴

Prvé skúmania interkultúrnej komunikácie mali humanistický i praktický charakter. Ich cieľom bola podpora vedomostnej výbavy, pomocou ktorej by sa zefektívnila komunikácia a porozumenie medzi jednotlivcami z rozličných kultúr. Najčastejšie sa interkultúrna komunikácia definuje v kontexte dvoch kľúčových konceptov, a síce kultúra a komunikácia.⁴⁵ V oboch prípadoch ide podľa našej mienky o koncepty nanajvýš komplexné, čo komplikuje ich definovanie. Kokarevich a Sizova vyjadrujú presvedčenie, že moderná éra by mala byť vnímaná ako obdobie komunikácie medzi kultúrami.⁴⁶

V kontexte našej dizertačnej práce je zaujímavá aj práca autorov Aneas a Sandín, ktorí poukazujú na vzťah skúmania kultúr a interkultúrnej komunikácie a adekvátne zvolenej metodológie, konkrétne metód kvalitatívneho výskumu.

Průcha rozlišuje tri významy pojmu interkultúrna komunikácia. Prvý prístup chápe interkultúrnú komunikáciu ako proces verbálneho a neverbálneho zdieľania informácií. Druhý význam pojmu interkultúrna komunikácia sa vzťahuje na vedecké teórie a výskum. Posledným denotátom je interkultúrna komunikácia ako edukačné a podporné aktivity, ktoré sú zamerané na prax. Autor akcentuje, že všetky tri významy konceptu interkultúrnej komunikácie sú javy objektívne existujúce a vzájomne od seba závislé. Dodáva, že všetky tri denotáty sú navyše označované rovnakým termínom, a to napr. aj v angličtine. Podľa Průchu je preto potrebné za každých okolností explicitne uviesť, v akom kontexte je daný pojem použitý.

Vo svojich úvahách o interkultúrnej komunikácii ako procese ju Průcha vymedzuje nasledovne: „*Interkulturní komunikace (intercultural communication) je termín označující procesy interakce a sdělování probíhající v nejrozličnějších typech situací, při nichž jsou komunikujícími partnery příslušníci jazykově a/nebo kulturně odlišných etnik, národů, rasových či náboženských společenství. Tato komunikace je determinována specifíčnostmi jazyků, kultur, mentalit a hodnotových systémů komunikujících partnerů.*“⁴⁷ Zdôrazniť podľa nášho názoru treba aspekt interakcie a kultúrnych špecifik, nakoľko bez interakcie

⁴⁴ SERESOVÁ, K. et al. (2017): Sprache und Kommunikation. Interdisziplinäre Perspektiven in der Sprachforschung, s. 7.

⁴⁵ KIM, Y. Y. (2010): Intercultural Communication, s. 453-454.

⁴⁶ KOKAREVICH, M. N. – SIZOVA, N. Z. (2015): Model of Tolerance in Intercultural Communication, s. 621.

⁴⁷ PRŮCHA, J. (2010): Interkulturní komunikace, s. 13-14, 16.

komunikácia nie je možná, a na interkultúrnú komunikáciu majú značný dopad práve kultúrne podmienené faktory.

Treba pripomenúť, že v procese interkultúrnej komunikácie je potrebné mať na pamäti jeho komplexnosť. Argumentovať možno skutočnosťou, že do takéhoto procesu vstupujú

- prvky našej kultúry,
- prvky kultúry partnera,
- prvky, ktoré sú spoločné pre obe komunikujúce kultúry,
- eventuálne i prvky tretej krajiny, pokiaľ komunikačná situácia prebieha v zahraničí.⁴⁸

Vo vzťahu k vedeckému aspektu interkultúrnej komunikácie uvádza Průcha niekoľko vedeckých disciplín, ktorých predmet skúmania sa čiastočne prelína s predmetom skúmania interkultúrnej komunikácie. Súčasne konštatuje, že pre vedecký prístup k interkultúrnej komunikácii má význam tzv. teória jazykového relativizmu, ktorá stojí na rozhraní lingvistiky a kultúrnej antropológie a ktorá sa najčastejšie spája so Sapir-Whorfovou hypotézou. Veľmi zjednodušene možno princípy uvedenej teórie zhrnúť tak, že charakter jazyka určitého spoločenstva podmieňuje spôsob vnímania okolitého sveta. Rozdiely medzi jazykmi sú reflektované napr. aj v spôsobe, akým určitá skupina ľudí vníma inú skupinu ľudí.⁴⁹

Hoci súhlasíme s tvrdením, že uvedená teória má svoje vedecké opodstatnenie, v našom skúmaní od nej budeme abstrahovať, a to z niekoľkých dôvodov. Podľa nášho názoru by bolo aplikovanie uvedenej teórie relevantnejšie v prípade skúmania interkultúrnych problémov medzi kultúrami, ktoré sú jednak geograficky vzdialenejšie, jednak vykazujúce oveľa vyšší počet odlišností a nezdierajúce spoločný historický vývoj. Práve spoločná slovensko-rakúska minulosť má za následok i určité podobnosti vzhľadom na slovné zásoby predmetných jazykových systémov, čo by predstavovalo ďalšiu komplikáciu pri potenciálnej aplikácii danej teórie.

Ako už bolo uvedené vyššie, interkultúrna komunikácia zasahuje do viacerých vedných smerov. Jedným z nich je manažment. Vzťahom a významom interkultúrnej komunikácie pre manažérov sa venuje dvojica autorov Nový a Schroll-Machl v publikácii *Interkulturní komunikace v řízení a podnikání*. Autori súhlasia s tvrdením, že úspech interkultúrneho

⁴⁸ ZÁGORŠEKOVÁ, M. B. et al. (2013): Kultúra, hodnoty a sociálny kapitál, s. 59.

⁴⁹ PRŮCHA, J. (2010): Interkulturní komunikace, s. 18-20, 22-23.

komunikačného procesu závisí od znalosti kultúry, predovšetkým ale rozdielov v kultúrach partnerov. Vyjadrujú presvedčenie, že i nepatrné odlišnosti môžu výrazne ovplyvniť komunikačný proces a tým aj spoluprácu ako takú. Dôraz ale kladú i na dôležitosť poznania kultúry vlastnej, čo podľa ich slov nie je ani samozrejmosťou a ani jednoduchou úlohou.⁵⁰

Napriek relatívne úzkemu vzťahu medzi interkultúrnou komunikáciou a ostatnými spomínanými vednými disciplínami, ktoré ju z vybraných perspektív študujú, si je potrebné uvedomiť, že v každej z týchto disciplín je interkultúrna komunikácia podradená hlavnému predmetu skúmania. Je logické, že aj vedecký prístup k fenoménu interkultúrnej komunikácie sa bude líšiť v závislosti od disciplíny.⁵¹

1.1.3 Teoretické vymedzenie interkultúrneho konfliktu

S našou prácou bezprostredne súvisí i koncept interkultúrneho konfliktu, ktorý bol spomínaný i v súvislosti s interkultúrnou komunikáciou, a opätovne sa k nemu vrátíme v časti práce venovanej interkultúrnej kompetencii. Vzhľadom na skutočnosť, že interkultúrne problémy a konflikty, ktoré môžu spočívať medzi príslušníkmi slovenskej a rakúskej národnej kultúry, predstavujú predmet skúmania predloženej práce, je zrejmé, že i samotný koncept interkultúrneho konfliktu si vyžaduje podrobnejšiu explanáciu.

Slovo konflikt zväčša v spoločenskom diskurze evokuje negatívne pocity a asociácie. Tento výraz má totiž pôvod v latinskom slovese *confligere*, čo možno preložiť ako *zraziť sa*, či *viesť boj*. Práve tu vzniká asociácia navodzujúca predstavu dvoch protichodných síl.⁵² Napriek tomuto v spoločnosti prevládajúcemu názoru poukazujú niektorí autori i na pozitívne aspekty a účinky konfliktu. Jednou z autorov, ktorá tézu existencie konfliktu ako bežnej súčasti ľudského bytia vyzdvihuje, a ktorej práca je veľkým prínosom v oblasti skúmania interkultúrneho konfliktu, resp. vzťahu kultúry a konfliktu, je Stella Ting-Toomey. Podľa nej môže napr. adekvátne zvládnutá konfliktná situácia pozitívnym spôsobom ovplyvniť vzťah účastníkov komunikačného procesu a poukázať na spoločné záujmy partnerov.⁵³ Morgensternová a Šulová s týmto názorom súhlasia a tvrdia, že konflikt podporuje tvorivosť,

⁵⁰ NOVÝ, I. – SCHROLL-MACHL, S. et al. (1999): Interkulturní komunikace v řízení a podnikání, s. 7.

⁵¹ SADRI, H. A. – FLAMMIA, M. (2011): Intercultural Communication: A New Approach to International Relations and Global Challenges, s. 11.

⁵² MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkulturní psychologie. Rozvoj interkulturní senzitivity, s. 124.

⁵³ TING-TOOMEY, S. – OETZEL, J. G. (2001): Managing intercultural conflict effectively, s. 3.

pomáha riešiť problémy, stimuluje súťaživosť, a podnecuje vôľu a ochotu kooperovať.⁵⁴ Konflikt možno označiť ako kultúrnu výzvu, ktorá je zároveň príležitosťou pre účastníkov interakcie zdokonaľiť sa v riešení a zvládnutí konfliktných situácií.⁵⁵ Kotthoff, Spencer-Oatey et al. vidia jeden z pozitívnych atribútov konfliktu v kohézii skupiny alebo stimulovaní zmeny.⁵⁶

Nadler, Nadler a Broome rozlišujú tri prístupy ku konfliktu v závislosti od kultúrnych skupín. Prvá skupina vníma konflikt ako výlučne zápornú situáciu, ktorá bráni normálnemu priebehu aktivít. Príslušníci druhej skupiny na konflikt nazerajú ako na pozitívny jav, ktorý sa v spoločnosti bežne vyskytuje. Tí, ktorí tento názor zastávajú, sú sami častými účastníkmi konfliktných situácií a majú osvojené určité postupy, ako v takýchto situáciách postupovať. Tretí prístup sa nachádza na rozhraní predchádzajúcich dvoch. Konflikt je teda považovaný za bežne sa vyskytujúci, nevyhnutný jav, ktorý môže mať pozitívny, negatívny, ale i neutrálny charakter.⁵⁷

Vidíme, že mnoho autorov sa zhoduje v názore, že existencia konfliktu vo všeobecnosti patrí k životu jednotlivca a je súčasťou jeho sociálnych interakcií. Podľa Ting-Toomey je konflikt neodmysliteľnou súčasťou sociálnych situácií. Autorka dodáva, že v dôsledku jazykovej bariéry, nejednotného vnímania určitých hodnôt alebo nesprávneho dekodovania neverbálne prenesenej správy môže interkultúrne nedorozumenie jednoducho vyústiť do konfliktu.⁵⁸ Podstatnú úlohu teda zohrávajú kultúrne hodnoty a normy, ktoré determinujú naše očakávania ohľadom priebehu procesu konfliktu a spôsobov jeho riešenia.⁵⁹ Kultúra je paradigmou, v ktorej má správanie svoj pôvod. Kultúra diktuje, akým spôsobom interpretovať či riešiť konflikt.⁶⁰ Podľa vyššie citovanej autorky sama kultúra ako systém organizmov s prepojenými súčasťami potrebuje konflikt na svoje oživovanie a reštrukturalizáciu v čase.⁶¹

Kultúra je teda významným faktorom ovplyvňujúcim proces interkultúrneho konfliktu. Domnievame sa, že existuje takpovediac priama úmera medzi rozsahom odlišnosti kultúr,

⁵⁴ MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkultúrní psychologie. Rozvoj interkultúrní senzitivity, s. 124.

⁵⁵ TING-TOOMEY, S. – OETZEL, J. G. (2001): Managing intercultural conflict effectively, s. ix.

⁵⁶ KOTTHOFF, H. - SPENCER-OATEY, H. et al. (2009): Handbook of Intercultural Communication, s. 100.

⁵⁷ NADLER, L. B. – NADLER, M. K. – BROOME, B. J. (1985): Culture and the Management of Conflict Situations, s. 93-94.

⁵⁸ TING-TOOMEY, S. (1985): Toward a Theory of Conflict and Culture, s. 71.

⁵⁹ TING-TOOMEY, S. – OETZEL, J. G. (2001): Managing intercultural conflict effectively, s. 1.

⁶⁰ TING-TOOMEY, S. (1985): Toward a Theory of Conflict and Culture, s. 83.

⁶¹ Ibid., s. 72.

ktoré sú zainteresované do komunikačnej situácie, a rozsahu vzniknutého konfliktu, i keď treba zdôrazniť, že tieto ukazovatele je veľmi náročné kvantifikovať. Pokúsime sa túto tézu ilustrovať na jednoduchom príklade. Interkultúrny konflikt medzi reprezentantom japonskej kultúry a kultúry Spojených štátov amerických môže mať horší priebeh a vážnejšie dopady ako, povedzme, konflikt medzi príslušníkmi talianskej a španielskej kultúry. Komplikovanejší model ale vznikne v prípade, ak zahrnieme do analýzy sociálne faktory. Je totiž zrejmé, že rozdielnosť kultúrnych systémov nepredstavuje jediný faktor ovplyvňujúci úspešnosť interkultúrnej komunikačnej situácie, či konfliktu. Vziať na vedomie treba práve vplyv sociálnych faktorov, akými sú vek alebo príslušnosť k určitej sociálnej vrstve.⁶²

Pre lepšie pochopenie podstaty interkultúrneho konfliktu si uvedieme niekoľko konkrétnych definícií. Ting-Toomey a Oetzel výstižne sumarizujú najdôležitejšie aspekty interkultúrneho konfliktu. Autori pod pojmom interkultúrny konflikt rozumejú stav emočnej frustrácie, ktorý je sprevádzaný vnímanou nekompatibilitou hodnôt, noriem, cieľov, a podobne, pričom tento interaktívny proces zahŕňa minimálne dvoch účastníkov s odlišným kultúrnym zázemím.⁶³ Hoci sa táto definícia môže na prvý pohľad javiť ako príliš komplikovaná, je v nej obsiahnutých niekoľko podstatných elementov, ku ktorým by sme sa bližšie vyjadrili. Vnímanie rozličnosti hodnotových systémov alebo želaných výstupov môže mať výrazný dopad na celkový priebeh interakcie. Ďalšou podstatnou časťou tejto definície je potreba minimálne dvoch komunikujúcich strán, pričom môže ísť o jednotlivcov i skupiny. Posledným dôležitým komponentom citovanej definície je kultúrny faktor, teda nutnosť odlišnosti kultúr účastníkov danej komunikačnej situácie. V opačnom prípade by sme nehovorili o interkultúrnom konflikte.

Avšak nie každý konflikt, ktorého aktéri majú rozličné kultúrne zázemie, je interkultúrny. Interkultúrnym konfliktom je len ten konflikt, pri ktorom rozdielne vzory konania či uvažovania účastníkov možno jednoznačne pripísať nekompatibilitu ich kultúrnych systémov.⁶⁴

Diskutovanú problematiku možno zhrnúť názorom Kotthoff, Spencer-Oatey et al., ktorí sa domnievajú, že na zvládnutie konfliktu je potrebné zohľadniť súčasne kultúru aj

⁶² REIF, E. - SCHWARZ, I. (2003): Methodenhandbuch. Interkulturelle Kommunikation und Konfliktlösung Österreich – Slowakei, s. 8.

⁶³ TING-TOOMEY, S. – OETZEL, J. G. (2001): Managing intercultural conflict effectively, s. 17.

⁶⁴ MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkultúrná psychologie. Rozvoj interkultúrneho senzitivity, s. 126.

komunikáciu. Schému konflikt – kultúra - komunikácia prirovnávajú k Bermudskému trojuholníku a túto analógiu zdôvodňujú tým, že pokiaľ sa vhodne nezaobchádza s tromi uvedenými komponentmi, môžu nastať hazardné podmienky.⁶⁵

Morgensternová, Šulová et al. zdôrazňujú, že interkultúrne konflikty majú určité špecifiká. Aby sme existujúci konflikt úspešne vyriešili, musíme týmto špecifikám porozumieť. Autorky dodávajú, že najvýraznejšími komponentmi interkultúrnych konfliktov sú percepcia, čiže vnímanie, a komunikácia. Dôvodom je skutočnosť, že predstavitelia dvoch odlišných kultúr budú zrejme verbálne a neverbálne správy dekodovať rozličným spôsobom. Navyše môže byť inak vnímaný aj samotný konflikt, či iné významné faktory, ako napr. čas.⁶⁶ Pokiaľ sa dôvod interkultúrneho nedorozumenia nevzťahuje na jazykový aspekt, ide vo väčšine prípadov o nedorozumenie spôsobené rozdielnym pohľadom na svet, stereotypmi a predsudkami, poprípade nekompatibilitou hodnotových systémov jednotlivcov.⁶⁷

V tejto súvislosti považujeme za prínosné v krátkosti ozrejmiť dva relevantné pojmy, a síce stereotypy a predsudky. Touto problematikou sa okrem iných zaoberá Průcha, ktorý tvrdí, že ide o významné koncepty na poli interkultúrnej psychológie. Možno ich definovať ako predstavy a názory, ktoré jednotlivci alebo skupiny zaujímajú voči iným jednotlivcom a skupinám (prípadne voči sebe samým – v takom prípade hovoríme o autostereotypoch), a ktoré sú relatívne statické a generalizujúce. Okrem toho dochádza k ich tradovaniu z generácie na generáciu. Faktor racionality sa zväčša dostáva do úzadia, prevláda princíp emocionality.⁶⁸

Fred L. Casmir označuje stereotypy ako „*preexisting structures*“, čo môžeme voľne preložiť ako skôr existujúce štruktúry. Chápeme tým rozličné aspekty, ktoré sa nevytvárajú počas komunikačného procesu, ale ktoré si komunikační partneri už nesú v sebe. Úžitok zo stereotypov vidí Casmir v ich frekvencii, uľahčení identifikácie spoločnej kultúrnej základne, pričom sú relatívne jednoduché a je možné ich ihneď aplikovať v danej situácii. Zároveň podľa neho slúžia ako východisko pre budúce skúsenosti, vnímania a interpretácie. Avšak dodáva, že schopnosť vnímať okolitý svet nie je rovnaká u všetkých ľudských bytostí. Casmir si je vedomý i skutočnosti, že pojem stereotyp sa v spoločnosti ustálil prevažne v negatívnych

⁶⁵ KOTTHOFF, H. - SPENCER-OATEY, H. et al. (2009): Handbook of Intercultural Communication, s 99.

⁶⁶ MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkulturní psychologie. Rozvoj interkulturní senzitivity, s. 124.

⁶⁷ REIF, E. - SCHWARZ, I. (2003): Methodenhandbuch. Interkulturelle Kommunikation und Konfliktlösung Österreich – Slowakei, s 8.

⁶⁸ PRŮCHA, J. (2004): Interkulturní psychologie. Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů, s. 67.

súvislostiach. Tvrdí, že na stereotypy zväčša nazeráme ako na niečo, čo je potrebné prekonať, a čo sotva pozitívne prispieva k ľudskému rozvoju. Podľa neho konštruktívne zaobchádzanie so stereotypmi vyžaduje súčinnosť minimálne dvoch faktorov, a síce (1) vedomostí (napr. reálií alebo jazykových znalostí) a (2) individuálnej psychologickú výbavy, ktorej účelom je efektívne komunikovať na úrovni kultúr alebo národov. Stereotypy považuje za nevyhnutnú súčasť interakcií medzi jednotlivcami, ale i medzi jednotlivcami a ich prostredím.⁶⁹

Nadler, Nadler a Broome upozorňujú na stereotypy v súvislosti s manažmentom konfliktu. Zdôrazňujú, že napriek existencii kultúrnych odlišností môže nastať situácia, kedy jednotliviec nekoná podľa predpokladaných vzorov.⁷⁰

V súvislosti s verbálnym konfliktom poukazujú Morgensternová a Šulová na jeho dve základné formy, konkrétne rozlišujú medzi sporom o obsah a sporom o formu. V prípade, že ide o konflikt, ktorého predmetom je obsah, rieši sa to, čo bolo vyjadrené, povedané. V druhom prípade, teda v prípade sporu o formu, zohráva úlohu to, akým spôsobom bola správa recipientovi odovzdaná (Obrázok 3).⁷¹

Obrázok 3: Obsah a forma verbálneho konfliktu

Prameň: Vlastné spracovanie autorky podľa: MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkultúrná psychologie. Rozvoj interkultúrneho senzitivity, s. 129.

Treba však upozorniť na to, že potenciálne nedostatky vo vnímaní a komunikácii nemusia byť nutne príčinou vzniku interkultúrneho konfliktu. Môže ňou byť napr. dlhodobá pretrvávajúca nenávisť.⁷² V určitých prípadoch je totiž interkultúrneho konfliktu konzekvenciou

⁶⁹ CASMIR, F. L. (1985): Stereotypes and Schemata, s. 49, 55-56, 58-59, 63.

⁷⁰ NADLER, L. B. – NADLER, M. K. – BROOME, B. J. (1985): Culture and the Management of Conflict Situations, s. 110.

⁷¹ MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkultúrná psychologie. Rozvoj interkultúrneho senzitivity, s. 129.

⁷² Ibid. s. 125-126.

antagonizmu a nenávisti, ktorá môže byť v jednotlivcovi alebo skupine dlhodobo zakorenená. Avšak v súčasnosti najčastejšie dochádza k interkultúrnemu konfliktu jednoducho v dôsledku ignorancie alebo nedorozumenia, a to či už počas bežnej interpersonálnej interakcie, ale napr. i v rámci pracoviska.⁷³

Slatinská a Pecníková uvádzajú nasledovné bariéry interkultúrnej komunikácie:

- etnocentrizmus,
- intolerancia,
- diskriminácia,
- rasizmus,
- xenofóbia,
- iné formy extrémizmu.⁷⁴

Vidíme, že interkultúrny konflikt je témou, ku ktorej možno pristupovať a študovať ju z viacerých perspektív. Lederach uvádza šesť princípov, ktoré sú podľa jeho názoru principiálne v súvislosti s interkultúrnym konfliktom:

- konflikt je prirodzenou a bežnou súčasťou všetkých kultúr a vzťahov,
- konflikt je sociálne konštruovaná kultúrna udalosť, na ktorej ľudia aktívne participujú,
- konflikt vzniká počas procesu tvorby a hľadania zdieľaných významov,
- konflikt pramení vo vnímaní, interpretácii, vyjadrovaní sa a zámeroch ľudí,
- význam sa vytvára spojením dvoch fenoménov, teda na báze aktu zrovnávania,
- kultúra je súborom zdieľaných schém a znalostí, ktoré sú aplikované pri percepcii, interpretácii, reagovaní, vyjadrovaní a pod.⁷⁵

Problematikou interkultúrnej komunikácie a riešenia konfliktu v kontexte slovensko-rakúskych vzťahov sa podrobnejšie zaoberajú Elisabeth Reif a Ingrid Schwarz, editorky publikácie *Methodenhandbuch – Interkulturelle Kommunikation und Konfliktlösung Österreich – Slowakei*. V tejto príručke na jednej strane ponúkajú stručné teoretické zhrnutie vybraných aspektov, podstatnú časť svojho diela ale venujú metódam a cvičeniam.

⁷³ TING-TOOMEY, S. – OETZEL, J. G. (2001): Managing intercultural conflict effectively, s. 2.

⁷⁴ SLATINSKÁ, A. – PECNÍKOVÁ, J. (2017): Jazyk, kultúra, identita. Vybrané aspekty interkultúrnej identity, s. 49-50.

⁷⁵ LEDERACH, J. P. (1995): Preparing for Peace: Conflict Transformation across Cultures.

Odborná literatúra uvádza niekoľko rôznych prístupov ku klasifikácii kultúr. Problematike klasifikácie kultúr sa budeme podrobnejšie venovať vo inej časti našej práce. V tejto podkapitole je našou intenciou len stručné poukázanie na súvislosť medzi kontextom a konfliktom. Medzi popredných autorov v tomto smere patrí Edward T. Hall, ktorého dielo *Beyond Culture*⁷⁶ možno zaradiť medzi najčastejšie citované a najviac rešpektované publikácie. Jeho prínosom je skúmanie kultúry z hľadiska kontextu. Na tomto základe Hall identifikoval dve veľké skupiny kultúr, a síce *low-context* a *high-context* kultúry. Zjednodušene povedané, rozdiel spočíva v tom, či je pre nás smerodajné to, čo je explicitne povedané, alebo zohľadňujeme celú komunikačnú situáciu. Rakúsko s tendenciou priamej komunikácie inklinuje ku kultúram s nízkym kontextom.⁷⁷ Na Hallovu teóriu kultúr s nízkym a vysokým kontextom nadväzuje Ting-Toomey, ktorá sa touto problematikou zaoberá v súvislosti s diametrálne odlišným prístupom ku konfliktu a jeho riešeniu. Na základe jej analýzy sme najdôležitejšie zistenia zosumarizovali do prehľadnej Tabuľky 1.⁷⁸

⁷⁶ HALL, E. T. (1976): *Beyond Culture*. New York: Anchor Books, 1976. 298 s. ISBN 0-385-12474-0.

⁷⁷ CHWIAŁKOWSKA, A. (2012): Teamwork in cross-cultural context. Austria, Poland and Turkey comparison, s. 40.

⁷⁸ TING-TOOMEY, S. (1985): *Toward a Theory of Conflict and Culture*, s. 77-82.

Tabuľka 1: Špecifiká prístupu ku konfliktu v kultúrach s nízkym a vysokým kontextom

Kultúry s nízkym kontextom	Kultúry s vysokým kontextom
Jednoduchšie separovanie osôb a predmetu konfliktu	Osoby a predmet konfliktu sú úzko integrované
Prejavovanie emócií, bežný je dokonca krik (napriek tomu to nemusí poškodiť vzťah účastníkov) – zaujatie aktívneho postoja, konfrontácia, priamosť, orientácia na riešenie	Otvorený nesúhlas alebo konfrontácia sú považované za urážku, čo môže mať za následok, že obe strany „stratia tvár“ (<i>lose face</i>) – nepravdepodobnosť prejavovania emócií, pasivita, nepriamosť, vyhýbanie sa konfrontácii; orientácia na vzťahy
Konflikt môže vzniknúť, keď sú narušené normatívne očakávania jednotlivca o akceptovanom správaní v danej situácii	Konflikt môže vzniknúť, keď sú narušené normatívne kolektívne alebo kultúrne očakávania o akceptovanom správaní či o priebehu situácie
Otvorená konfrontácia a priama diskusia ohľadom problému	Cenia sa 2 spôsoby správania – nepriama reč a taktosť
Odhalenie (<i>revelment</i>)	Skrývanie, zatajovanie (<i>concealment</i>)

Prameň: Vlastné spracovanie a preklad autorky podľa: TING-TOOMEY, S. (1985): *Toward a Theory of Conflict and Culture*, s. 77-82.

V literatúre sa stretávame i s kritikou pojmu interkultúrny konflikt a uprednostňovaním termínu kultúrny konflikt. Baiutti sa v rámci svojej práce snaží definovať tento pojem, nakoľko podľa jej mienky je pomenovanie interkultúrny konflikt vágne. Argumentuje, že takéto označenie je často používané autormi bez bližšej explanácie.⁷⁹ My sa s týmto názorom nestotožňujeme a aby sme predišli nedorozumeniu, budeme i naďalej označovať konflikt, ktorého príčinou je nekompatibilita a rozdielnosť kultúrnych systémov účastníkov komunikačnej situácie, ako interkultúrny. Podľa nás práve prívlastok interkultúrny implikuje, že sa jedná o konflikt medzi osobami alebo skupinami osôb s rozličným kultúrnym zázemím. Avšak Baiutti dodáva, že kultúrny konflikt možno označiť ako interkultúrny vtedy, ak dôjde k riadnemu stretnutiu účastníkov,⁸⁰ interkultúrny konflikt teda nastáva pri konkrétnej interakcii partnerov.⁸¹ Okrem toho musí nastať adaptácia interkultúrneho prístupu zo strany účastníkov situácie. Interkultúrny prístup (*intercultural attitude*) autorka vymedzila ako prístup, ktorý musí abstrahovať od etnocentrizmu, musí spĺňať podmienku otvorenosti voči potenciálnej

⁷⁹ BAIUTTI, M. (2016): Rethinking the concept of intercultural conflict: Italian returnees' attitudes towards others during a cultural conflict, s. 4.

⁸⁰ Ibid., s. 7.

⁸¹ MOREE, D. (2015): Základy interkultúrneho soužití, s. 81.

zmene, upustiť od hodnotenia, a podobne. Ide o kritickú reflexiu, snahu porozumieť vlastným názorom a myšlienkam, ako aj myšlienkam druhej strany. Baiutti zároveň rozlišuje medzi interkultúrnym a multikultúrnym prístupom (*multicultural attitude*). Multikultúrny prístup spočíva v rešpektovaní názorov druhej strany, čím umožňuje koexistenciu, avšak nezahŕňa aktívnu interakciu. Je teda zrejmé, že úspešné interkultúrne stretnutie vyžaduje splnenie niekoľkých podmienok. Z výskumu Baiutti boli vyvedené dva hlavné závery. Predpokladom takéhoto dialógu je podľa nej najmä vzájomný rešpekt a zvedavosť zúčastnených strán.⁸²

1.1.4 Kultúrne hodnoty a normy

Ďalším relevantným fenoménom je koncept hodnôt. Je zrejmé, že hodnotové systémy nie sú identické pre všetky kultúry, práve naopak. Takmer v každej publikácii o kultúrach, interkultúrnej komunikácii či interkultúrnym konflikte sa teda aspoň marginálne zmieňuje téma hodnôt. Aby sme túto tézu preukázali, priblížime si koncept hodnôt z niekoľkých hľadísk.

Spomedzi autorov zaoberajúcich sa signifikanciou hodnôt uvedieme napr. Nadler, Nadler a Broome, ktorí riešia hodnoty v kontexte manažmentu konfliktu. Hodnoty definujú ako pretrvávajúcu predstavu (*enduring conception*) či názor o tom, že určité stavy sú uprednostňované, alebo naopak, neželané vo vzťahu k iným. Takéto stanovisko zahŕňa pozitívne alebo negatívne hodnotenie, a zväčša zastrešuje celý súbor skúseností a stimulov. Nespájajú sa teda len s jedným objektom. Pri našom konaní a zmýšľaní či vnímaní situácie sa riadime práve určitým systémom hodnôt.⁸³ Na tomto mieste si dovoľujeme dodať, že vzhľadom na skutočnosť, že hodnoty sú v nás hlboko zakorenené, takéto hodnotami podmienené konanie a vnímanie môže prebiehať úplne nevedome.

Podľa Jeleňovej sú hodnoty významným faktorom, ktorý vytvára kultúru. Autorka dodáva, že hodnoty sú nie zriedkavo považované za dôležité v procese štúdia kultúr a porozumenie im.⁸⁴ Takisto Průcha označuje hodnoty za určujúce rysy národných kultúr. Z perspektívy sociológie a psychológie možno hodnoty definovať ako „*regulační mechanismy lidského chování, jež jsou pro určitou společnost charakteristické a projevují se v jejich*

⁸² BAIUTTI, M. (2016): Rethinking the concept of intercultural conflict: Italian returnees' attitudes towards others during a cultural conflict, s. 7, 11, 14.

⁸³ NADLER, L. B. – NADLER, M. K. – BROOME, B. J. (1985): Culture and the Management of Conflict Situations, s. 89.

⁸⁴ JELEŇOVÁ, I. (2017): Interkultúrne interakcie a migrácia. Vybrané aspekty problematiky, s. 16-17.

sdílených normách, postojích, názorech a preferenciách.“ Pri hodnotách dochádza k ich intergeneračnému transferu, vyznačujú sa odolnosťou zotrvačnosťou a odolnosťou voči vonkajšiemu prostrediu.⁸⁵

Na koncepcii hodnôt je založený aj výskum kultúrnych dimenzií Geerta Hofstedeho. Hodnoty sú podľa neho na rozdiel od praktík stabilným elementom kultúr, z dôvodu čoho je práve výskum hodnôt východiskom skúmania kultúr. Inak povedané, porovnávacie výskumy kultúr začínajú meraním hodnôt. Konkrétne Hofstedeho výskum hodnôt sa koncentroval na nasledujúce oblasti:

- sociálna nerovnosť a vzťah k autoritám,
- vzťahy medzi jednotlivcami a skupinami,
- sociálne a emocionálne implikácie pohlavia (maskulinita a femininita),
- spôsoby zaobchádzania s neistotou.

Uvedené štyri oblasti problémov predstavujú tzv. kultúrne dimenzie. Dimenziu Hofstede chápe ako aspekt kultúry, ktorý možno merať vo vzťahu k iným kultúram. Pôvodné štyri dimenzie sa nazývajú mocenskú odstup (*power distance*), vyhýbanie sa neistote (*uncertainty avoidance*), kolektivismus verzus individualizmus (*collectivism versus individualism*), maskulinita verzus femininita (*femininity versus masculinity*).⁸⁶

Okrem toho sú kultúrne hodnoty naviazané na určitý kultúrny priestor, zohrávajú úlohu v evolúcii ľudskej spoločnosti, a sú východiskovým i cieľovým bodom ľudského snaženia. V úzkom vzťahu s konceptom kultúrnych hodnôt sa nachádzajú kultúrne normy. Slatinská a Pecníková tieto definujú nasledovne: „*Kultúrne normy sú systémom pravidiel naznačujúcim ako hodnoty realizovať a pravidlá sú špecificky účelovo vyjadrené normy založené na schopnosti merať (myslenú) hodnotu.*“⁸⁷

Jeleňová zastáva názor, že potreba porozumieť kultúrnym hodnotám, normám a zvykom iných krajín pramení v náraste interakcií príslušníkov rozličných kultúr v priebehu uplynulých desaťročí.⁸⁸ V kontexte Slovenska a Rakúska sa hodnotám bližšie venujeme v podkapitole 1.3.4 Ďalšie ťažiská komparácie.

⁸⁵ PRŮCHA, J. (2010): Interkulturní komunikace, s. 34.

⁸⁶ HOFSTEDE, G. – HOFSTEDE, G. J. – MINKOV, M. (2010): Cultures and Organizations. Software of the Mind. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival, s. 28-31.

⁸⁷ SLATINSKÁ, A. – PECNÍKOVÁ, J. (2017): Jazyk, kultúra, identita. Vybrané aspekty interkulturnej identity, s. 36-37.

⁸⁸ JELEŇOVÁ, I. (2017): Interkulturné interakcie a migrácia. Vybrané aspekty problematiky, s. 9.

1.1.5 Interkultúrna kompetencia ako predpoklad úspešnej interkultúrnej komunikácie

Je všeobecne akceptovanou skutočnosťou, že v súčasnom globalizovanom svete sa fyzické aj pomyselné hranice medzi národmi a kultúrami stierajú. Dennodenne dochádza k nespočetným interkultúrnym interakciám a komunikačným situáciám. Často ale nebýva zohľadnený fakt, že stretnutia s príslušníkmi iných kultúrnych spoločenstiev vyžadujú určitú mentálnu výbavu. V podkapitole venovanej interkultúrnemu konfliktu už bolo pojednávané o potrebe pochopenia a osvojenia si elementárnych princípov interkultúrnej komunikácie. Neuvedomenie si základných pravidiel a predpokladov úspešného interkultúrneho komunikačného procesu môže, a častokrát aj vedie k nedorozumeniam medzi partnermi, k nenaplneniu komunikačného zámeru, prípadne k problémom či v najextrémnejších prípadoch ku konfliktom. Slatinská a Pecníková kladú dôraz na význam interkultúrnej kompetencie, pričom argumentujú tvrdením, že táto vytvára predpoklad úspešného interkultúrneho dialógu.⁸⁹

Z vyššie diskutovaných dôvodov je interkultúrna kompetencia konceptom, ktorý je rovnako signifikantný i pre našu prácu. Berieme na vedomie skutočnosť, že sa pomerne často diskutuje o adekvátnosti používanie termínov kompetencia a kompetentnosť. V našej práci sme sa rozhodli terminológiu zjednotiť a používať termín kompetencia.

Problematiku interkultúrnej kompetencie študujú Morgensternová a Šulová, pričom zdôrazňujú, že pojem interkultúrna kompetencia okrem vedomostí a schopností obsahuje i prehĺbenie určitých osobnostných črt, vďaka čomu je výsledok interkultúrnej situácie pozitívny. Príkladom takýchto charakteristík je sebareflexia, empatia alebo tolerancia voči odlišnému.⁹⁰ Značný význam interkultúrnej kompetencii pripisujú aj Erll a Gymnich, podľa ktorých možno interkultúrnú kompetenciu označiť za kľúčovú kompetenciu 21. storočia (*Schlüsselkompetenz des 21. Jahrhunderts*).⁹¹ S ich názorom nemožno nesúhlasiť, nakoľko na dennodennej báze dochádza k interakciám s jednotlivcami alebo skupinami osôb, ktorých chápanie a vnímanie sveta a systém hodnôt nemusí nutne korešpondovať s tým nám vlastným.

⁸⁹ SLATINSKÁ, A. – PECNÍKOVÁ, J. (2017): Jazyk, kultúra, identita. Vybrané aspekty interkultúrnej identity, s. 42.

⁹⁰ MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkultúrná psychológia. Rozvoj interkultúrnej senzitivity, s. 9-10.

⁹¹ ERLL, A. - GYMNIC, M. (2008): Interkulturelle Kompetenzen. Erfolgreich kommunizieren zwischen den Kulturen.

Na základe spoločenského vývoja posledných dekád možno usudzovať, že k výraznému zníženiu frekvencie interkultúrnych stretnutí a mobility nedôjde ani v budúcnosti.⁹²

V nadväznosti na vyššie uvedené je potrebné poukázať aj na fenomén globalizácie a internacionalizácie hospodárstva a vedy, ktorý bezprostredne súvisí s trendom zvyšujúcej sa frekvencie interkultúrnych stretnutí, čo rezultuje v potrebu špecifických schopností a postojov jednotlivcov i skupín. Hoci globalizačné tendencie ako také nie sú témou našej práce, zastávame názor, že je potrebné aspoň stručne objasniť tento fenomén. Fäßler zdôrazňuje, že jednotlivé vedecké disciplíny môžu globalizáciu (*Globalisierung*) definovať rozličnými spôsobmi. Pri globalizácii ide vo všeobecnosti o dlhodobé procesy, ktoré majú dopad na fungovanie všetkých aspektov ľudskej spoločnosti, teda na hospodárstvo, šport, politiku, literatúru, a podobne.⁹³ Tempel sumarizuje charakteristiky globalizácie tak, že v globalizovanom svete majú udalosti odohrávajúce sa v iných častiach sveta priamy vplyv na náš vlastný život. Jedným z aspektov globalizácie, ktoré nemožno nespomenúť, je vytváranie väčších nadnárodných zoskupení. Vysvetľuje, že procesy súvisiace s globalizáciou vrátane všetkých pozitívnych a negatívnych sprievodných javov nie sú pre spoločnosť novým trendom. Autorov argumentuje tvrdením, že za začiatok globalizačných tendencií sa vo vedeckej obci považuje 15. storočie v súvislosti s námornými cestami a objavmi.⁹⁴ Lipková sumarizuje tendencie fenoménu globalizácie, medzi ktoré okrem iného zaraďuje narastanie významu regionálnych združení a integračných zoskupení, či zvyšovanie vzájomnej závislosti štátu, trhu, priemyslu a spoločnosti.⁹⁵

Mnohí autori pripomínajú, že interkultúrna kompetencia nepredstavuje výlučne súbor schopností, ale ide aj o predmet vedeckého bádania. Skúmanie tohto fenoménu navyše vyžaduje integráciu poznatkov a metód viacerých vedných disciplín. V súčasnosti sa diskutovaná problematika skúma z lingvistického, sociopsychologického, antropologického alebo pedagogického aspektu. Samozrejme, uvedené platí aj pre filozofiu či ekonomické vedy.⁹⁶

⁹² ČIEFOVÁ, M. (2016): Interkultúrna kompetencia ako predpoklad naplnenia komunikačného zámeru a predchádzania interkultúrneho konfliktu, s. 28.

⁹³ FÄßLER, P. E. (2007): *Globalisierung*, s. 29-30.

⁹⁴ TEMPEL, S. (2005): *Globalisierung, was ist das?*, s. 10-14.

⁹⁵ LIPKOVÁ, Ľ. A KOL. (2011): Medzinárodné hospodárske vzťahy, s. 99.

⁹⁶ ERL, A. - GYMNI, M. (2008): *Interkulturelle Kompetenzen. Erfolgreich kommunizieren zwischen den Kulturen*.

Moree vidí úspech interkultúrneho stretnutia v ochote zaoberať sa okolitým svetom a v adaptácii na tieto skutočnosti. Odráža sa to v pripravenosti pozmeniť svoju vlastnú identitu, svetonázor a viesť dialóg s okolitým svetom. Nespočíva teda výlučne v zvládnutí niekoľkých praktických rád.⁹⁷

Faktory úspešnej interkultúrnej interakcie reflektuje nasledujúca citácia: „...je zřejmé, že úspěšné interkulturní setkání vyžaduje jednak určitý pohled na svět, soubor etických norem, které vnímají takovéto setkání jako cenné, a určitá osobnostní výbava, která usnadňuje tento typ kontaktu.“ Autorka dodáva, že všetky tieto body možno trénovať, čo považuje dokonca za nevyhnutný predpoklad.⁹⁸ Veľmi podobné stanovisko zaujíma i kolektív autorov okolo dvojice Kotthoff a Spencer-Oatey. Títo vyjadrujú presvedčenie, že jednotlivec si môže vybudovať vyšší level interkultúrnej senzitivity, ak upustí od etnocentrického pohľadu na svet. Znamená to, že nebude považovať svoju vlastnú kultúru za všeobecne platné kritérium hodnotenia ostatných kultúr. V tomto ohľade sa vyžaduje etnorelativistická perspektíva, čím sa myslí prístup, na základe ktorého možno považovať všetky kultúry za egalitárne.⁹⁹

Veľmi zrozumiteľným spôsobom definuje interkultúrnú kompetenciu Průcha, a síce nasledovne: „*Interkulturní kompetence je způsobilost jedince realizovat s využitím osvojených znalostí o specifichnostech národních/etnických kultur a příslušných dovedností efektivní komunikaci a spolupráci s příslušníky jiných kultur. Základem interkulturní kompetence je jazyková vybavenost jednotlivce a respektování kulturních specifichností partnerů.*“¹⁰⁰ Oceňujeme, že autor uvažuje s interkultúrnou kompetenciou nie len v kontexte komunikácie, ale zahŕňa i dimenziu spolupráce. Napriek tomu sa úplne nestotožňujeme s názorom, že jedným zo základných činiteľov je jazyková vybavenosť. Nazdávame sa, že úspešné interkultúrne stretnutie môže nastať i v prípade nižšej jazykovej kompetencie. Sme presvedčení, že najmä znalosť cudzích jazykov patrí medzi nevyhnutné súčasti výbavy jednotlivca, avšak treba vziať na vedomie, že nie každé interkultúrne stretnutie musí nevyhnutne znamenať využitie cudzích jazykov.

Doposiaľ bolo vytvorených viacero modelov interkultúrnej komunikačnej kompetencie. Pre potreby našej práce budeme uvažovať najmä s tzv. kompozičnými modelmi, ktoré

⁹⁷ MOREE, D. (2015): Základy interkulturního soužití, s. 132.

⁹⁸ Ibid., s. 142.

⁹⁹ KOTTHOFF, H. - SPENCER-OATEY, H. et al. (2009): Handbook of Intercultural Communication, s. 469.

¹⁰⁰ PRŮCHA, J. (2010): Interkulturní komunikace, s. 46.

predstavujú jeden typ modelov. Vyznačujú sa tým, že interkultúrnú kompetenciu chápú ako fenomén tvorený viacerými zložkami.¹⁰¹ S touto koncepciou súhlasíme a prikláňame sa k názoru, že interkultúrnú kompetenciu možno označiť za komplexný konštrukt, ktorý je tvorený niekoľkými špecifickými čiastkovými kompetenciami. Průcha upozorňuje na problém vzhľadom na merateľnosť interkultúrnej kompetencie, ktorú je možné trénovať, ale kvantitatívne ju možno merať veľmi ťažko. Podľa neho je nadobudnutá interkultúrna kompetencia demonštrovaná až v praxi.¹⁰² V ďalšom texte si jednotlivé elementy interkultúrnej kompetencie priblížime.

1.1.5.1 Elementy interkultúrnej kompetencie

Interkultúrna kompetencia zahŕňa tri čiastkové kompetencie (Obrázok 4). V literatúre sa konkrétne uvádza kognitívna, afektívna a behaviorálna kompetencia,¹⁰³ pričom každá parciálna kompetencia pozostáva z niekoľkých ďalších elementov. Z kapacitných dôvodov sa pokúsime o stručný prehľad tých, ktoré na účel predkladanej práce považujeme za najdôležitejšie.

Kognitívnu kompetenciu možno charakterizovať ako relevantné vedomosti jednotlivca. V tomto kontexte sa poukazuje na potrebu zberu informácií o krajine, s príslušníkmi ktorej máme prísť do kontaktu. Vzťahuje sa to predovšetkým na kultúrne rozdiely, ktoré môžu mať významný vplyv na priebeh a úspešnosť interakcie účastníkov komunikačného procesu. Platí to najmä pre podnikateľov rokujúcich so zahraničnými partnermi, prípadne pre politikov a diplomatov v medzinárodnej sfére, ako aj študentov na zahraničných študijných pobytoch. Do kategórie kognitívnej kompetencie zaraďujeme napr. aj schopnosť sebareflexie.¹⁰⁴

Afektívnou kompetenciou rozumieme v prvom rade postoj účastníka komunikačnej situácie voči príslušníkovi odlišnej kultúry. Erll a Gymnich vyzdvihujú skutočnosť, že práve záujem o tú druhú kultúru a otvorenosť voči nej je dôležitým predpokladom na to, aby nastala produktívna interkultúrna komunikácia.¹⁰⁵ Rovnaký názor zastávajú aj Morgensternová

¹⁰¹ JELEŇOVÁ, I. (2017): Interkultúrne interakcie a migrácia. Vybrané aspekty problematiky, s. 13.

¹⁰² PRŮCHA, J. (2010): Interkulturní komunikace, s. 47.

¹⁰³ Nomenklatúra daných termínov avšak nie je celkom jednotná, existujú synonymické pomenovania. Pokým MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007) hovoria o kompetencii behaviorálnej, ERLL, A. - GYMNIICH, M. (2008) sa prikláňajú k označeniu pragmaticko-komunikačná kompetencia (*pragmatisch-kommunikative Kompetenz*).

¹⁰⁴ ERLL, A. - GYMNIICH, M. (2008): Interkulturelle Kompetenzen. Erfolgreich kommunizieren zwischen den Kulturen.

¹⁰⁵ Ibid.

Šulová keď tvrdia, že osobnostné črty jednotlivca, akými sú otvorenosť či orientácia na ľudí, sú predpokladom kultúrnej senzitivity. Okrem vyššie zosumarizovaných osobnostných črt považujú za esenciálnu aj adaptačnú schopnosť. „*Zejména musíme být tzv. kulturně senzitivní. Musíme rovněž zvládnout adaptovat se a cítit se přitom psychicky dobře a relativně v bezpečí. Cizí prostředí bychom neměli vnímat jako ohrožující naši integritu, ale naopak jako něco, co nás může v našem osobnostním rozvoji posunout.*“ Jedným z najčastejšie skloňovaných charakteristík v kontexte afektívnej kompetencie je empatia, predstavujúca významnú súčasť ľudskej osobnosti a emočnej inteligencie. Emočnú inteligenciu charakterizujú Morgensternová a Šulová ako schopnosť vnímať a interpretovať emócie iných ľudí, ale aj svoje vlastné. Empatiu možno podľa autoriek definovať ako schopnosť jednotlivca vcítiť sa do mentality inej osoby. V nadväznosti na interkultúrnú problematiku sa možno stretnúť so sémanticky užším pojmom, konkrétne s konceptom kultúrna empatia (*cultural empathy*). Morgensternová a Šulová kladú dôraz na skutočnosť, že zvýšenie empatie je jedným z cieľov interkultúrneho tréningu. Argumentujú, že „*Každý jedinec se liší mírou empatie, jež je zčásti vrozená a zčásti posilovaná výchovou i kulturním prostředím.*“¹⁰⁶ Posledným stavebným prvkom afektívnej kompetencie je tolerancia voči ambiguite (*Ambiguitätstoleranz*), čo znamená toleranciu a efektívne zaobchádzanie s rozdielmi a rozpormi v hodnotovom systéme komunikačného partnera.¹⁰⁷

Tretím, teda posledným komponentom interkultúrnej kompetencie, je kompetencia behaviorálna, niekedy nazývaná aj pragmaticko-komunikatívna kompetencia. Ako už vyplýva z názvu, ide predovšetkým o využitie vhodných komunikačných vzorov a účinných stratégií riešenia problémov. Do istej miery sa to týka aj znalosti cudzieho jazyka ako takého.¹⁰⁸ Práve nepostačujúca znalosť cudzieho jazyka, nesprávne použitie gramatických konštrukcií, chybná výslovnosť alebo výraz neadekvátne použitý v danom kontexte, môžu vyústiť do nedorozumenia. V praxi sa práve z tohto dôvodu pri rokovaníach využívajú služby tlmočníkov, často aj vtedy, keď obe strany ovládajú cieľový jazyk. Vtedy vďaka nasadeniu

¹⁰⁶ MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkulturní psychologie. Rozvoj interkulturní senzitivity, s. 84, 93-94.

¹⁰⁷ ERL, A. - GYMNIČ, M. (2008): Interkulturelle Kompetenzen. Erfolgreich kommunizieren zwischen den Kulturen.

¹⁰⁸ Ibid.

tlmočníka získavajú účastníci čas na premyslenie ďalšej stratégie alebo odpovede.¹⁰⁹ V súčasnosti je najvyužívanejším jazykom v medzinárodnej sfére angličtina, ktorej znalosť sa v mnohých profesiách vyžaduje. Lingvistický a translatický aspekt je témou často zmieňovanou v kontexte interkultúrnej komunikácie. Napriek tomu sa mu v našej práci budeme venovať len marginálne, a to v pasážach, kde je to podľa nášho subjektívneho názoru nevyhnutné. Podrobné zakomponovanie jazykového aspektu nie je možné z dôvodu nepostačujúceho priestoru.

Obrázok 4: Štruktúra interkultúrnej kompetencie

Prameň: Vlastné spracovanie autorky podľa: MORGENSTERNOVÁ M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkultúrná psychológia. Rozvoj interkultúrnej senzitivity, s. 10.

Vyššie zhrnuté aspekty súvisia s verbálnou stránkou komunikácie. Je pochopiteľné, že interkultúrne komunikačné situácie vyžadujú upriamenie pozornosti participantov komunikačného procesu aj na neverbálne komponenty komunikácie. Ich zvládnutie môže byť ešte náročnejšie ako osvojenie si princípov verbálnej stránky interakcie. Dôležitú úlohu zohráva i skutočnosť, že prejavy neverbálnej komunikácie sú nie zriedka javom spontánnym, ktorý si účastník komunikačnej situácie ani nemusí uvedomovať. Dôsledkom toho spôsobujú nesprávne vyložené správy neverbálnej komunikácie početné komplikácie v komunikačnom

¹⁰⁹ MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkultúrná psychológia. Rozvoj interkultúrnej senzitivity, s. 132.

proces. Prejavy neverbálnej formy komunikácie sú totiž vo významnej miere podmienené kultúrnym prostredím a empirickými skúsenosťami jednotlivca. V tejto súvislosti je ale nutné poznamenať, že niektoré prejavy neverbálnej komunikácie vykazujú podobnosť medzi kultúrami, nakoľko sú vrodené, geneticky podmienené.¹¹⁰

Primárny rozdiel medzi verbálnou a neverbálnou komunikáciou reflektuje Moree tvrdením, že pokým pri verbálnej stránke komunikácie máme možnosť voľby, či komunikovať budeme alebo nie, pri neverbálnej komunikácii takúto možnosť nemáme.¹¹¹

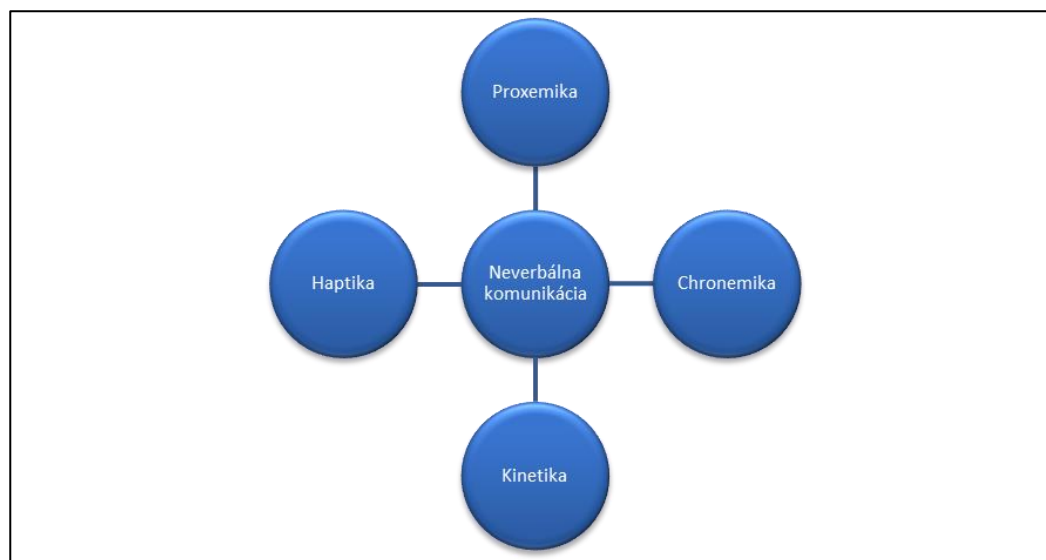
V literatúre o neverbálnej komunikácii sa najčastejšie pojednáva o proxemike, chronemike, kinetika a haptike. Proxemika je definovaná ako vzdialenosť udržiavaná komunikačnými partnermi pri komunikácii. Observácia komunikačného správania príslušníkov rozličných kultúr môže preukázať v tomto ohľade podstatné rozdiely. Pri nezohľadnení tohto aspektu môže nastať situácia, kedy má jeden z partnerov pocit, že je narúšaná jeho osobná zóna, pričom pre jeho partnera nepredstavuje fyzická blízkosť problém. Termínom chronemika označujeme spôsob percepcie času a spôsob, akým sa s časom zaobchádza. Práve postoj k času sa stal frekventovaným predmetom skúmania interkultúrnej komunikácie ako vednej disciplíny. Môžeme skonštatovať, že ide o významnú veličinu, nakoľko čas je v mnohých modeloch jedným z kritérií kategorizácie kultúr. Ďalším prvkom neverbálnej komunikácie je kinetika, ktorá zahŕňa gestá, mimiku, resp. pohyby tela všeobecne. V úzkej súvislosti s kinetikou funguje haptika, čím sa mieni množstvo a intenzita dotykov počas komunikačného procesu (Obrázok 5).¹¹²

¹¹⁰ MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkulturní psychologie. Rozvoj interkulturní senzitivity, s. 116.

¹¹¹ MOREE, D. (2015): Základy interkulturního soužití, s. 105.

¹¹² MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkulturní psychologie. Rozvoj interkulturní senzitivity, s. 117-120.

Obrázok 5: Komponenty neverbálnej komunikácie

Prameň: Vlastné spracovanie autorky podľa: MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkultúrna psychologie. Rozvoj interkultúrneho senzitivity, s. 117-120.

Interkultúrna kompetencia so všetkými svojimi komponentmi teda zohráva významnú úlohu v procese interkultúrnej komunikácie. Interkultúrne kompetentný jedinec sa vie správať adekvátne podľa aktuálnej situácie a reagovať v súlade s určitými princípmi.

1.1.6 Zhrnutie podkapitoly

V dôsledku interdisciplinarít témy dizertačnej práce bolo úvodom nevyhnutné ozrejmiť niekoľko kľúčových pojmov, ktorých explanácia je potrebná i z dôvodu pochopenia samotného empirického výskumu našej práce. Snažili sme sa o priblíženie a sumarizáciu prístupov domácich i zahraničných autorov k pojmu kultúra, interkultúrna komunikácia, interkultúrny konflikt, kultúrne hodnoty a normy, a nakoniec koncept interkultúrnej kompetencie a jej jednotlivých prvkov.

Kultúra je pojmom, ktorý je pre jeho komplexnosť náročné jednoznačne vymedziť. Môže totiž predstavovať materiálne artefakty, ktoré sú produktom ľudskej činnosti. Okrem toho kultúra zahŕňa spôsoby a normy správania, tradície, jazyk i náboženstvo. Ako predmet vedeckého bádania zasahuje kultúra do viacerých vedných disciplín, čo z nej robí interdisciplinárny fenomén. Trendom je štúdium kultúry vo vzťahu ku komunikácii, manažmentu, marketingu či psychológii. Atribút interdisciplinarít možno aplikovať i na

interkultúrnú komunikáciu, ktorú možno veľmi zjednodušene definovať ako komunikáciu medzi predstaviteľmi rozdielnych kultúr. V tomto ponímaní ide o interkultúrnú komunikáciu ako proces, avšak interkultúrna komunikácia môže byť navyše chápaná ako vedná disciplína či edukačné aktivity. V súvislosti s interkultúrnym konfliktom je potrebné zdôrazniť, že interkultúrny konflikt je výlučne taký, kedy možno s istotou povedať, že jeho príčina spočíva v rozličnosti kultúr komunikujúcich partnerov. Hodnoty a normy sú súčasťou kultúry ako takej. Hodnoty sú zväčša chápané ako predstavy o tom, aké javy či vzory správania sú v spoločnosti považované za želané, vhodné, správne a naopak. Normy sú konkrétne pravidlá správania sa či realizácie činností. Posledným termínom, ktorý bol v prvej časti kapitoly špecifikovaný, je interkultúrna kompetencia, ktorá úzko súvisí s interkultúrnou komunikáciou i interkultúrnym konfliktom. Interkultúrna kompetencia je súborom schopností, vedomostí a osobnostných črt, vďaka ktorým prebieha proces interkultúrnej komunikácie plynule a bez komplikácií. Treba pripomenúť, že interkultúrnú kompetenciu možno zvyšovať prostredníctvom vhodne zvolených metód, napr. interkultúrnym tréningom. V niektorých krajinách bola dokonca interkultúrna výchova integrovaná do vyučovacieho procesu.

1.2 Kultúrna diplomacia ako významný prvok medzinárodných a interkultúrnych vzťahov

Mnohé krajiny sa usilujú o zvýšenie povedomia o sebe v iných krajinách, prípadne o zlepšenie svojho celkového image. Takého úsilie považujeme za významné, nakoľko prezentácia krajiny navonok sa môže spolupodieľať na vytváraní uceleného obrazu o krajine, ktorá kultúrnu diplomáciu vykonáva, v krajine cieľovej. Rakúska republika a Slovensko sú ideálnym príkladom krajín, ktoré sú v oblasti kultúrnej diplomacie aktívne, a to aj v tej druhej krajine.

1.2.1 Definícia kultúrnej diplomacie a jej vzťah k verejnej diplomacii

Diplomacia ako koncept pozostáva z niekoľkých parciálnych dimenzií. V praxi aj odbornej literatúre sa vyskytujú pojmy ako vojenská diplomacia, verejná diplomacia, hospodárska diplomacia či kultúrna diplomacia.¹¹³ Posledná z uvedených, t.j. kultúrna diplomacia, je i kľúčovým konceptom tejto podkapitoly. Komplexnosť tohto fenoménu vyúsťuje do problému explicitnej definície jeho jednotlivých elementov, resp. ich vymedzenia

¹¹³ RUSIŇÁK P. et al. (2012): Diplomacia – úvod do štúdia, s. 50.

a odlíšenia. Často artikulovaným problémom je napr. vzťah kultúrnej a verejnej diplomacie. Kultúrna diplomacia sa totiž nie zriedkavo považuje za súčasť verejnej diplomacie.¹¹⁴ Toto chápanie má ale za následok to, že rozdiel medzi verejnou a kultúrnou diplomaciou je nie úplne zreteľný.¹¹⁵ Podľa Mattoša môže dôvod problematického rozpoznanie, resp. odlíšenia kultúrnej a verejnej diplomacie, spočívať v ich orientácii na širokú verejnosť.¹¹⁶ Vzťahom medzi novou verejnou diplomaciou a kultúrnou diplomaciou sa zaoberá napr. i Kim, pričom aj táto autorka vyjadruje presvedčenie, že nová kultúrna diplomacia by mala byť chápaná ako podmnožina novej verejnej diplomacie, resp. priesečník novej verejnej diplomacie a medzinárodných kultúrnych vzťahov. Dodáva, že kultúrna diplomacia je považovaná buď za jadro verejnej diplomacie, alebo jej podmnožinu, pričom v závere svojej štúdie uvažuje s rozličnými metódami výkonu verejnej diplomacie. Medzi takéto prostriedky okrem športovej diplomacie, mediálnej diplomacie a iných foriem zaraďuje i samotnú kultúrnu diplomáciu. Práca Kim vychádza zo skúmaní prístupov medzinárodných historikov i akademikov študujúcich medzinárodné vzťahy či kultúrnu diplomáciu. Bez ohľadu na to, či kultúrna diplomacia je skutočne komponentom verejnej diplomacie, alebo ide o samostatne stojacu kategóriu diplomacie, budeme v ďalšom texte našej práce od konceptu verejnej diplomacie abstrahovať a pozornosť budeme venovať len procesom a praktikám, ktoré možno jednoznačne pripísať oblasti kultúrnej diplomacie. Rozlišovať nebudeme ani medzi „novou“ a „starou“ kultúrnou diplomaciou, ktoré sa odlišujú najmä sledovanými intenciami. „Stará“ kultúrna diplomacia má ideologické ciele; „nová“ kultúrna diplomacia sa zaoberá univerzalitou spoločných hodnôt.¹¹⁷ V celej práci budeme namiesto toho aplikovať podľa nášho názoru všeobecnejší a jednoznačnejší termín, a síce kultúrna diplomacia.

Avšak problémom nie je len zreteľne stanoviť deliacu čiaru medzi diplomaciou, verejnou diplomaciou a kultúrnou diplomaciou. Jednoduché nie je ani explicitne definovať samotný koncept kultúrnej diplomacie. Dvojicu autorov Udovič a Podgornik vôbec neprekvapuje, že existuje toľko definícií kultúrnej diplomacie ako teoretikov, ktorí túto

¹¹⁴ RUSIŇÁK P. et al. (2012): Diplomacia – úvod do štúdia, s. 56.

¹¹⁵ ANG, I. – ISAR, Y. R. – MAR, P. (2015): Cultural diplomacy: beyond the national interest?, s. 368.

¹¹⁶ MATTOŠ, B. (2013): Kultúrna dimenzia diplomacie ako nástroj zahraničnej politiky štátu na príklade Rakúskej republiky, s. 378.

¹¹⁷ KIM, H. (2017): Bridging the Theoretical Gap between Public Diplomacy and Cultural Diplomacy, s. 293-294, 316, 318-319.

problematiku študujú, keďže ide o fenomén značne komplexný.¹¹⁸ Neexistuje teda jedna všeobecne akceptovaná definícia predmetného pojmu. Význam slova sa dokonca môže meniť v závislosti od kontextu.¹¹⁹ Veľmi všeobecne ale možno kultúrnu diplomaciu charakterizovať ako proces, ktorého cieľom je sprostredkovanie informácií o kultúre jednej krajiny v krajine hostiteľskej. Takéto informácie sa vzťahujú napr. na tradície, hodnoty či históriu. Štát môže aktivitami kultúrnej diplomacie sledovať rozličné ciele, či už prosté zviditeľnenie sa, prípadne budovanie priateľských bilaterálnych vzťahov s hosťujúcou krajinou.¹²⁰

Kultúrna diplomacia predstavuje v súčasnosti významný prvok zahraničnopolitických aktivít väčšiny štátov.¹²¹ S týmto názorom súhlasí i Mattoš, podľa ktorého je kultúrna diplomacia dôležitým komponentom medzinárodných vzťahov.¹²² Zároveň ide o koncept, ktorý sa čoraz častejšie objavuje i v odbornom diskurze. Kurucz pojednáva o sektorálnej expanzii diplomacie do sféry ekonomiky, ekológie či kultúry. Práve kultúra bola podľa neho vždy prítomným elementom v medzinárodných vzťahoch.¹²³ Zágoršeková vidí historickú signifikanciu kultúr v skutočnosti, že kultúry sa v minulosti podieľali na procesoch udržiavania vzťahov medzi národmi. Znamená to, že boli ich nositeľmi. Zároveň vyjadruje presvedčenie o rovnocennosti kultúr sveta, a to i napriek divergenciám v ich civilizačnom vývoji. Predovšetkým vo vedeckom diskurze by totiž bolo neprípustné referovať o určitých kultúrach ako o „vyšších“ či „nižších“.¹²⁴ Kurucz dodáva, že v minulosti sa kultúre v zahraničnej politike neprisoval taký význam, ako je tomu dnes.¹²⁵ S týmto názorom súhlasí i Kim, keď argumentuje tvrdením, že v nedávnych diplomatických aktivitách bol zvyčajne význam kultúrnej diplomacie podhodnotený. Napriek tomu minulé skúsenosti demonštrujú skutočnosť, že si štáty uvedomovali význam inštitúcií s kultúrnym vplyvom. V priebehu 19. storočia sa napr. zvyšoval počet súkromných organizácií európskych štátov v zahraničí, ktoré prezentovali kultúru domácej krajiny. Išlo o školy, kostoly či iné kultúrne inštitúcie, ktoré

¹¹⁸ UDOVIČ, B. – PODGORNIK, A. (2016): Cultural Diplomacy of Slavic European Union Member States: A Cross-country Analysis, s. 120.

¹¹⁹ KIM, H. (2017): Bridging the Theoretical Gap between Public Diplomacy and Cultural Diplomacy, s. 316.

¹²⁰ PAJTINKA, E. (2007): Slovenská diplomacia a jej dimenzie v 21. storočí, s. 82.

¹²¹ PAJTINKA, E. (2015): Cultural diplomacy and its organizational and institutional models in selected states, s. 112.

¹²² MATTOŠ, B. (2013): Kultúrna dimenzia diplomacie ako nástroj zahraničnej politiky štátu na príklade Rakúskej republiky, s. 378.

¹²³ KURUCZ, M. (2007): Kultúrna dimenzia diplomacie, s. 63.

¹²⁴ ZÁGORŠEKOVÁ, M. B. (2009): Kultúry v medzinárodných vzťahoch, s. 20-26.

¹²⁵ KURUCZ, M. (2007): Kultúrna dimenzia diplomacie, s. 64.

vznikali v krajinách s vysokým percentom expatov. Kim zdôrazňuje, že vôbec prvými krajinami, ktoré si uvedomili, že prítomnosť a fungovanie takýchto inštitúcií môže posilniť prestíž danej kultúry v zahraničí, bolo Nemecko a Francúzsko.¹²⁶ Keďže i z našej perspektívy plnia kultúrne inštitúty významnú funkciu v udržiavaní a rozvoji kultúrnych vzťahov medzi štátmi, budeme sa im bližšie venovať v ďalšej časti dizertačnej práce, a to v kontexte aktivít Slovenskej republiky a Rakúska.

Niet najmenších pochyb ani o prínose kultúrnej diplomacie k nation brandingu či sociálnej kohézii.¹²⁷ Kultúrna diplomacia „sa podieľa na sprostredkovaní medzinárodnej výmeny myšlienok, informácií a kultúrnych hodnôt. Rozhodujúci podiel v jej pôsobení zohrávajú duchovná kultúra, v prvom rade umenie, vzdelanie a veda, ale napr. aj šport a tzv. populárna kultúra.“¹²⁸

1.2.2 Aktéri kultúrnej diplomacie

V praxi je kultúrna diplomacia uskutočňovaná aktérmi rôzneho formátu, najmä však diplomatickými misiami a kultúrnymi inštitútmi. Kultúrne inštitúty môžu mať dvojaký charakter, a sice diplomatický a nediplomatický.¹²⁹ Jedna z funkcií diplomatickej misie spočíva podľa Článku 3 Viedenského dohovoru o diplomatických stykoch práve v podpore priateľských vzťahov medzi vysielajúcou a prijímajúcou krajinou, a budovaní hospodárskych, kultúrnych a vedeckých vzťahov.¹³⁰

Vo všeobecnosti existujú medzi kultúrnymi inštitútmi jednotlivých štátov podstatné rozdiely. Okrem právnej formy spočívajú tieto rozdiely napr. v úlohách a aktivitách, ktoré inštitúty vykonávajú.¹³¹ Treba poznamenať, že i snahy, intenzita a frekvencia aktivít v oblasti kultúrnej diplomacie medzi krajinami vykazuje určité diskrepancie. Pre porovnanie, nemecký Goethe Institut pôsobí v súčasnosti vo viac ako 90 krajinách sveta.¹³² Slovensko má takéto

¹²⁶ KIM, H. (2017): Bridging the Theoretical Gap between Public Diplomacy and Cultural Diplomacy, s. 293, 308.

¹²⁷ Ibid., s. 294.

¹²⁸ KURUCZ, M. (2007): Kultúrna dimenzia diplomacie, s. 64-65.

¹²⁹ PAJTINKA, E. (2015): Cultural diplomacy and its organizational and institutional models in selected states, s. 111.

¹³⁰ UNITED NATIONS (1961): Vienna Convention on Diplomatic Relations.

¹³¹ PAJTINKA, E. (2015): Cultural diplomacy and its organizational and institutional models in selected states, s. 114.

¹³² GOETHE INSTITUT (2018): Úlohy a ciele.

inštitúty len v 8 krajinách.¹³³ Samozrejme, treba zohľadniť i skutočnosť, že na tento jav vplýva niekoľko faktorov, akými sú napr. ekonomická sila krajiny, či zahraničnopolitické priority toho-ktorého štátu. Okrem uvedeného vplýva na možnosti realizácie kultúrnej diplomacie krajiny i jej komunikačná kompetencia.¹³⁴ „*Možnosti kultúrnej diplomacie štátov sú ovplyvnené ich kultúrnym, hospodárskym a komunikačným potenciálom.*“¹³⁵

Sme presvedčení, že aktérom kultúrnej diplomacie môže byť nepriamo akýkoľvek jednotlivec, ktorý reprezentantom inej národnej kultúry predostrie informácie o kultúre či histórii svojej vlastnej krajiny, upozorní na nadchádzajúce kultúrne podujatia, či poukáže na svoju krajinu ako na atraktívnu turistickú destináciu. Samozrejme, daný aktér môže konať nevedome, v každom prípade ale dochádza k sprostredkovaniu informácií o kultúre vlastného štátu a tým k jeho prezentácii.¹³⁶ Istým spôsobom sa to môže diať i pri každodennej interakcii.

1.2.3 Kultúrna diplomacia v Európskej únii

Nakoľko Rakúsko i Slovensko sú členskými štátmi Európskej únie, je podľa nášho názoru relevantné pozastaviť sa i pri európskom rozmere problematiky. Členstvo v EÚ ovplyvňuje kompetencie štátov v určitých oblastiach, a to v rozličnom rozsahu. Kurucz ale zdôrazňuje, že kultúra, a teda aj kultúrna diplomacia, sú sférou, ktorá zostáva v absolútnej právomoci štátu. Dôvodom je snaha EÚ o udržiavanie kultúrnej diverzity.¹³⁷ Únia vykonáva v oblasti kultúrnej politiky len stimulačné opatrenia. Je teda v záujme samotných členských štátov udržať v kultúrnych otázkach nezávislosť od európskych štruktúr.¹³⁸ Takýto prístup je z nášho pohľadu oprávnený. Argumentovať možno aplikáciou rôznych kultúrnych modelov, ktoré demonštrujú v určitých prípadoch relatívne markantné rozdiely v niektorých kultúrnych aspektoch.¹³⁹

V súvislosti s kultúrnou diplomaciou v európskom kontexte prezentujú zaujímavý prístup Udovič a Podgornik. Títo autori skúmajú aktivity kultúrnej diplomacie v rámci

¹³³ Pre podrobnejšiu komparatívnu analýzu počtov kultúrnych inštitútov a počtov krajín, v ktorých majú jednotlivé krajiny takéto inštitúty, odporúčame: PAJTINKA, E. (2015): Cultural diplomacy and its organizational and institutional models in selected states. In: Journal of International Relations, 2015, roč. 8., č. 2, s. 111-122.

¹³⁴ MATTOŠ, B. (2013): Kultúrna dimenzia diplomacie ako nástroj zahraničnej politiky štátu na príklade Rakúskej republiky, s. 381.

¹³⁵ KURUCZ, M. (2007): Kultúrna dimenzia diplomacie, s. 70.

¹³⁶ ČIEFOVÁ, M. (2018): K vybraným otázkam kultúrnej diplomacie, s. 7.

¹³⁷ KURUCZ, M. (2007): Kultúrna dimenzia diplomacie, s. 66.

¹³⁸ ZÁGORŠEKOVÁ, M. B. (2009): Kultúry v medzinárodných vzťahoch, s. 104.

¹³⁹ ČIEFOVÁ, M. (2018): K vybraným otázkam kultúrnej diplomacie, s. 7.

slovanských členských štátov Európskej únie a spôsoby realizácie týchto aktivít. Ich výskum vychádza z premisy, že slovanské štáty, ktoré sa stali členskými štátmi EÚ po rozpade východného bloku, a ktoré vykazovali kultúrne odlišnosti voči latinským a germánskym členským štátom Únie, nie sú zo strany germánskych a latinských členských štátov vnímané ako rovnocenní partneri.¹⁴⁰ Súčasne vo svojej práci upozorňujú na to, že medzi danými štátmi dominuje konkurencia a neexistuje žiadny spoločný kooperatívny prístup k otázkam kultúrnej diplomacie. Vysvetľujú to tým, že krajiny považujú koncept slavizmu za obsolentný.¹⁴¹ Tu si ale dovoľíme nastoliť otázku, či je vôbec vhodné a želané, aby sa na aktivitách kultúrnej diplomacie podieľalo viacero štátov súčasne. Za každých okolností bude totiž existovať niekoľko kultúrnych špecifik či historických udalostí typických výlučne pre jednu krajinu. V takom prípade by bolo nutné nájsť určité prieniky a pravdepodobne i uskutočniť kompromisy.¹⁴²

Rovnako Ardielli upozorňuje na nedostatočnú kultúrnu integráciu v rámci európskych komúnít. Autorka skúma jazykové kompetencie a „konzumáciu“ kultúrnych produktov v rámci členských štátov Európskej únie. Výsledkom jej skúmaní je konštatovanie, že spomedzi členských krajín EÚ sa na kultúrnych podujatiach a iných aktivitách spojených s ostatnými európskymi kultúrami najčastejšie zúčastňujú Luxemburčania, Švédi, Dáni, Holanďania a Fíni. Naopak, najmenší záujem bol zistený u Rumunov, Poliakov a Bulharov. O niečo lepšie sú na tom Taliani a Gréci. Relatívne pozitívnym záverom je umiestnenie Slovenska a Rakúska v rebríčku. Rakúsko (spolu s Maltou) sa umiestnilo hneď za Fínskom, Slovensko sa umiestnilo tesne za nimi.¹⁴³

Okrem toho, že krajiny individuálne vykonávajú aktivity z oblasti kultúrnej diplomacie, sú častokrát členmi medzinárodných zoskupení. Jednou z takých je Stredoeurópska kultúrna platforma, ktorá vznikla z rakúskej iniciatívy v roku 2001 s cieľom podpory spoločných kultúrnych záujmov. Dohromady sem patrí šesť štátov strednej Európy - okrem Rakúska a Slovenska i Maďarsko, Česká republika, Poľsko a Slovinsko. Členské krajiny spolupracujú na kultúrnych projektoch a spolupodieľajú sa na šírení informácií o kultúrnom živote, čím sa

¹⁴⁰ UDOVIČ, B. – PODGORNIK, A. (2016): Cultural Diplomacy of Slavic European Union Member States: A Cross-country Analysis, s. 119.

¹⁴¹ Ibid., s. 132.

¹⁴² ČIEFOVÁ, M. (2018): K vybraným otázkam kultúrnej diplomacie, s. 8.

¹⁴³ ARDIELLI, E. (2018): Language Skills of EU Citizens and their Participation on Foreign Cultural Products, s. 74-79.

usilujú o posilnenie spoločnej kultúrnej identity v kontexte procesov európskej integrácie. Pôvodne boli recipientmi projektov a podujatí najmä členské štáty Európskej únie, v súčasnosti sa ale členovia platformy usilujú o aktívnu prezentáciu v krajinách mimo EÚ. Nedávne podujatia sa uskutočnili napr. v Podgorici, Tbilisi, Belehrade či Skopje. Avšak dejiskom najaktuálnejšieho (máj 2019) projektu platformy s názvom Literatúra bez hraníc je Brusel.¹⁴⁴

Zrejme najrozsiahlejším zoskupením je EUNIC (*European Union National Institutes for Culture*), ktorý momentálne združuje 36 entít zo všetkých 28 členských štátov EÚ, pobočky má vo vyše 150 krajinách celosvetovo a sídli v Bruseli. Členskými inštitúciami sú ministerstvá alebo kultúrne inštitúty, v niektorých prípadoch reprezentujú krajinu dve organizácie (alebo tri, ako je tomu napr. vo Francúzsku). Rakúsko je zastúpené Rakúskym inštitútom (*Österreich Institut GmbH*) a Spolkovým ministerstvom pre Európu, integráciu a zahraničné veci (*Federal Ministry for Europe, Integration and Foreign Affairs*). Slovensko zastupuje Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí. Misiou EUNIC-u je najmä podpora významu kultúry v interných i externých vzťahoch Európskej únie, pričom EUNIC vystupuje ako partner EÚ v procese definovania a implementácie kultúrnej politiky Únie.¹⁴⁵

1.2.4 Kultúrna diplomacia Slovenskej republiky

Ako sme už naznačili, i Slovensko uskutočňuje aktivity v oblasti kultúrnej diplomacie, pričom tieto sú v kompetencii Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky.

Hoci sú možnosti realizácie kultúrnej diplomacie Slovenskej republiky obmedzené,¹⁴⁶ a to najmä z dôvodu dostupnosti finančných prostriedkov, zahŕňa kultúrna diplomacia Slovenska široké spektrum aktivít. Ide najmä o kultúrnu prezentáciu v zahraničí v spolupráci so zastupiteľskými úradmi a slovenskými inštitútmi, ďalej o podporu kultúrnych aktivít, ktoré sú organizované generálnymi konzulátmi či zastupiteľskými úradmi. S tým súvisí i prezentácia kultúrnych hodnôt iných krajín na území Slovenskej republiky. Významná je medzinárodná spolupráca v oblasti vedy, školstva, zdravotníctva, resp. rozvoj bilaterálnych

¹⁴⁴ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2018): Stredoeurópska kultúrna platforma.

¹⁴⁵ EUNIC (2019): European Union National Institutes for Culture.

¹⁴⁶ PAJTINKA, E. (2007): Slovenská diplomacia a jej dimenzie v 21. storočí, s. 77.

vzťahov v oblasti vedy, výskumu, kultúry či školstva. Spomenúť treba i spoluprácu s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (napr. v oblasti štipendií), či spoluprácu s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí.¹⁴⁷

Pajtinka poukazuje aj na význam ekonomickej dimenzie kultúrnej diplomacie Slovenska, a to najmä v súvislosti s cestovným ruchom. „*Mimoriadne dôležitý je v súčasnosti tiež ekonomický rozmer kultúrnej diplomacie, teda jej realizácia za účelom podpory hospodárskych záujmov štátu.*“¹⁴⁸ Je teda zrejmé, že pozitívny obraz o krajine v zahraničí môže mať vplyv i na rozvoj cestovného ruchu. Prezentácia kultúrneho a historického dedičstva krajiny preto zohráva nezanedbateľnú úlohu i v tejto oblasti.

Udovič a Podgornik, na ktorých sme sa už odvolávali vyššie v súvislosti s európskym rozmerom problematiky, okrem iného uskutočnili komparatívnu analýzu vybraných aspektov kultúrnej diplomacie slovanských členských štátov Európskej únie, v rámci ktorej konfrontovali počty kultúrnych inštitútov skúmaných krajín vzhľadom na počet obyvateľov. Autori dospeli k záveru, že spomedzi týchto šiestich krajín je najaktívnejšia Česká republika (2,2 kultúrnych inštitútov na milión obyvateľov), za ktorou nasleduje Slovensko a Bulharsko (1,6 kultúrnych inštitútov na milión obyvateľov).¹⁴⁹ Pri zohľadnení najaktuálnejších demografických štatistík ale možno skonštatovať, že toto číslo sa mierne zmenilo. Keďže súčasný stav populácie Slovenska predstavuje 5,44¹⁵⁰ milióna obyvateľov, a aktuálny počet kultúrnych inštitútov Slovenska je 8, vychádza nám z toho počet 1,47 kultúrnych inštitútov na milión obyvateľov.¹⁵¹ V súčasnosti má Slovenská republika kultúrne inštitúty v dohromady ôsmich krajinách. Takéto inštitúty boli zriadené vo všetkých susedných štátoch s výnimkou Ukrajiny, t. j. v Českej republike (Praha), Rakúsku (Viedeň), Maďarsku (Budapešť) a Poľsku (Varšava). Okrem toho bol zriadený kultúrny inštitút vo Francúzsku (Paríž), Nemecku (Berlín), Taliansku (Rím) a Rusku (Moskva).¹⁵²

¹⁴⁷ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2015): Kultúrna diplomacia.

¹⁴⁸ PAJTINKA, E. (2007): Slovenská diplomacia a jej dimenzie v 21. storočí, s. 83.

¹⁴⁹ UDOVIČ, B. – PODGORNÍK, A. (2016): Cultural Diplomacy of Slavic European Union Member States: A Cross-country Analysis, s. 126.

¹⁵⁰ K 31.3.2018 malo Slovensko 5 442 974 obyvateľov.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2018): Stav obyvateľstva v SR k 31. marcu 2018.

¹⁵¹ ČIEFOVÁ, M. (2018): K vybraným otázkam kultúrnej diplomacie, s. 9.

¹⁵² MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2017): Slovenské inštitúty.

Vidíme, že takmer všetky kultúrne inštitúty Slovenska sa nachádzajú v bezprostrednej blízkosti krajiny, i v susednom Rakúsku. Program Slovenského inštitútu vo Viedni zahŕňa hudobné podujatia, výstavy, prezentácie literárnych a kinematografických diel, diskusie, prednášky či konferencie.¹⁵³

1.2.5 Kultúrna diplomacia Rakúska

V nasledujúcej časti predkladanej práce sa zameriame na kultúrnu diplomáciu Rakúskej republiky. Z autorov, ktorí prispeli k diskusii o kultúrnej diplomacii Rakúska, by sme vyzdvihli Mattoša, ktorý vidí v kultúrnej diplomacii Rakúskej republiky vysoký potenciál vzhľadom na rakúske kultúrne dedičstvo a historické okolnosti.¹⁵⁴ Nazdávame sa, že i úspešná kultúrna prezentácia Rakúska navonok z neho robí okrem iného aj turistami vyhľadávanú destináciu.

Pomocou komparácie počtu kultúrnych inštitútov Slovenska a Rakúska zistíme, že i napriek relatívne podobnej rozlohe a populácii hovorí počet kultúrnych inštitútov výrazne v prospech Rakúska. Doposiaľ bolo zriadených dohromady 29¹⁵⁵ rakúskych kultúrnych fór v 27 krajinách sveta.¹⁵⁶ Keby sme použili na Rakúsko metódu, ktorú pri slovanských členských štátoch Európskej únie aplikovali Udovič a Podgornik, zistíme, že pri aktuálnom stave rakúskej populácie (približne 8,8 milióna)¹⁵⁷ existuje 3,3 kultúrnych inštitútov na milión obyvateľov, čo je približne dvojnásobok v porovnaní so Slovenskou republikou.¹⁵⁸ Na oficiálnych stránkach rakúskeho spolkového ministerstva zahraničia sa v súvislosti s kultúrnymi fórami uvádza, že ich intenciou je vytváranie a udržiavanie významných kultúrnych mostov vo svete. Rakúske kultúrne fóra sa na jednej strane podieľajú na organizácii rôznorodých projektov z oblasti kultúry vedy, pričom spolupracujú s umelcami, organizáciami a inštitúciami v host'ovskej krajine. Na druhej strane podporujú rakúskych

¹⁵³ SLOVENSKÝ INŠTITÚT VO VIEDNI (2019): Program SI Viedeň na mesiace apríl – jún 2019.

¹⁵⁴ MATTOŠ, B. (2013): Kultúrna dimenzia diplomacie ako nástroj zahraničnej politiky štátu na príklade Rakúskej republiky, s. 380.

¹⁵⁵ Ide o tieto mestá: Belehrad, Berlín, Bern, Bratislava, Brusel, Budapešť, Bukurešť, Istanbul, Káhira, Kyjev, Ľubľana, Londýn, Madrid, Miláno, Mexiko, Moskva, Naí Dillí, New York, Ottawa, Paríž, Peking, Praha, Rím, Teherán, Tel Aviv, Tokio, Varšava, Washington D.C., Záhreb.

¹⁵⁶ BUNDESMINISTERIUM EUROPA, INTEGRATION, UND ÄUßERES (2018): Kulturforen.

¹⁵⁷ Podľa rakúskeho štatistického úradu malo Rakúsko v roku 2017 asi 8,795 milióna obyvateľov. STATISTIK AUSTRIA (2018): Bevölkerung.

¹⁵⁸ ČIEFOVÁ, M. (2018): K vybraným otázkam kultúrnej diplomacie, s. 10.

umelcov a vedcov, napr. pri budovaní kontaktov.¹⁵⁹ Všeobecne možno skonštatovať, že Rakúsko zriaďuje svoje kultúrne fóra v lokalitách, ktoré sú preň dôležité vzhľadom na kultúrno-politické záujmy krajiny.¹⁶⁰

Okrem kultúrnych fór zohrávajú významnú úlohu aj rakúske knižnice, ktoré sú zriaďované od roku 1989. Aktuálne je ich 65 a to v 28¹⁶¹ krajinách. Okrem Bratislavy možno rakúsku knižnicu nájsť napr. v Krakove, Varšave, Rijeke, Záhrebe, Rige či Kišineve.¹⁶² Nazdávame sa, že ide o rastúci trend, nakoľko napr. v roku 2013 to bolo 60 knižníc v 28 štátoch, ako píše Mattoš.¹⁶³ Tento fakt hovorí v prospech neutíchajúceho záujmu Rakúska o rozširovanie svojich kultúrnych zariadení v zahraničí. Dá sa predpokladať, že tento trend bude pokračovať aj v budúcnosti.

Z geografického hľadiska sa majoritná časť rakúskych knižníc nachádza v krajinách strednej, východnej a juhovýchodnej Európy. Umožňujú vytvárať zahraničnú kultúrnu politiku inovatívnym a flexibilným spôsobom. Ich cieľ spočíva v sprostredkovaní informácií o rakúskych dejinách ako aj súčasnom dianí, a taktiež v sprístupnení literárnych diel širokej verejnosti. Okrem klasickej knihovníckej činnosti ide teda o organizovanie rozličných podujatí, ako napr. prednášok či filmových večerov. Tieto knižnice sú spravidla prevádzkované v spolupráci s inštitúciou v hostiteľskej krajine, akou môže byť univerzita či lokálna knižnica. Táto partnerská inštitúcia potom znáša prevádzkové náklady, hoci nákup knižných nosičov je v kompetencii rakúskeho ministerstva zahraničia.¹⁶⁴

Ako sme už uviedli vyššie, Rakúske kultúrne fórum i knižnica sa nachádzajú i v hlavnom meste Slovenskej republiky, pričom Rakúske kultúrne fórum je kultúrnym oddelením veľvyslanectva Rakúskej republiky v Bratislave. Avšak Rakúske kultúrne fórum je aktívne po celom Slovensku a jeho aktivity zahŕňajú napr. organizáciu a spolupodieľanie sa na

¹⁵⁹ BUNDESMINISTERIUM EUROPA, INTEGRATION, UND ÄUßERES (2018): Kulturforen.

¹⁶⁰ MATTOŠ, B. (2013): Kultúrna dimenzia diplomacie ako nástroj zahraničnej politiky štátu na príklade Rakúskej republiky, s. 380.

¹⁶¹ Ide o tieto štáty: Albánsko, Arménsko, Azerbajdžan, Bielorusko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Česká republika, Estónsko, Gruzínsko, Chorvátsko, Izrael, Kazachstan, Kirgizsko, Kosovo, Litva, Lotyšsko, Macedónsko, Maďarsko, Moldavsko, Poľsko, Rumunsko, Ruská federácia, Slovensko, Slovinsko, Srbsko, Taliansko, Turecko, Ukrajina.

¹⁶² BUNDESMINISTERIUM FÜR EUROPA, INTEGRATION, UND ÄUßERES (2018): Österreich – Bibliotheken im Ausland.

¹⁶³ MATTOŠ, B. (2013): Kultúrna dimenzia diplomacie ako nástroj zahraničnej politiky štátu na príklade Rakúskej republiky, s. 380.

¹⁶⁴ BUNDESMINISTERIUM FÜR EUROPA, INTEGRATION, UND ÄUßERES (2018): Österreich – Bibliotheken im Ausland.

rozličných kultúrnych či vedeckých podujatiach, podporu účasti Rakúska na medzinárodných kultúrnych podujatiach na Slovensku, či výmeny umelcov a vedeckých pracovníkov. Významné je úsilie o zvyšovanie intenzity pozitívnych susedských vzťahov, a to i so zreteľom na európsky kontext.¹⁶⁵

1.2.6 Zhrnutie podkapitoly

Kultúrna diplomacia predstavuje jednu z dimenzií diplomacie, pričom sa často považuje za súčasť verejnej diplomacie, a to z dôvodu ich orientácie na verejnosť. Mnohí autori sa pokúsili o definovanie daného pojmu, avšak doposiaľ neexistuje jednotná ucelená definícia. Teoretici preto zdôrazňujú potrebu riadnej konceptualizácie kultúrnej diplomacie, čo ale vyžaduje podstatne hlbšiu analýzu.¹⁶⁶ Zjednodušene ale možno kultúrnu diplomáciu charakterizovať ako aktivity, ktorých cieľom je prezentácia kultúry jednej krajiny v krajine hostiteľskej. Krajina vykonávajúca takéto aktivity môže sledovať rozličné ciele, od prostého zviditeľnenia sa, až po budovanie pozitívnych bilaterálnych vzťahov s hosťujúcou krajinou. Autori sa zhodujú v názore, že kultúrna diplomacia zohráva významnú úlohu v zahraničnopolitických aktivitách štátov.

Vzhľadom na kultúrnu diplomáciu Slovenska a Rakúska možno skonštatovať, že obe krajiny sa aktívne podieľajú na kultúrnej prezentácii krajiny navonok. Avšak napriek relatívne podobnej veľkosti populácie i samotných krajín treba poukázať na značný rozdiel napr. v počte kultúrnych inštitútov, ktorý hovorí v prospech Rakúska. Táto skutočnosť je ale zrejme podmienená i finančnými prostriedkami, ktoré majú jednotlivé krajiny k dispozícii na podporu kultúrnej diplomacie. Zastávame názor, že rozširovanie existujúceho portfólia inštitútov takéhoto druhu môže vo významnej miere prispieť nielen k prezentácii krajiny v cieľovej krajine, ale i k zlepšeniu vzájomných bilaterálnych vzťahov krajín. Sme presvedčení, že v prípade Slovenska by bolo zriadenie ďalších kultúrnych inštitútov v budúcnosti prospešné, najmä ak by operovali v krajinách, ktorých kultúrne profily a hodnoty sú diametrálne odlišné od tých slovenských. Súčasne by v záujme sprostredkovania informácií širšiemu okruhu občanov mohlo byť prínosné zamýšľať sa nad zriadením rakúskych knižníc i v geograficky vzdialenejších krajinách, keďže rakúske kultúrne fóra majú pobočky napr. aj na americkom kontinente.

¹⁶⁵ RAKÚSKE KULTÚRNE FÓRUM (2017): O nás.

¹⁶⁶ KIM, H. (2017): Bridging the Theoretical Gap between Public Diplomacy and Cultural Diplomacy, s. 294.

V kontexte našej práce je významné, že Slovensko sa podieľa na kultúrnej prezentácii v Rakúsku prostredníctvom Slovenského inštitútu vo Viedni a, naopak, Rakúske kultúrne fórum má pobočku i v slovenskom hlavnom meste. Aktivity oboch inštitútov sú pritom veľmi podobné.

Záverom by sme chceli vyjadriť presvedčenie, že v prípade kultúrnej diplomacie ide o dynamickú oblasť spoločenského diania i vedeckého bádania, keďže jej praktiky podliehajú spoločensko-politickému i hospodárskemu vývoju. Ako zdôrazňuje Czéfalvayová, jednotná prezentácia krajiny navonok je dôležitá, nakoľko ekonomická, kultúrna i verejná diplomacia naberajú na význame.¹⁶⁷ Zároveň môže kultúrna diplomacia dopomôcť k odstráneniu predsudkov, zvýšeniu povedomia o danej krajine a dopomôcť k pozitívnej percepcii kultúry tejto krajiny.

1.3 Charakteristika kultúrneho profilu Slovenska a Rakúska

V odbornej literatúre sa s obľubou tematizujú konkrétne rozdiely a podobnosti medzi kultúrami ako aj tendencie vzájomného vnímania sa a prípadné stereotypy a predsudky. Dalo by sa predpokladať, že rakúsky a slovenský kultúrny profil budú vykazovať viac podobných atribútov ako odlišností, i keď v tomto ohľade zohrávajú okrem samotnej kultúry významnú úlohu aj iné sociálne faktory, ako napr. pohlavie, profesia či vek. Môže teda nastať situácia, kedy rozdiely v mentalite dvoch Rakúšanov alebo dvoch Slovákov prevyšujú rozdiely medzi dvoma príslušníkmi oboch národných kultúr. Príkladom môže byť skonštatovanie nižšieho počtu rozdielov v správaní a hodnotových orientáciách napríklad bankového úradníka z Bratislavy a bankového úradníka z Viedne, ako medzi bankovým úradníkom z Viedne a farmárom z Horného Rakúska.¹⁶⁸ Vyššie uvedenú premisu možno podložiť napr. prácou Huntingtona, ktorý celý svet rozdelil na deväť civilizačných okruhov, pričom Slovenská republika a Rakúska republika sú obe súčasťou západnej civilizácie. Okrem toho rozlišuje Huntington nasledujúce civilizácie: Latinská Amerika, africká, islamská, sinická (*Sinic*), hinduistická, ortodoxná, budhistická a japonská.¹⁶⁹

¹⁶⁷ CZÉFALVAYOVÁ, K. (2014): Nation branding ako súčasť diplomacie Slovenskej republiky, s. 43.

¹⁶⁸ REIF, E. - SCHWARZ, I. (2003): Methodenhandbuch. Interkulturelle Kommunikation und Konfliktlösung Österreich – Slowakei, s. 8.

¹⁶⁹ HUNTINGTON, S. P. (1996): The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, s. 26-27.

Môžeme sa teda nazdávať, že geografická blízkosť a spoločná poloha v strednej Európe bude mať za následok, že medzi Slovenskom a Rakúskom nebudú existovať žiadne extrémne kultúrne diskrepancie. Reif tvrdí, že vskutku možno pozorovať väčšie množstvo spoločných črt, ako rozdielov medzi predstaviteľmi týchto kultúr. Avšak i napriek tomu existujú isté rozdiely, ktoré sa odzrkadľujú v správaní a postojoch príslušníkov daných národných kultúr. Túto skutočnosť možno podložiť čiastočne tým, že obe kultúry boli vystavené rozdielnym historickým okolnostiam, a že v minulosti bol vzájomný kontakt umožnený len v obmedzenej miere. K zmene situácie došlo po páde železnej opony v roku 1989.¹⁷⁰

Vzhľadom na skutočnosť, že samotná komparatívna analýza rakúskeho a slovenského kultúrneho profilu nie je primárnym cieľom predloženej dizertačnej práce, a bola by z dôvodu existencie množstva modelov komparácie komplexným a zdĺhavým procesom, budeme od niekoľkých prístupov k porovnávaniu daných kultúr abstrahovať. Pokúsime sa teda len o stručné vyzdvihnutie tých aspektov, ktoré považujeme pre potreby našej práce za kľúčové, a to v rámci jednej podkapitoly.

1.3.1 *Klasifikácia a komparácia kultúr podľa R. D. Lewisa*

Medzi rešpektovaných a často citovaných autorov, ktorých výskum sa sústreďuje na klasifikáciu kultúr, zaiste patrí Richard D. Lewis, ktorý uvádza tri kategórie kultúr, a síce reaktívne (*reactive*), multi-aktívne (*multi-active*) a lineárne aktívne (*linear-active*) (Tabuľka 2). Je zvykom dané kategórie graficky znázorňovať pomocou trojuholníka, pričom každá kategória predstavuje ideálny model, teda jeden z vrcholov trojuholníka.¹⁷¹

¹⁷⁰ REIF, E. - SCHWARZ, I. (2003): Methodenhandbuch. Interkulturelle Kommunikation und Konfliktlösung Österreich – Slowakei, s 8, 11.

¹⁷¹ LEWIS, R. D. (2006): When Cultures Collide: Leading across Cultures, s. 42.

Tabuľka 2: Kategorizácia kultúr podľa R. D. Lewisa

Kultúra	Charakteristika	Príklady krajín
Lineárne aktívna	Plánovanie, organizácia, koncentrácia na jednu vec/úlohu	Nemecko, Švajčiarsko
Multi-aktívna	Temperament/živosť, pracovanie na viacerých úlohách súčasne, časté rozprávanie	Taliansko, krajiny Latinskej Ameriky, arabské krajiny
Reaktívna	Rešpektovanie/úctivosť, počúvanie a následná reakcia	Čína, Japonsko, Fínsko

Prameň: Vlastné spracovanie a preklad autorky podľa: LEWIS, R. D. (2006): When Cultures Collide: Leading across Cultures, s. 33-34.

Na škále zobrazujúcej prechod od lineárne aktívnych kultúr k multi-aktívnym sú umiestnené väčšinou národné kultúry nachádzajúce sa na európskom kontinente. Na druhej strane len zopár európskych národných kultúr je lokalizovaných na škále lineárne aktívnych a reaktívnych kultúr, čo implikuje, že medzi európskymi kultúrami vo všeobecnosti prevládajú podobnosti nad rozdielmi. Súčasne to posilňuje myšlienku jednotnej európskej civilizácie.¹⁷²

Rakúsko pomerne výrazne inklinuje k lineárne aktívnym kultúram, nachádza sa hneď za Nemeckom, Švajčiarskom, Spojenými štátmi americkými a je na jednej úrovni so škandinávskymi krajinami. Ak by sme aplikovali charakteristické vlastnosti lineárne aktívnych kultúr na Rakúsko, skonštatovali by sme tendencie k introvertnosti, trpezlivosti, ochrane súkromia, plánovaniu a dodržiavaniu stanovených plánov. Okrem toho je pre lineárne aktívne kultúry typické orientovať sa vždy len na jednu úlohu a vychádzať z faktických údajov a štatistík. V komunikácii sa obmedzuje reč tela, komunikačného partnera nie je zvykom prerušovať a konfrontácia je realizovaná pomocou logiky.

Príslušníci rakúskej národnej kultúry sa podľa Lewisa vo všeobecnosti vyznačujú nedostatkom sebavedomia. Vplyvné sú rodinné vzťahy a súkromné väzby. V súvislosti s rakúskou kultúrou je podľa neho potrebné zohľadniť regionálny aspekt, napr. rozdiely medzi

¹⁷² ČIEFOVÁ, M. – SERESOVÁ, K. (2018): Important Milestones in the Common History of Selected European Countries and their Impact on Culture, s. 219.

Viedenčanmi a Tirolčanmi.¹⁷³ Analogicky, regionálne rozdiely sú pozorovateľné aj v prípade Slovenska.¹⁷⁴

Slovanské národy sa, naopak, na tejto škále nachádzajú v druhej polovici, čiže inklinujú k multi-aktívnym kultúram, i keď nie až v takej výraznej miere, ako napr. kultúry Latinskej Ameriky alebo južnej Európy. Možno teda predpokladať, že pre Slovákov je viac typická extrovertnosť, netrpezlivosť a komunikatívnosť. Zvyčajne sa vykonáva niekoľko činností súčasne a plány je možné podľa potreby flexibilne meniť. Pri konfrontácii prevláda emočný faktor, nie je nezvyčajné prerušiť partnera a reč tela je využívaná častejšie.

Vzhľadom na komunikačný štýl Slovákov je treba spomenúť tendenciu nekonfrontovať a vyhýbať sa tvrdeniam, ktoré by potenciálne mohli komunikačného partnera uraziť. Slováci sú takisto dobrí poslucháči, cudzincov prerušia len veľmi sporadicky, hoci niekedy prerušujú slovenských komunikačných partnerov. Vo všeobecnosti považuje autor Slovákov za slušných ľudí. Pracovné, resp. obchodné stretnutia sú zvyčajne formálneho charakteru, hoci agenda je menej striktná ako napr. v prípade Nemcov či Čechov. Slováci sú podľa Lewisa kultúrou zameranou na dialóg. Myslí sa tým tendencia získavania informácií pomocou širokých osobných sietí.¹⁷⁵ Možno teda skonštatovať, že pre väčšinu Slovákov môže byť komunikácia vierohodnejším zdrojom informácií ako napr. rozličné dostupné databázy.¹⁷⁶

Slovenská kultúra podľa Lewisa demonštruje mentalitu obete (*victim mentality*), čo je dôsledkom historického vývoja. Okrem toho Lewis konštatuje, že sa Slováci obávajú zodpovednosti a sú zvyčajne dochvilnejší než zvyšok slovanských kultúr. Vzhľadom na európsky kontext označuje Lewis Slovensko za relatívne mladý národný štát, ktorého občania sú slušní a ochotní nadobudnúť vedomosti.¹⁷⁷ Avšak dejinné udalosti rezultovali v nižšie národné povedomie Slovákov.¹⁷⁸

Lewis sumarizuje ďalšie charakteristické črty slovenskej národnej kultúry nasledovne: multi-aktívni, charizmatickí, slovanské tendencie, niekedy zanovití, národovci, citliví na kritiku, obľuba vo večierkoch, dominancia mužov, rozšírené rodiny, autokratické vodcovstvo,

¹⁷³ LEWIS, R. D. (2006): When Cultures Collide: Leading across Cultures, s. 33-34, 235.

¹⁷⁴ ČIEFOVÁ, M. – SERESOVÁ, K. (2018): Important Milestones in the Common History of Selected European Countries and their Impact on Culture, s. 220.

¹⁷⁵ LEWIS, R. D. (2006): When Cultures Collide: Leading across Cultures, s. 33-34, 48, 299-300.

¹⁷⁶ ČIEFOVÁ, M. (2017): Characteristics of Slovak Culture in the Context of Bilateral Austrian-Slovak Relations, s. 88.

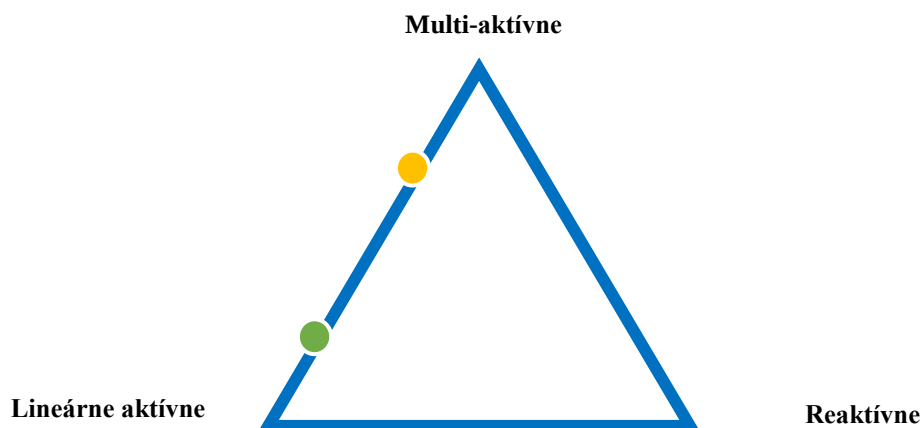
¹⁷⁷ LEWIS, R. D. (2006): When Cultures Collide: Leading across Cultures, s. 297-300.

¹⁷⁸ RYDLO, J. M. (2008): Einige Gedanken zur Geschichte der Slowaken in Österreich, s. 53.

tendencia míňať a požičovať si, katolícke tradície, sťažovanie sa a reptanie, status závisí od rodiny, bohatstva a kontaktov, a iné. Podľa Lewisa sú Slováci radi povzbudzovaní. Naopak, neodporúča sa referovať o Slovákoch ako o Východoeurópanoch.¹⁷⁹

Nasledujúci Obrázok 6 znázorňuje približné umiestnenie slovenskej a rakúskej národnej kultúry na škále lineárne aktívnych a multi-aktívnych kultúr na základe Lewisovej teórie.

Obrázok 6: Približná pozícia Rakúska a Slovenska na škále multi-aktívnych a lineárne aktívnych kultúr

Prameň: Vlastné spracovanie a preklad autorky podľa: LEWIS, R. D. (2006): When Cultures Collide: Leading across Cultures, s. 33.

Poznámka: Oranžová farba predstavuje Slovensko, zelená farba Rakúsko.

Ako sme už naznačili vyššie, považujeme za potrebné aj v tomto kontexte poukázať na faktor diverzity v rámci samotných kultúr. Z tohto dôvodu nemožno uvedenú klasifikáciu a charakteristiku chápať ako platnú pre celú národnú kultúru a všetkých jej príslušníkov. V súvislosti s komunikáciou je zrejmé, že prebieha plynulejšie a s nižším výskytom problémov a nedorozumení v prípade, že členmi komunikačného procesu sú príslušníci tej istej kultúrnej kategórie. Avšak domnievame sa, že nakoľko ani Slovensko ani Rakúsko nepredstavuje ideálny typ vo svojej kategórii, ale vystupujú tu aj prvky tej druhej kategórie, prebieha interakcia medzi Slovákami a Rakúšanmi oveľa jednoduchšie ako, povedzme, interakcia medzi Nemcami a Mexičanmi, ktorí sa na danej škále nachádzajú oveľa vzdialenejšie od seba, resp. na opačných koncoch.

¹⁷⁹ LEWIS, R. D. (2006): When Cultures Collide: Leading across Cultures, s. 301-302.

Okrem vyššie ozrejmejnej klasifikácie Lewis zhrnul slovenské a rakúske hodnoty. Niektoré z nich uvádzame v Tabuľke 3 nižšie.

Tabuľka 3: Hodnoty slovenskej a rakúskej kultúry

Rakúske hodnoty	Slovenské hodnoty
pohostinnosť, tradicionalita, staromódnosť, nostalgia, sentiment, romantickosť, láska k prírode, čistota, katolicizmus, pesimizmus, rešpektovanie vzdelania, humor zo seba, citlivosť voči kritike, nedostatok sebadôvery, galantnosť, šarm, vedomie si spoločenskej triedy, vkus	Rozšírené rodiny, blízkosť k prírode, rešpektovanie vzdelania, spätosť s folklórom, ľudové umenie, láska k hudbe a športu, epikureizmus, obrana slovenského národa a kultúry, spätosť s populárnymi tradíciami, religiozita (manželstvo, krst, pohreby), pocit historického prenasledovania a neprávosti, nedostatok sebaistoty

Prameň: Vlastné spracovanie a preklad autorky podľa: LEWIS, R. D. (2006): When Cultures Collide: Leading across Cultures, s. 234 a 298.

Lewis vyjadruje vo svojej práci presvedčenie, že kategorizácia kultúr je potrebná, pričom argumentuje tým, že klasifikácia kultúr umožňuje predpovedať vzory správania, objasniť dôvody ľudského správania a objaviť určitú jednotu a poriadok.¹⁸⁰ Nazdávame sa, že Lewisov model môže skutočne pomôcť rozpoznať dôvody vzniknutých nedorozumení, v predstihu upozorniť na potenciálne ťažkosti v komunikačnom procese, ako aj dopomôcť k zvoleniu správneho postupu, aby sa možným komunikačným problémom dalo predísť,¹⁸¹ a to jednak v sfére súkromnej, ako aj vo business prostredí.

1.3.2 Slovenská a rakúska kultúra v kontexte kultúrnych dimenzií a štandardov

Antropológa Geerta Hofstedeho sme už spomínali v súvislosti s kultúrnymi modelmi a kultúrnymi hodnotami. Takisto sme zdôraznili, že jeho zrejme najznámejšia a súčasne kritizovaná práca sa venuje tzv. kultúrnym dimenziám. V nasledujúcom texte aplikujeme Hofstedeho dáta a indexy kultúrnych dimenzií za účelom čiastkovej komparatívnej analýzy rakúskej a slovenskej kultúry, pričom využívame 6-dimenzionálny model kultúrnych dimenzií (Tabuľka 4). V tabuľke sme sa rozhodli ponechať pôvodné anglické skratky dimenzií.

¹⁸⁰ LEWIS, R. D. (2006): When Cultures Collide: Leading across Cultures, s. 29.

¹⁸¹ ČIEFOVÁ, M. (2017): Österreichische und slowakische Kultur unter Berücksichtigung der Wirtschaftslage und der gegenseitigen Beziehungen, s. 446.

Prvou dimenziou je tzv. mocenský odstup znázorňujúci mieru, do akej sa očakáva a akceptuje, že moc v spoločnosti nie je rovnomerne rozdelená. Príslušný index PDI vyjadruje, že v slovenskej spoločnosti je takýto stav častejšie akceptovaný.

Ďalšia dimenzia, ktorou je individualizmus verzus kolektivismus, odzrkadľuje, či v spoločnosti prevládajú záujmy jednotlivca nad záujmami skupiny alebo opačne. Hofstede uvádza, že individualizmus dominuje v spoločnostiach, kde sú väzby medzi jednotlivcami menej pevné. Každý je zodpovedný sám za seba a najbližšiu rodinu. Naopak, v spoločnostiach vyznačujúcich sa kolektivismom nastáva okamžitá integrácia jednotlivca. Vidíme, že vyčíslenie indexu IDV nevykazuje výrazný rozdiel, a súčasne sa nachádza približne uprostred 100-stupňovej škály. Môžeme teda skonštatovať, že individuum i kolektív majú približne rovnakú váhu v oboch krajinách.

Nasledujúcou dimenziou je maskulinita verzus femininita. Maskulínna spoločnosť sa vyznačuje jednoznačne ohraničenými emocionálnymi úlohami. Od mužov sa očakáva asertivita či orientácia na materiálny úspech, ženy majú byť naproti tomu skromné a starať sa o kvalitu života. V spoločnosti, v ktorej prevláda faktor femininity, dochádza k prelínaniu týchto úloh. Od žien i mužov je očakávaná skromnosť a záujem o kvalitný život. Slovensko i Rakúsko možno na základe indexu MAS zaradiť k maskulínnym spoločnostiam, avšak v prípade Slovenska je táto tendencia značne výraznejšia.

Dimenzia vyhýbania sa neistote zodpovedá miere, do akej sa ľudia cítia ohrození novými, neznámymi situáciami, čo sa prejavuje napr. v potrebe pravidiel. Index UAI dosahuje vyššiu hodnotu v prípade Rakúska.

Piata dimenzia súvisí s vnímaním času. Orientácia na dlhý časový horizont značí snahu o budúci úspech, pričom sa cení vytrvalosť. Preferencia krátkeho časového úseku sa vzťahuje na minulosť a prítomnosť, významné sú tradície. Ani index LTOWS nevykazuje značné diskrepancie, hoci vyššie skóre dosahuje Slovensko, v dôsledku čoho možno slovenskú kultúru označiť za relatívne viac orientovanú na dlhší časový horizont.

Posledná dimenzia sa vzťahuje na tendenciu uspokojovať prirodzené ľudské túžby, resp. presvedčenie, že tieto pôžitky musia byť regulované normami. Index IVR demonštruje vyššie skóre v prípade Rakúska, ktoré má tým pádom vyššiu tendenciu k pôžitkárstvu.¹⁸²

¹⁸² HOFSTEDE, G. – HOFSTEDE, G. J. – MINKOV, M. (2010): Cultures and Organizations. Software of the Mind. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival, s. 61, 91-92, 140, 191, 239, 281.

Tabuľka 4: Vyčíslenia jednotlivých indexov kultúrnych dimenzií Rakúska a Slovenska

Index	PDI	IDV	MAS	UAI	LTOWVS	IVR
Rakúsko	11	55	79	70	60	63
Slovensko	104	52	110	51	77	28

Prameň: HOFSTEDE, G. (2018): Dimension data matrix (online).

Ďalšou známou koncepciou je charakteristika kultúr pomocou tzv. kultúrnych štandardov, ktorej autorom je Alexander Thomas. Podľa tejto teórie sa kultúra manifestuje vždy v určitom systéme orientácií (*Orientierungssystem*), ktorý je typický pre skupinu, národ alebo spoločnosť. Kultúrnymi štandardmi rozumieme spôsoby vnímania, konania, hodnotenia a myslenia, ktoré majoritná časť príslušníkov určitej kultúry považuje za normálne, typické a záväzné pre seba i ostatných. Dané kultúrne štandardy predstavujú významný faktor regulovania a hodnotenia vlastného i cudzieho správania.¹⁸³ Takýto orientačný systém sa traduje z generácie na generáciu.¹⁸⁴ Súčasne treba zdôrazniť, že celý konštrukt kultúrnych štandardov sa opiera o kultúrne relativistický prístup.¹⁸⁵

V súvislosti s Rakúskom sa tematizujú nasledujúce oblasti:

1. rešpekt, vzťah k ľuďom (*Personenbezug*),
2. nepriama komunikácia (*Indirekte Kommunikation*),
3. snaha o harmóniu a predchádzanie konfliktom (*Harmoniestreben und Konfliktvermeidung*),
4. orientácia na titul (*Titelorientierung*),
5. relativizácia pravidiel (*Regelrelativierung*),
6. manažment sietí (*Netzwerkmanagement*),
7. spriatelení susedia (*Verfreundete Nachbarn*).¹⁸⁶

Kultúrne štandardy boli rovnako formulované i pre slovenskú národnú kultúru. Ide o nasledujúce tendencie:

1. difúzia pracovnej a súkromnej sféry (*Diffusion von Beruflichem und Privatem*),

¹⁸³ THOMAS, A. - KINAST, E.-U. - SCHROLL-MACHL, S. (ed.) (2005): Handbuch Interkulturelle Kommunikation und Kooperation, s. 25.

¹⁸⁴ Ibid., s. 22.

¹⁸⁵ THOMAS, A. - UTLER, A. (2013): Kultur, Kulturdimensionen und Kulturstandards, s. 48.

¹⁸⁶ THOMAS, A. - LACKNER, S. (2013): Beruflich in Österreich. Trainingsprogramm für Manager, Fach- und Führungskräfte.

2. orientácia na kolektív (*Kollektivorientierung*),
3. kolísavé sebavedomie (*Schwankende Selbstsicherheit*),
4. pragmatizmus (*Pragmatismus*),
5. orientácia na hierarchiu (*Hierarchieorientierung*),
6. flexibilné zaobchádzanie s časom (*Flexibler Umgang mit Zeit*),
7. vyhýbanie sa konfliktu (*Konfliktvermeidung*).¹⁸⁷

Po hlbšom zamyslení sa nad slovenskými a rakúskymi kultúrnymi štandardmi si dovoľíme tvrdiť, že sa tieto v určitých bodoch prelínajú. Vidíme, že v Rakúsku sa pripisuje význam titulom, dôležité je preukázať rešpekt a snaha udržiavať harmóniu. Mnohé záležitosti sa riešia prostredníctvom rozvetvených personálnych sietí. Analogicky, orientácia na hierarchiu a kolektív sú charakteristické i pre slovenskú societu, rovnako aj snaha zabráňovať konfliktným situáciám.

1.3.3 Členenie a analýza kultúr v závislosti od prístupu k času

Ďalší podstatný aspekt, na základe ktorého možno vykonávať komparáciu kultúr, je ich prístup k času, teda spôsob, akým je čas vnímaný a využívaný. Tento aspekt komparácie je podľa nás významný najmä z toho dôvodu, že je do určitej miery zohľadnený v mnohých klasifikáciách kultúr. Okrem toho je potrebné vziať časový faktor na vedomie napr. aj pri obchodných rokovaniach či práci v medzinárodnej spoločnosti. Najmarkantnejší rozdiel vzhľadom na časový faktor existuje medzi západným a východným svetom, avšak i v rámci toho sú ďalšie rozdiely. Niektoré aspekty týkajúce sa zaobchádzania a vnímania času už boli spomenuté v predchádzajúcich sekciách. Rakúsko, podobne ako Spojené štáty americké, Spolková republika Nemecko, či Švajčiarsko, patrí do skupiny krajín, v ktorých je čas vnímaný tzv. lineárnym spôsobom. Znamená to, že jednotlivé udalosti prebiehajú za sebou. Príslušníci týchto kultúr sa okrem toho orientujú zväčša výlučne na jednu úlohu a vytvárajú časové plány.¹⁸⁸ Z vyššie spomenutého modelu teda možno odvodiť, že Slováci inklinujú k multitaskingu, čiže vykonávaniu viacerých činností súčasne. Odlišný prístup k času je jedným z faktorov, ktorý môže výrazne skomplikovať kooperáciu a komunikáciu s partnerom, ktorého vnímanie času prebieha na diametrálne odlišnom základe.

¹⁸⁷ STEMLINGER, M. – HAASE, S. – THOMAS, A. (2005): Beruflich in der Slowakei. Trainingsprogramm für Manager, Fach- und Führungskräfte.

¹⁸⁸ LEWIS, R. D. (2006): When Cultures Collide: Leading across Cultures, s. 53-54.

Práca antropológa E. T. Halla predstavuje ďalší príklad skúmania kultúr v kontexte využívania času. Z pohľadu zaobchádzania s časom možno kultúry rozčleniť na dve kategórie, a sice monochrónne a polychrónne. Hall zároveň zdôrazňuje, že zaobchádzanie s časom úzko súvisí so štruktúrovaním priestoru. Príslušníci monochrónnych kultúr vykazujú tendenciu sústrediť sa vždy výlučne na jeden objekt. V opačnom prípade môže nastať dezorientácia jednotlivca. Na rozdiel od monochrónnych kultúr prevláda u polychrónnych kultúr tendencia sústrediť sa na niekoľko úloh súčasne.¹⁸⁹ Na tomto mieste sa objavuje istá analógia s prístupom Lewisa a jeho kategorizáciou kultúr do troch vyššie diskutovaných skupín.

Reif komentuje výsledky štúdie zacielenej na rakúskych a slovenských študentov, ktorá priniesla zistenie, že vo vzťahu k termínom je pre Slovákov bežné improvizovať a plánovanie s dlhým časovým predstihom je na Slovensku menej častým javom ako v Rakúsku. Avšak upozorňuje na skutočnosť, že výsledky tejto štúdie možno zovšeobecniť len v obmedzenej miere.¹⁹⁰

1.3.4 *Ďalšie ťažiská komparácie*

Pučko, Remišová a Lašáková prezentujú výsledky výskumu týkajúce sa leadership preferencií a kultúry na Slovensku (vo vzťahu k Slovinsku). Ich práca predstavuje komparatívnu štúdiu vypracovanú na báze projektu GLOBE. Autori dospeli k záveru, že slovenskí respondenti sú menej humánne orientovaní, menej kolektivistickí vo vzťahu k skupine. Výskum takisto poukázal na to, že Slováci zaujímajú relatívne menej egalitárny postoj vo vzťahu k pohlaviu. Slováci sú navyše relatívne viac náchylní k mocenskému odstupe (*power distance*) a vykazujú viac kolektivistický prístup vo vzťahu k inštitúciám. Vzhľadom na leadership treba povedať, že zo strany Slovákov by nastala akceptácia značne menej autonómneho a samo-ochranárskeho správania lídrov.¹⁹¹

Hodnoty slovenskej a českej mládeže sa stali výskumným zámerom Ilgovej a Ritomského. Autori prezentujú porovnávaciu empirickú štúdiu orientovanú na hodnoty osôb vo veku 15-34 rokov v skúmaných krajinách. Ako najvýraznejší rozdiel medzi danými kultúrami označujú úroveň religiozity, pričom Slováci sú značne viac nábožensky orientovaní

¹⁸⁹ HALL, E. T. (1969): The Hidden Dimension, s. 173.

¹⁹⁰ REIF, E. - SCHWARZ, I. (2003): Methodenhandbuch. Interkulturelle Kommunikation und Konfliktlösung Österreich – Slowakei, s 8-9.

¹⁹¹ PUČKO, D. – REMIŠOVÁ, A. – LAŠÁKOVÁ, A. (2013): Culture and Leadership Preferences in Slovakia and Slovenia: Comparative Study Based on the GLOBE Student Research, s. 391.

ako Česi a omnoho častejšie participujú na náboženských aktivitách.¹⁹² Podľa najnovších prieskumov je až 84 % Slovákov veriacich, pričom prevládajú kresťania. Konkrétne rímskokatolíci predstavujú približne 70 % populácie.¹⁹³ Ilgová a Ritomský v ďalšom uvádzajú, že mladí Slováci sú v porovnaní s Čechmi menej otvorení prijať zmenu a uprednostňujú status quo. Okrem toho sa javí, že pre Slovákov je dôležitejšia demonštrácia vlastných schopností a inteligencie, a dosahovanie cieľov je pre Slovákov dôležité, dokonca dôležitejšie ako napr. moc či prestíž.¹⁹⁴

Zaujímavé závery ponúka správa *Comparative Report of Country Findings*, ktorú zverejnila iniciatíva I See You. Správa analyzuje desať kompetencií kľúčových pre podnikanie, pričom každá je diskutovaná zo štyroch aspektov¹⁹⁵ - hodnota v spoločnosti (*value in society*), kompetencia byť vyučovaný (*competence being taught in education*), rozdiely medzi pohlaviami (*differences in terms of gender*), a rozsah kompetencií mladých podnikateľov (*extent of competence of young entrepreneurs*). Hoci je táto správa relatívne limitovaná vzhľadom na množstvo krajín, ktoré sú v nej zakomponované, pre našu prácu má význam z dôvodu zahrnutia Slovenska i Rakúska. V rámci správy bolo zistené, že krajiny zapojené do I See You iniciatívy (Slovensko, Rakúsko, Írsko, Taliansko, Rumunsko, Spojené kráľovstvo a Španielsko) vykazujú nedostatok piatich kľúčových kompetencií. Ide o nasledovné kompetencie: schopnosť priorizovať, schopnosť robiť rozhodnutia, schopnosť prevziať iniciatívu, kritické myslenie a ochota objavovať. Cieľ projektu spočíva v podpore podnikateľských zručností a kompetencií mladých nezamestnaných ľudí zo siedmich európskych krajín, ktorí majú záujem najmä o sektor informačných a komunikačných technológií.¹⁹⁶

Pre potreby tejto práce sme sa rozhodli na komparatívnej báze preskúmať jednotlivé kompetencie výlučne v kontexte aspektu hodnoty v spoločnosti (Tabuľka 5).

¹⁹² ILGOVÁ, J., RITOMSKÝ, A. (2009): Hodnoty mladých Čechov a Slovákov – komparatívny empirický výskum, s. 83.

¹⁹³ SLOVAKIA SITE (2017): Náboženstvo..

¹⁹⁴ ILGOVÁ, J., RITOMSKÝ, A. (2009): Hodnoty mladých Čechov a Slovákov – komparatívny empirický výskum, s. 106.

¹⁹⁵ I SEE YOU INITIATIVE (2015): Comparative Report of Country Findings.

¹⁹⁶ I SEE YOU INITIATIVE (2015): Comparative Report on Entrepreneurship.

Tabuľka 5: Význam kompetencií v slovenskej a rakúskej spoločnosti

Kompetencia	Význam kompetencie v slovenskej spoločnosti	Význam kompetencie v rakúskej spoločnosti
Vodcovstvo	Veľmi vysoká	Veľmi vysoká
Schopnosť prijímať rozhodnutia	Veľmi vysoká	Vysoká
Ochota objavovať	Vysoká	Veľmi vysoká
Schopnosť plánovať	Vysoká	Vysoká
Digitálne kompetencie	Vysoká	Vysoká
Schopnosť prevziať iniciatívu	Stredná	Nízka
Kreativita	Nízka	Veľmi vysoká
Schopnosť prioritizovať	Nízka	Veľmi vysoká
Konkurencieschopnosť	Nízka	Veľmi vysoká
Kritické myslenie	Nízka	Veľmi vysoká

Prameň: Vlastné spracovanie autorky podľa: I SEE YOU INITIATIVE (2015): Comparative Report of Country Findings. FH Joanneum, Austria. [online]. [Citované 09.12.2018] Dostupné na internete: http://www.iseeyou-network.eu/files/8814/3771/6779/Comparative_Report.pdf.

Je zrejmé, že desať analyzovaných kompetencií je ohodnotených na rôznych úrovniach, a to rovnako v prípade Slovenska ako aj Rakúska. Pozitívne je, že žiadna z kompetencií nie je ohodnotená ako veľmi nízka. Na Slovensku sú hodnoty analyzovaných kompetencií ohodnotené rôzne, je im pripisovaná veľmi vysoká, vysoká, stredná a nízka dôležitosť. Prípád Rakúska sa líši i v tom, že stredná úroveň sa nevyskytuje, čiže všetky kompetencie sú ohodnotené ako veľmi vysoké, vysoké, alebo, naopak, nízke. Presnejšie povedané, len jednej z kompetencií bola v rakúskom kontexte pripísaná nízka úroveň, ide o *schopnosť prevziať iniciatívu*. Dohromady šesť kompetencií bolo v Rakúsku ohodnotených na veľmi vysokú úroveň, v prípade Slovenska to boli len dve. Obe krajiny považujú kompetenciu *vodcovstvo (leadership)* za veľmi významnú. Pre slovenskú populáciu je zásadná i schopnosť prijímať rozhodnutia, Rakúsko považuje tento aspekt za menej dôležitý. Vysokú úroveň kompetencie

pripisujú Slováci i ochote objavovať, plánovaniu a digitálnym kompetenciám. Schopnosť prevziať iniciatívu je na Slovensku ohodnotená ako stredná, pričom v porovnaní s Rakúskom ide o relatívne uspokojivé zistenie, nakoľko v Rakúsku je táto kompetencia považovaná za málo významnú. Najmarkantnejšie rozdiely medzi slovenskou a rakúskou populáciou možno skonštatovať v štyroch aspektoch, a sice v kreativite, schopnosti priorizovať, konkurencieschopnosti a v kritickom myslení. Všetkým štyrom oblastiam je v slovenskej spoločnosti pripisovaný len nízky význam, naproti tomu v Rakúsku sú tieto aspekty považované za esenciálne.

Zaujímavým zistením je, že hoci sú schopnosti ako kreativita či kritické myslenie často nevyhnutným predpokladom pre prijatie do zamestnania, v slovenskej spoločnosti nie sú tieto považované za kľúčové.¹⁹⁷ V správe sa uvádza, že niektoré z uvedených kompetencií nemajú dostatočné pokrytie v edukačnom procese. Príkladom je schopnosť prijímať rozhodnutia, ktorá sice je vysoko signifikantná, napriek tomu nie je vyučovaná dostatočne. Naopak, schopnosť určiť si priority patrí ku kompetenciám s najnižšou hodnotou, avšak zastáva významnú pozíciu v edukačnom procese.¹⁹⁸

1.3.5 Zhrnutie podkapitoly

Rakúsko i Slovensko možno priradiť k západnej civilizácii, z čoho rezultujú určité podobnosti ich národných kultúr. Avšak napriek geografickej blízkosti a spoločnej histórii existujú určité kultúrne rozdiely, ktoré sú reflektované napr. v komunikačnom štýle, prístupe k času, a pod. Aplikácia vybraných modelov komparácia poukázala na skutočnosť, že rakúska kultúra viac inklinuje k lineárne aktívnym kultúram a slovenská k multi-aktívnym. Znamená to, že v rakúskej spoločnosti je bežnejšie sústrediť sa na vykonávanie jednej činnosti či plánovanie ako v spoločnosti slovenskej, kde je preferovaný multitasking. Výrazný rozdiel bol skonštatovaný i vo vzťahu k dimenzii mocenského odstupu, pričom je tento oveľa viac vnímaný na strane slovenského obyvateľstva. Na druhej strane zohrávajú v Rakúsku tituly významnú úlohu. Pre obe národné kultúry je napr. dôležité vyhýbanie sa konfliktným situáciám.

¹⁹⁷ ČIEFOVÁ, M. (2017): Characteristics of Slovak Culture in the Context of Bilateral Austrian-Slovak Relations, s. 90.

¹⁹⁸ I SEE YOU INITIATIVE (2015): Comparative Report on Entrepreneurship, s. 4-13.

Záverom treba zdôrazniť, že v prípade diskutovaných podobností, resp. odlišností medzi predmetnými kultúrami ide o generalizované tendencie, ktoré nemusia nevyhnutne byť aplikovateľné pre všetkých príslušníkov národnej kultúry. Treba zohľadniť i regionálne rozdiely či vplyv subkultúr (Tabuľka 6).

Tabuľka 6: Komparácia slovenskej a rakúskej národnej kultúry

Slovenská kultúra	Rakúska kultúra
Multi-aktívne tendencie	Lineárne aktívne tendencie
Extrovertnosť, netrpezlivosť, charizma, citlivosť na kritiku	Introvertnosť, trpezlivosť, ochrana súkromia, vplyvné rodinné a súkromné väzby
Vykonávanie viacerých aktivít súčasne, flexibilné plány	Vykonávanie jednej úlohy, plánovanie, využívanie údajov a štatistík
Emocionalita pri konfrontácii, resp. tendencia nekonfrontovať a vyhýbať sa konfliktom	Konfrontácia logikou, resp. vyhýbanie sa konfliktom
Reč tela častejšie využívaná	Reč tela zriedka využívaná
Orientácia na dialóg, prerušovanie komunikačného partnera, komunikatívnosť	Neprerušovanie komunikačného partnera
Mentalita obete, nižšie národné povedomie, obava zo zodpovednosti	Nedostatok sebavedomia
Katolícke tradície	Katolicizmus
Výrazná maskulinita a mocenský odstup	Vyššia miera pôžitkárstva
Hierarchia	Orientácia na tituly

Prameň: Vlastné spracovanie autorky.

1.4 Vzťah kultúry, histórie a hospodárskej a demografickej situácie Rakúska a Slovenska

Vzhľadom na ciele a tému našej dizertačnej práce je nevyhnutné venovať sa aspoň marginálne vzťahu kultúry a ekonomiky, dejinám, resp. demografickým tendenciám. Zastávame totiž názor, že určité makroekonomické ukazovatele (ale aj mikroekonomické aspekty, ako napr. správanie spotrebiteľa) či dejinné udalosti môžu do istej miery vychádzať z kultúrnych profilov krajín, alebo naopak, hospodársky a historický vývoj krajín môže byť odzrkadlený v ich kultúrnych charakteristikách. Zároveň má zohľadnenie hospodárskeho či demografického aspektu význam v procese interkultúrnej komunikácie. Premisa, že existuje vzťah medzi kultúrou a ekonomikou, čiastočne reflektuje tvrdenie Kedinga, podľa ktorého sa aj interkultúrna komunikácia uskutočňuje v určitom kontexte. Zohľadnenie predmetného

kontextu môže ozrejiť či identifikovať úplne iné faktory, ako napríklad také, ktoré súvisia s hospodárskou situáciou v krajine. Ako tvrdí Keding, v prípade neuvedomenia si ekonomických či politických faktorov môže snaha o interkultúrnú komunikáciu vyústiť do posilnenia predsudkov.¹⁹⁹

1.4.1 Ekonomika Slovenska a Rakúska vo vzťahu ku kultúrnemu aspektu

Hoci by sa na prvý pohľad mohla diskusia o hospodárskych aspektoch skúmaných krajín v kontexte našej práce javiť ako irelevantná, opak je pravdou. Podľa nášho názoru existuje istý vzťah medzi kultúrou a ekonomikou krajiny. Syntéza týchto dvoch fenoménov je i trendom vedeckého bádania, nakoľko samotná interkultúrna komunikácia často využíva poznatky a prístupy ekonomických vied, ako napr. manažmentu, marketingu či medzinárodného podnikania, v dôsledku čoho boli etablované i nové vedecké disciplíny.²⁰⁰

1.4.1.1 Vybrané ekonomické aspekty

Rakúsko je krajinou atraktívnou pre zahraničných investorov a fungujú tu moderné industriálne prevádzky. Obyvateľstvo dosahuje vysokú kvalitu života.²⁰¹ Je zrejmé, že Slovensko a Rakúsko ako susediace krajiny sú i významnými obchodnými partnermi. Rakúsko je navyše i investorom na Slovensku. Podľa Carla spočíva úspech Rakúska v malých a stredných podnikoch, ktoré sú prítomné napr. aj v Bratislave a okolí. Na rozdiel od Rakúska je ale slovenská ekonomika orientovaná najmä na priemyselný sektor, s dominanciou automobilového priemyslu.²⁰² V kontexte hospodárstva a interkultúrnych interakcií zohrávajú teda úlohu i rakúske firmy pôsobiace na Slovensku, prípadne slovenské spoločnosti v Rakúsku, ktorých je ale výrazne nižší počet. Vo všeobecnosti je zrejmé, že vzájomné zahraničnoobchodné vzťahy majú svoju tradíciu. Vzhľadom na počet rakúskych firiem na Slovensku hovoríme v súčasnosti o približnom počte 2000, pričom ide najmä o malé a stredné podniky.²⁰³ Z uvedeného vyplýva, že Slovensko, rovnako ako Rakúsko, patrí medzi krajiny atraktívne pre zahraničných investorov. Treba pripomenúť, že Slovensko po svojom vzniku

¹⁹⁹ KEDING, G. Der falsche Wohnort...Zur Bedeutung von Macht und Struktur in der interkulturellen Begegnung, s. 336.

²⁰⁰ PRŮCHA, J. (2010): Interkulturní komunikace, s. 25.

²⁰¹ PICK, H. (1999): Und welche Rolle spielt Österreich? Vom besetzten Grenzland zum offenen EU-Staat: die Alpenpolitik im internationalen Blickfeld, s. 325.

²⁰² TEREZANI, M. (2015): Never enough bridges between Austria and Slovakia.

²⁰³ BENČ, V. – BILČÍK, V. – DULEBA, A. – GRUBER, S. – STRÁŽAY, T. (2013): Dve dekády slovensko-rakúskych vzťahov, s. 21.

v roku 1993 malo strategické výhody, ako napr. výhodnú polohu a úzke vzťahy s Európskou úniou, avšak zahraniční investori nedisponovali dostatočným množstvom relevantných informácií o Slovenskej republike.²⁰⁴

V súvislosti s interkultúrnym aspektom sú pre potreby našej práce tieto skutočnosti významné najmä za predpokladu, že v rakúskych spoločnostiach pôsobiach na Slovensku, ako aj v slovenských spoločnostiach pôsobiach v Rakúsku, dochádza s veľkou pravdepodobnosťou k interakciám a komunikačným stretom dvoch skúmaných národných kultúr. Podobne ako na pomedzí, kde sa takisto predpokladá zvýšená intenzita vzájomných stretnutí, môžu takéto stretnutia ovplyvniť formovanie názoru o tej druhej kultúre, prípadne pomôcť lepšie pochopiť niektoré skutočnosti.

V kapitole venovanej komparatívnej analýze rakúskeho a slovenského kultúrneho profilu boli vyzdvihnuté určité kultúrne špecifiká, pričom bázu komparácie tvorili najmä známe modely. Domnievame sa, že práve niektoré uvedené atribúty rakúskej kultúry môžu byť jedným z dôvodov hospodárskeho úspechu krajiny, a to i vzhľadom na faktory preskúmané v rámci indexov konkurencieschopnosti. Príkladom môže byť tendencia plánovať a organizovať. Na druhej strane o niečo horšie hospodárske výsledky a nižšia úroveň národnej konkurencieschopnosti Slovenska môže prameniť alebo byť hnaná vyššou impulzívnosťou Slovákov i zvykom zaoberať sa viacerými úlohami súčasne, čo môže viesť k nižšej efektívnosti a menej uspokojujúcim výsledkom.²⁰⁵ Nemožno nespomenúť i naďalej pretrvávajúce diskrepancie v príjmoch, ktoré majú podľa mienky Reif za následok vznik psychologickéj hranice na strane Slovákov.²⁰⁶

1.4.1.2 Reflexia kultúry v indexoch národnej konkurencieschopnosti

V časti dizertačnej práce venovanej komparatívnej analýze kultúrnych profilov bol marginálne spomenutý aspekt konkurencieschopnosti, pričom bolo skonštatované, že medzi Slovenskou a Rakúskou republikou dochádza k značnej diskrepancii vzhľadom na hodnotu, ktorá je konkurencieschopnosti v spoločnosti pripisovaná. Nakoľko v prípade Slovenska je význam konkurencieschopnosti na nízkej úrovni, v Rakúsku je tento faktor považovaný za

²⁰⁴ LIPKOVÁ, Ľ. A KOL. (2011): Medzinárodné hospodárske vzťahy, s. 298.

²⁰⁵ ČIEFOVÁ, M. (2017): Österreichische und slowakische Kultur unter Berücksichtigung der Wirtschaftslage und der gegenseitigen Beziehungen, s. 451.

²⁰⁶ REIF, E. - SCHWARZ, I. (2003): Methodenhandbuch. Interkulturelle Kommunikation und Konfliktlösung Österreich – Slowakei, s. 11.

vysoko dôležitý. Táto skutočnosť do istej miery zodpovedá i umiestňovaniu oboch krajín v rebríčkoch národnej konkurencieschopnosti. V našej práci sme sa z kapacitných dôvodov rozhodli koncentrovať práve na národnú konkurencieschopnosť, a pokúsili sme sa o syntézu poznatkov o aktuálnom stave národnej konkurencieschopnosti Slovenska a Rakúska a kultúrnych faktorov. Na preskúmanie súvzťažnosti iných ekonomických indikátorov, ako napr. HDP alebo inflácie, a kultúry nám v predkladanej práci nepostačuje priestor, otvára sa tu ale priestor na ďalší výskum.

V ekonomickej vede sa v súčasnosti termín konkurencieschopnosť často vyskytuje. Pôvodne bola konkurencieschopnosť skúmaná najmä v kontexte podniku, koncept národnej konkurencieschopnosti sa v odbornej literatúre udomácnil neskôr. Pri skúmaní konkurencieschopnosti sa ale objavuje problém neexistencie jednotnej definície, a to i napriek skutočnosti, že fenomén konkurencieschopnosti študuje mnoho autorov. Dudáš nachádza niekoľko spoločných črt v existujúcich definíciách. Mnohé definície napr. dávajú do súvisu koncept národnej konkurencieschopnosti so schopnosťou uspieť v globálnom hospodárstve, ako aj s cieľom zvýšiť životný štandard občanov.²⁰⁷ Na ilustráciu uvádzame niekoľko definícií, ktoré podľa nášho názoru daný koncept najlepšie vystihujú.

Podľa definície Svetového ekonomického fóra predstavuje konkurencieschopnosť súbor rozličných faktorov, inštitúcií, a politík, ktoré determinujú úroveň produktivity krajiny. Z uvedeného vyplýva, že krajina, ktorá je konkurencieschopná, je zároveň i produktívna.²⁰⁸ Porter tvrdí, že národná prosperita sa vytvára, nie je dedená, a národná konkurencieschopnosť je podmienená schopnosťou priemyselného odvetvia zlepšovať sa a inovovať.²⁰⁹ S názorom, že inovácie sú kľúčovým faktorom úspechu krajiny v medzinárodnom meradle, sa stotožňujú viacerí autori. IMD World Competitiveness Center chápe konkurencieschopnosť ako rozsah, do ktorého je krajina schopná podporovať prostredie, v ktorom je podnikom umožnené generovať udržateľnú hodnotu.²¹⁰ Definícia Európskej komisie vykazuje určitú analógiu s prístupom IMD. V oboch prípadoch sa zdôrazňujú kľúčové slová udržateľnosť a prostredie. Hoci sa prístup Komisie orientuje na konkurencieschopnosť v regionálnom aspekte, možno

²⁰⁷ DUDÁŠ, T. (2012): National Competitiveness of Slovakia in the Context of Global Competitiveness Indexes, s. 74-77.

²⁰⁸ CANN, O. (2016): What is competitiveness?

²⁰⁹ PORTER, M. E. (1990): The Competitive Advantage of Nations, s. 73.

²¹⁰ IMD WORLD COMPETITIVENESS CENTER (2017): IMD World Digital Competitiveness Ranking 2017, s. 18.

skonštatovať istú podobnosť s konkurencieschopnosťou národnou.²¹¹ Regionálna, čiže teritoriálna konkurencieschopnosť predstavuje súbor faktorov ako kvalita inštitúcií, inovácie, a infraštruktúra vrátane digitálnych sietí. Okrem toho zohľadňuje ľudský kapitál a zdravie. Európska komisia definuje regionálnu konkurencieschopnosť ako schopnosť ponúknuť udržateľné a atraktívne prostredie pre život i prácu, a to rovnako pre ľudí i firmy. Komisia ale upozorňuje, že koncept udržateľnosti nemožno chápať exkluzívne v kontexte životného prostredia. Udržateľnosť sa tu vzťahuje na kapacitu regiónov vytvoriť atraktívne prostredie v krátkodobom i dlhodobom horizonte.²¹² Hoci je predmetom skúmania našej práce rakúsko-slovenské pomedzie, budeme sa v súvislosti s konkurencieschopnosťou koncentrovať na národný, nie regionálny aspekt.

Je zrejmé, že krajiny, ktoré chcú byť vo svetovom hospodárstve úspešné, musia nepretržite sledovať aktuálne trendy a snažiť sa o neustále zvyšovanie svojej národnej konkurencieschopnosti. Národná konkurencieschopnosť väčšiny ekonomík globálneho hospodárstva je každoročne predmetom Správy o globálnej konkurencieschopnosti (*Global Competitiveness Report*), ktorú zhotovuje Svetové ekonomické fórum (*World Economic Forum*). Pre každú národnú ekonomiku je vyčísľovaný Index globálnej konkurencieschopnosti (*Global Competitiveness Index*), ktorého hodnoty sa pohybujú v rozpätí od 1 do 7. Čím je vyššia hodnota indexu, tým je lepšia celková národná konkurencieschopnosť danej ekonomiky. Okrem toho sa celkový index rozvetvuje na tri podindexy (Obrázok 7). Jednotlivé podindexy sú ďalej rozčlenené na tzv. piliere, ktorých je dohromady dvanásť. Podindex Základné požiadavky obsahuje 4 piliere, podindex Posilňovače efektívnosti 6 pilierov. Tretí podindex – Faktory inovácie a sofistikovanosti – zahŕňa 2 piliere. Súčasne je v každom pilieri zakomponovaných niekoľko faktorov, čo robí index nie len prehľadným, ale podľa nášho názoru aj nanajvýš komplexným a objektívnym. Pre každú národnú ekonomiku teda správa jasne odzrkadľuje, kde sú jej silné stránky a, naopak, kde má krajina rezervy.²¹³ Okrem toho zastávame názor, že index čiastočne odráža aj určité kultúrne znaky analyzovaných krajín.²¹⁴

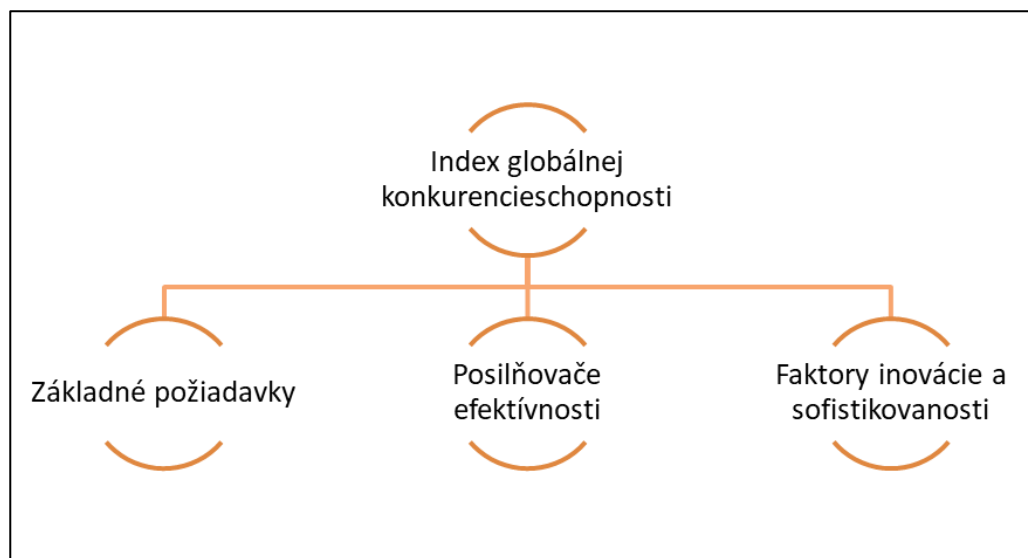
²¹¹ BRONČEK, J. – ČIEFOVÁ, M. (2017): Vývoj konkurencieschopnosti Slovenska a Číny v období rokov 2013-2018, s. 14.

²¹² EURÓPSKA KOMISIA (2013): EU Regional Competitiveness Index RCI 2013, s. i - 4.

²¹³ ČIEFOVÁ, M. (2017): Konkurencieschopnosť Rakúska: zhodnotenie zmien oproti minulému roku, s. 155-156.

²¹⁴ ČIEFOVÁ, M. (2017): Österreichische und slowakische Kultur unter Berücksichtigung der Wirtschaftslage und der gegenseitigen Beziehungen, s. 448.

Obrázok 7: Štruktúra Indexu globálnej konkurencieschopnosti

Prameň: Vlastné spracovanie autorky podľa: SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2016): Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2016-2017, s. 5.

Treba podotknúť, že počet krajín, ktorých index sa zhotovuje, nie je každým rokom konštantný. Pre porovnanie, Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2017-2018 zahŕňa 137 ekonomík zo svetového hospodárstva, Správa 2013-2014 ich uvádza až 148.²¹⁵ Každopádne index porovnáva približne tri štvrtiny ekonomík zo svetového hospodárstva.

²¹⁵ ČIEFOVÁ, M. (2017): Konkurencieschopnosť Rakúska: zhodnotenie zmien oproti minulému roku, s. 156.

Tabuľka 7: Konkurencieschopnosť Slovenska a Rakúska v období 2016-2017

	Slovensko	Rakúsko
Index globálnej konkurencieschopnosti	65	19
A. Základné požiadavky	54	18
1. Inštitúcie	102	20
2. Infraštruktúra	61	14
3. Makroekonomické prostredie	37	31
4. Zdravie a základné vzdelanie	55	20
B. Posilňovače efektívnosti	47	22
5. Vyššie vzdelanie a príprava	61	12
6. Efektívnosť trhu tovarov	53	25
7. Efektívnosť pracovného trhu	93	40
8. Rozvoj finančného trhu	33	34
9. Technologická pripravenosť	44	23
10. Veľkosť trhu	61	43
C. Faktory inovácie a sofistikovanosti	57	11
11. Sofistikovanosť podnikania	55	8
12. Inovácie	68	14

Prameň: Vlastné spracovanie autorky podľa: SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2016): Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2016-2017, s. 104 a 320.

Z Tabuľky 7 vidieť, že nie len celková národná konkurencieschopnosť Rakúska je vyššia ako konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky, ale takisto aj jednotlivé podindexy a piliere. Jedinú výnimku predstavuje pilier rozvoj finančného trhu, i keď rozdiel je len jedno miesto v rebríčku. Slovensku sa v skúmanom období najlepšie darilo v už spomenutej oblasti rozvoja finančného trhu, kde sa umiestnilo na 33. priečke. Naopak, najhoršie sú na tom slovenské inštitúcie (102. priečka). Rakúsko dosiahlo veľmi pozitívne výsledky v oblasti sofistikovanosti podnikania, konkrétne ide o 8. priečku v rebríčku. Najmenej uspokojivé výsledky boli zaznamenané v rámci faktora efektívnosti pracovného trhu, kde sa Rakúsko umiestnilo na 40. priečke. Avšak dovoľíme si poznamenať, že i tento výsledok je relatívne pozitívny, nakoľko Slovensko sa vo väčšine faktorov umiestnilo na ešte nižších priečkach. Jednou výnimkou je opäť rozvoj finančného trhu a makroekonomické prostredie.²¹⁶ Našu pozornosť upútalo zistenie, že hoci sa niektoré piliere výrazne líšia, rozdiel medzi inými je takmer zanedbateľný.

²¹⁶ ČIEFOVÁ, M. (2017): Comparison of Competitiveness of Slovakia and Austria according to Chosen International Indices, s. 71.

Keby sme chceli ísť ešte hlbšie, mohli by sme analyzovať jednotlivé piliere a ich komponenty. Výsledkom takejto analýzy sú ďalšie zaujímavé skutočnosti. Možno skonštatovať, že i v rámci jedného piliera môže dochádzať k výrazným diskrepanciám, ako je tomu napr. v prípade Rakúska v pilieri efektívnosti pracovného trhu, kde sú dosahované hodnoty od 3 až do 137. Niektoré komponenty piliera sú dokonca v prípade oboch národných ekonomík na rovnakej úrovni. Príkladom sú obchodné tarify, ktoré sú súčasťou piliera efektívnosti trhu tovarov, a ktoré sú v oboch prípadoch na 5. priečke. V rámci piliera veľkosť trhu skórovali obe národné ekonomiky najlepšie v oblasti exportu, hoci umiestnenie sa líši. Po tretie, zrejme najzaujímavejšie zistenie je, že pokiaľ niektoré faktory nepredstavujú signifikantnú výzvu v jednej krajine, môžu byť vážnym problémom v druhej krajine, čoho príkladom je napr. transfer technológií a priame zahraničné investície.

Ako už bolo zdôraznené vyššie, index odhaľuje taktiež najproblematickejšie oblasti vzhľadom na podnikateľské aktivity. Na základe indexu globálnej konkurencieschopnosti je najzávažnejším problémom na Slovensku fungovanie inštitúcií (napr. efektívnosť právneho rámca), efektívnosť trhu práce (napr. kapacity krajiny priťahovať talenty), ako aj sféra inovácií (predovšetkým dostupnosť odborníkov).²¹⁷ Treba podotknúť, že hoci fungovanie inštitúcií už dlhodobo vykazuje nedostatky, nadobúda index v danej oblasti neustále zlepšenie.²¹⁸ Okrem fungovania inštitúcií figuruje medzi problematickými oblasťami vzhľadom na podnikanie faktor korupcie,²¹⁹ na čo okrem Svetového ekonomického fóra upozorňuje napr. aj organizácia Transparency International, a to na základe Indexu vnímania korupcie, podľa ktorého sa Slovenská republika zaraďuje aj v rámci Európskej únie ku krajinám s najmenej uspokojivými výsledkami v danej oblasti. Podľa Transparency International stojí za najvýraznejším posunom Slovenska v rebríčku primárne spôsob výkonu moci, nie zmena zákonov.²²⁰ Problémom na Slovensku je podľa Správy i byrokracia, čo zrejme súvisí so samotným fungovaním slovenských inštitúcií.²²¹ Diskusia o týchto problémoch je podľa nášho názoru

²¹⁷ SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2016): Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2016-2017, s. 321.

²¹⁸ BRONČEK, J. – ČIEFOVÁ, M. (2017): Vývoj konkurencieschopnosti Slovenska a Číny v období rokov 2013-2018, s. 17.

²¹⁹ SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2017): Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2017-2018, s. 264.

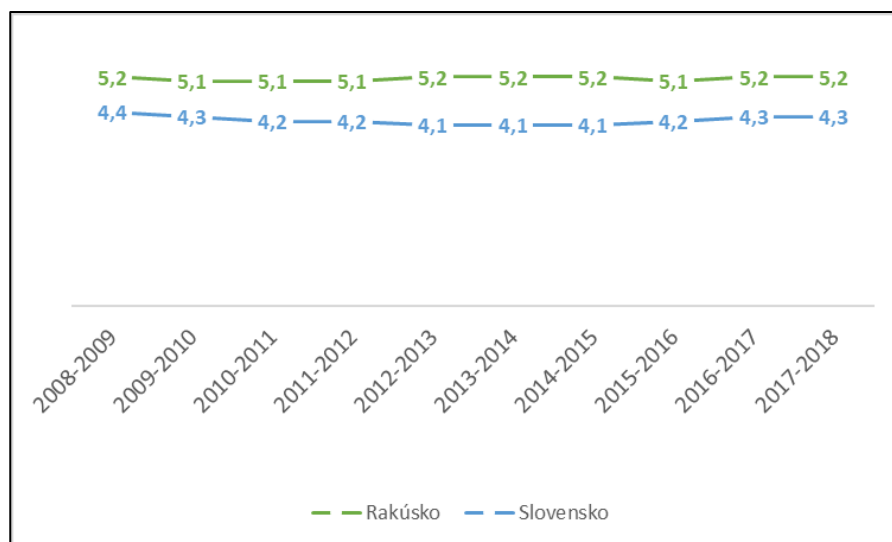
²²⁰ TRANSPARENCY INTERNATIONAL (2017): Index vnímania korupcie 2016: Slovensko v boji proti korupcii naďalej stagnuje.

²²¹ ČIEFOVÁ, M. (2017): Österreichische und slowakische Kultur unter Berücksichtigung der Wirtschaftslage und der gegenseitigen Beziehungen, s. 450.

opodstatnená, nakoľko podnikateľské prostredie možno považovať za rozhodujúci faktor pre udržateľný rast, rozvoj a fungovanie zdravej ekonomiky.²²²

Hoci sa konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky v porovnaní s Rakúskom môže javiť na nízkej úrovni, trend je pozitívny, nakoľko sa za uplynulé roky konkurencieschopnosť Slovenska zvyšovala, i keď nehovoríme o rapidnej zmene stavu.²²³ Takisto v prípade rakúskej konkurencieschopnosti ide o dlhodobý trend pozitívneho vývoja, čo znázorňuje i nasledujúci Graf 1.

Graf 1: Index národnej konkurencieschopnosti Rakúska a Slovenska za obdobie rokov 2008-2018

Prameň: Vlastné spracovanie autorky podľa: SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2008-2017): Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2008-2009 - Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2017-2018.

Považujeme za potrebné zdôvodniť naše rozhodnutie uviesť vo vyššie uvedenom grafe vyčíslenie indexu a nie umiestnenie krajiny v rebríčku. Dôvodom je už spomínaná skutočnosť, že množstvo krajín, pre ktorých sa index každoročne vyčísľuje, sa neustále mení. Poukázať na vývoj samotného indexu preto považujeme za vhodnejšie.

Indexov porovnávajúcich konkurencieschopnosť národných ekonomík je viacero. Ďalšou možnosťou komparácie národnej konkurencieschopnosti je Index svetovej

²²² KARELOVÁ, K. (2016): Komparácia kvality podnikateľského prostredia krajín V4, s. 67.

²²³ BRONČEK, J. – ČIEFOVÁ, M. (2017): Vývoj konkurencieschopnosti Slovenska a Číny v období rokov 2013-2018, s. 16.

konkurencieschopnosti (*World Competitiveness Index*), ktorý ale porovnáva značne nižší počet krajín. Edícia z roku 2016 porovnáva 61 krajín, čo je menej ako polovica v porovnaní s Indexom globálnej konkurencieschopnosti. V tomto rebríčku sa Rakúsko v danom roku umiestnilo na 24. priečke a Slovensko na 40. priečke.

Pre prehľadnosť uvádzame v Tabuľke 8 nižšie umiestnenie Slovenska a jeho susedných krajín vrátane Rakúska v rámci oboch vyššie uvedených indexov národnej konkurencieschopnosti. Uvedené údaje sú za rok 2016. Ako už bolo spomenuté, Index globálnej konkurencieschopnosti (GCI) porovnával v roku 2016-2017 konkurencieschopnosť 138 ekonomík, Index svetovej konkurencieschopnosti (WCI) ich uvádza 61.

Tabuľka 8: Umiestnenie Slovenska a jeho susedných krajín vo vybraných indexoch národnej konkurencieschopnosti v roku 2016

Krajina	Umiestnenie v GCI	Umiestnenie v WCI
Rakúsko	19.	24.
Česká republika	31.	27.
Poľsko	36.	33.
Slovensko	65.	40.
Maďarsko	69.	46.
Ukrajina	85.	59.

Prameň: Vlastné spracovanie autorky podľa: SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2016): Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2016-2017 a IMD WORLD COMPETITIVENESS CENTER (2016): The IMD World Competitiveness Scoreboard.

Vidíme, že oba indexy zoradili krajiny v tom istom poradí. Rakúska ekonomika dosiahla najlepšie výsledky v porovnaní s uvedenými stredoeurópskymi krajinami, a to v oboch indexoch. Z nášho pohľadu je zaujímavý i fakt, že hoci Slovenská a Česká republika v minulosti predstavovali jeden suverénny štát, Index globálnej konkurencieschopnosti poukazuje na relatívne výrazný rozdiel v ich celkovej národnej konkurencieschopnosti. V tomto kontexte by mohlo byť prínosné analyzovať jednotlivé piliere a ich komponenty, čo by opäť mohlo preukázať vzťah medzi kultúrou a ekonomikou.

Komparatívnou analýzou dvoch uvedených indexov a ich databáz možno skonštatovať, že WCI sa javí byť menej subjektívny ako GCI, a to z dôvodu, že obsahuje viac tvrdých dát

v rámci svojich indikátorov. Na druhej strane, WCI sa orientuje predovšetkým na podnikateľské prostredie národnej ekonomiky, čo reflektuje hlavne spôsoby podnikania.²²⁴

Záverom našich úvah o národnej konkurencieschopnosti považujeme za vhodné upozorniť, že koncept národnej konkurencieschopnosti má i svojich kritikov. Medzi autormi neexistuje konsenzus o tom, či má diskusia o konkurencieschopnosti národných ekonomík význam.²²⁵ Avšak z nášho pohľadu ide o problematiku, ktorá má v dnešnej globalizovanej spoločnosti svoje opodstatnenie. Súhlasíme s Dudášom, podľa ktorého je národná konkurencieschopnosť konceptom špeciálne významným pre slovenskú ekonomiku, nakoľko sa krajina usiluje o zlepšenie svojej hospodárskej situácie na globálnej úrovni.²²⁶

1.4.1.3 Cezhraničná spolupráca

Téma a ciele doktorandskej dizertačnej práce predpokladajú aspoň marginálnu diskusiu o problematike cezhraničnej spolupráce, ktorá je v súčasnosti dynamicky sa rozvíjajúcou oblasťou. Aktuálne prebieha (alebo v minulosti prebiehalo) množstvo projektov a iniciatív medzi Slovenskou a Rakúskou republikou, pričom ich charakter je rôznorodý. Niektoré z nich sa orientujú na životné prostredie, rozvoj infraštruktúry, cieľom iných je napr. podpora podnikania či edukačné a kultúrne aktivity. Nakoľko projekty cezhraničnej spolupráce predstavujú len parciálny cieľ našej práce, venujeme sa im v nasledujúcom texte len veľmi stručne. Problematika projektov cezhraničnej spolupráce je potom diskutovaná taktiež v empirickej časti práce v podkapitole 4.5 Empirický výskum na slovensko-rakúskom pohraničí.

K najznámejším a najkomplexnejším projektom zaiste patrí schéma Interreg, ktorá združuje Bratislavský a Trnavský samosprávny kraj na slovenskej strane a spolkové krajiny Burgenland, Dolné Rakúsko (*Niederösterreich*) a Viedeň na rakúskej strane. K programovým partnerom patrí i slovenské Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka. Aktuálne programové obdobie prebieha v rokoch 2014-2020 a nadväzuje na prvé programové obdobie prebiehajúce v rokoch 2007-2013. V súlade s nariadeniami Európskej únie boli stanovené nasledujúce prioritné osi programu:

²²⁴ DUDÁŠ, T. (2013): Metodické pozadie globálnych indexov národnej konkurencieschopnosti, s. 200.

²²⁵ ZAGORŠEKOVÁ, N. – ČIEFOVÁ, M. – ČAMBALÍKOVÁ, A. (2017): Competitiveness and Economic Growth in the European Union, s. 2410.

²²⁶ DUDÁŠ, T. (2012): National Competitiveness of Slovakia in the Context of Global Competitiveness Indexes, s. 74.

- Prioritná os 1: Príspevok k budovaniu znalostného cezhraničného regiónu,
- Prioritná os 2: Podpora prírodného a kultúrneho dedičstva a biodiverzity,
- Prioritná os 3: Podpora trvalo udržateľných riešení v doprave,
- Prioritná os 4: Posilnenie cezhraničnej inštitucionálnej spolupráce,
- Prioritná os 5: Technická pomoc.²²⁷

Na základe vyššie uvedených faktov môžeme konštatovať, že prioritné osi projektu skutočne demonštrujú viacdimenzionálny rozmer aktivít a cieľov cezhraničnej spolupráce, a teda i jednotlivé projekty sú v rámci schémy Interreg značne diverzifikované, čo je podľa nás jej výraznou prednosťou. Takýmto spôsobom je totiž možné paralelne rozvíjať viacero strategických oblastí bez toho, aby niektoré sféry spolupráce boli vynechané.

Okrem Interregu existuje samozrejme viacero projektov a iniciatív, ktoré združujú či už mestá, regióny alebo celé krajiny, a ktoré spolupracujú na rôznych úrovniach. Vzhľadom na obmedzený rozsah nám ale v práci nezostáva priestor na podrobné zhodnotenie ich úspešnosti či analýzu aktivít. Sme ale presvedčení, že vzhľadom na aktuálnosť a dynamiku cezhraničnej spolupráce je i táto problematika oblasťou, ktorú možno skúmať z viacerých perspektív.

1.4.2 Vybrané demografické aspekty a migrácia

Pre našu prácu má zmysel aspoň v krátkosti premostiť na demografický aspekt a migračné tendencie, a to z niekoľkých dôvodov. Rakúsko a Slovensko nevykazujú výrazné rozdiely vo veľkosti populácie, avšak skutočnosť, že Rakúsko sa dlhodobo vyznačuje prísťahovalectvom, mohla mať dopad na štruktúru národných kultúr v rámci celkovej populácie. Vzhľadom na slovenskú a rakúsku národnú kultúru ako takú možno predpokladať, že ich vplyv na migračné toky nebude signifikantný, nakoľko dané kultúrne profily vykazujú určité prieniky.²²⁸ Podľa nášho názoru je tendencia Slovákov migrovať podmienená skôr ekonomickými než kultúrnymi faktormi.

Vo všeobecnosti možno povedať, že v rámci Slovenska aj Rakúska existujú regionálne kultúrne rozdiely. Ako príklad možno uviesť aj hlavné mesto Viedeň a jej okolie, ktoré sa často považujú za samostatnú kategóriu, nakoľko sa na rozvoji daného kultúrneho profilu spolupodieľalo množstvo iných kultúr.²²⁹ Významnú úlohu v tomto procese zohralo práve

²²⁷ INTERREG (2018): O programe.

²²⁸ ČIEFOVÁ, M. – RANETA, L. (2018): Slovensko a Rakúsko v kontexte migračných tendencií, s. 65.

²²⁹ LEWIS, R. D. (2006): When Cultures Collide: Leading across Cultures, s. 234-235.

prist'ahovalstvo, čoho konzekvenciou je to, že Viedeň je mestom vyznačujúcim sa pestrým spektrom jazykovo a kultúrne odlišných komunit. Prirodzene, túto premisu možno aplikovať i na Slovensko a iné krajiny, nakoľko za bežných okolností nastáva stav koexistencie viacerých subkultúr alebo kultúrnych skupín v rámci jednej majoritnej kultúry. Príkladom sú regionálne kultúry, ďalej kultúry podmienené profesiou či vierovyznaním. Z toho vyplýva, že jednotlivec je súčasne príslušníkom viacerých kultúr. Okrem toho treba zdôrazniť, že významnú úlohu zohrávajú aj socioekonomické okolnosti a štrukturálne vzťahy, ako hierarchia.²³⁰

Vzhľadom na migračné tendencie uvádza Svetová banka, že v roku 2013 žilo približne 11 % slovenskej populácie v zahraničí. Naopak, len približne 3 % slovenskej populácie predstavujú migranti. V tomto kontexte treba zdôrazniť, že Rakúsko patrí jednak medzi najčastejšie cieľové krajiny Slovákov, ale aj Rakúšania patria medzi najfrekventovanejších prist'ahovalcov na Slovensku. Počet rakúskych emigrantov dosahoval v roku 2013 6,2 % celkovej populácie. V tom istom roku predstavoval počet cudzincov v Rakúsku asi 16,5 % obyvateľstva. V porovnaní so Slovenskom ide takpovediac o inverzný vzťah. Prehľadnejšie tieto skutočnosti zobrazuje nasledujúca Tabuľka 9.

Tabuľka 9: Podiel prist'ahovalcov a odídených na populácii Slovenska a Rakúska

	Slovensko	Rakúsko
Podiel prist'ahovalcov na celkovej populácii	2,9 %	16,5 %
Podiel odídených na celkovej populácii	10,9 %	6,2 %

Prameň: SVETOVÁ BANKA (2016): Migration and remittances factbook 2016, s. 68 a 226.

V nadväznosti na emigráciu sa ukazuje i otázka remitencií. Rakúsko patrilo v roku 2014 k 10 najväčším zdrojom remitencií ako % HDP. Slovensko, naopak, k 10 najväčším príjemcom remitencií v % HDP.²³¹

Okrem migrácie charakterizuje obe krajiny takisto fenomén populačného starnutia. Bolo zistené, že vekové zloženie rakúskej populácie spred 30 rokov je takmer identické so

²³⁰ KEDING, G. Der falsche Wohnort...Zur Bedeutung von Macht und Struktur in der interkulturellen Begegnung, s. 343.

²³¹ SVETOVÁ BANKA (2016): Migration and remittances factbook 2016, s. 43, 68, 226.

súčasným stavom populácie na Slovensku. Týka sa to najmä zastúpenia detskej zložky na obyvateľstve, ktorá sa v Rakúsku za posledných 30 rokov takmer nezmenila. Naopak, na Slovensku bol zaznamenaný jej výrazný pokles. Možno teda predpokladať, že za podmienky kultúrnych a historických podobností skúmaných krajín možno pri predpovedaní budúceho vývoja populácie jednej krajiny do istej miery vychádzať z minulého vývoja druhej krajiny.²³²

Napriek nášmu presvedčeniu, že vzťah demografie a kultúry je potrebné venovať v akademickom diskurze pozornosť, budeme sa v ďalšom texte venovať z dôvodu obmedzeného priestoru primárne otázke migrácie v historickom kontexte, a to v nasledujúcej časti tejto podkapitoly.²³³

1.4.3 Stručný exkurz slovensko-rakúskych dejín v kontexte formovania kultúr

Už samotná skutočnosť, že v prípade Slovenskej a Rakúskej republiky ide o susediace štáty, implikuje zdieľanie historického vývoja. História je významným komponentom v slovensko-rakúskych vzťahoch. Vo všeobecnosti možno povedať, že história je nie len súčasťou kultúry, ale i zohráva úlohu pri jej formovaní.²³⁴ Na vzťah histórie a formovania kultúr poukazuje na príklade Rakúska i Lewis, ktorý vo svojich úvahách konštatuje, že jedným z faktorov, ktorý mal dopad na vykonštruovanie rakúskej mentality, bol rozpad monarchie a takisto 2. svetová vojna. Podľa neho sú Rakúšania dediči významnej imperiálnej minulosti, ktorí cítia, že majú určitú úlohu, ale nevedia, kde ju hľadať. Dodáva, že takéto hľadanie vlastnej identity nie je jednoduchým procesom, a napriek tomu patrí Rakúsko k najrozvinutejším krajinám na svete, napr. vzhľadom na jeho hospodársku situáciu.²³⁵

V nasledujúcej časti práce tematizujeme najvýznamnejšie udalosti spoločných slovensko-rakúskych dejín v kontexte vplyvu dejinného vývoja na formovanie kultúrnych profilov. Napriek dlhodobému časovému obdobiu, počas ktorého dochádzalo k interakciám a formovaniu národnej kultúry a identity, sa budeme zaoberať primárne novodobými dejinami,

²³² ČIEFOVÁ, M. – RANETA, L. (2017): Demografické trendy na Slovensku a v Rakúsku, s. 80-81, 84.

²³³ Podrobnejšie o problematike demografických trendov a migrácie viď:

ČIEFOVÁ, M. – RANETA, L. (2017): Demografické trendy na Slovensku a v Rakúsku. In: Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2017. Bratislava: Ekonóm, s. 77-86. ISBN 978-80-225-4404-7, ISSN 2585-9404.

ČIEFOVÁ, M. – RANETA, L. (2018): Slovensko a Rakúsko v kontexte migračných tendencií. In: Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2018. Bratislava: Ekonóm, s. 64-75. ISBN 978-80-225-4506-8, ISSN 2585-9404.

²³⁴ ČIEFOVÁ, M. – SERESOVÁ, K. (2018): Important Milestones in the Common History of Selected European Countries and their Impact on Culture, s. 217.

²³⁵ LEWIS, R. D. (2006): When Cultures Collide: Leading across Cultures, s. 233.

resp. 20. storočím, a to z niekoľkých dôvodov. Po prvé, 20. storočie sa vyznačuje zintenzívnením európskej integrácie a globalizácie, predpokladaná frekvencia interkultúrnych stretov je tým pádom vyššia, čo je pre naše skúmania relevantné. Ďalším dôvodom je samotný cieľ a téma predloženej práce, resp. jej orientácia na súčasný stav, nie na historické skúsenosti s interkultúrnymi problémami. Z uvedených dôvodov, ako i z dôvodu obmedzeného rozsahu práce sme nútení abstrahovať od interpretácie dlhodobého historického vývoja skúmaných krajín, i keď sme presvedčení o jeho význame.

Z autorov, ktorí skúmajú spoločný historický vývoj Slovenska a Rakúska, možno spomenúť Poláčkovú a jej monografiu *Za oponou slovensko-rakúskych vzťahov v 20. storočí*, v ktorej sa autorka venuje napr. téme slovenskej menšiny vo Viedni, vzťahmi Viedne a Bratislavy po roku 1918, či bilaterálnymi vzťahmi po roku 1968. Ďalším významným knižným zdrojom je zborník príspevkov editoriek Hrabovec a Katrebova-Blehova, *Slowakei und Österreich im 20. Jahrhundert: Eine Nachbarschaft in historisch-literarischer Perspektive*. Diskutovanou je napr. problematika dejín Slovákov v Rakúsku, či slovenský politický exil v Rakúsku v období rokov 1945-1955. Podľa Hrabovec je napriek geografickej proximite a vzájomným konexiám potrebné, aby sa komplexné dejiny vzájomných vzťahov zachytili a spísali. Súčasne možno skonštatovať nedostatok vedomostí na strane populácie, ako aj deficit percepcie toho druhého národa, resp. kultúry. Inými slovami, v historickom povedomí jedného národa teda chýba vnímanie toho druhého.²³⁶

Ako už bolo spomenuté, história slovenského národa sa vyznačuje migračnými tendenciami, pričom práve Rakúsko často predstavovalo a naďalej i predstavuje cieľovú krajinu Slovákov. Najväčšie migračné vlny Slovákov do Rakúska boli zaznamenané v čase vnútornej migrácie v rámci Rakúsko-Uhorska, nasledovala sezónna migrácia v 20. storočí, a napokon obdobie po 2. svetovej vojne z politických dôvodov – išlo teda o politickú emigráciu. Oblasť dnešného Rakúska možno z tohto dôvodu označiť ako miesto stretu germánskeho a slovanského sveta. Najvyšší počet Slovákov žijúcich v Rakúsku bol registrovaný okolo roku 1900, pričom sa tento počet začal znižovať pred vypuknutím 1. svetovej vojny.²³⁷ Na tomto mieste treba pripomenúť, že Rakúsko možno všeobecne označiť

²³⁶ HRABOVEC, E. (2008): Einige einleitende Gedanken zu österreichisch-slowakischen Beziehungen im 20. Jahrhundert, s. 1-3.

²³⁷ RYDLO, J. M. (2008): Einige Gedanken zur Geschichte der Slowaken in Österreich, s. 43, 46-47.

za krajinu, ktorá je dlhodobou cieľovou krajinou migrantov. Naopak, Slovensko po dobu svojej existencie prijalo niekoľkonásobne menej migrantov.²³⁸

Obdobie rokov 1938-1945 predstavuje atypickú kapitolu v dejinách Slovenska i Rakúska (*Ostmark*) ako súčasti Tretej ríše. V tomto období, ktoré sa vyznačovalo totalitným režimom, nastalo prerušenie vzájomných vzťahov.²³⁹ Významným míľnikom bol rok 1948, kedy sa k moci v Československu dostali komunisti. Táto skutočnosť mala za následok zintenzívnenie migrácie.²⁴⁰ Jedným z najvýznamnejších rokov v rakúskej histórii je rok 1955, kedy bola v Rakúsku vyhlásená nezávislosť a podpísaný *Staatsvertrag* po tom, ako bola krajina okupovaná štyrmi mocnosťami v období rokov 1945-1955. V tomto kontexte je potrebné poukázať na fenomén národnej identity, keďže samotný *Anschluss*²⁴¹ bránil formovaniu rakúskej národnej identity a národného povedomia. Na druhej strane, práve okupácia štyrmi mocnosťami posilňovala národné povedomie.²⁴² Význam proximity Rakúska nadobudol zo slovenskej perspektívy nový význam v kontexte studenej vojny.²⁴³

Ďalšia historická udalosť, o ktorej je potrebné sa v súvislosti so slovensko-rakúskymi dejinami zmieniť, je august 1968, a s tým spojená iniciácia okupácie Československa vojskami Varšavskej zmluvy. Analogicky, i táto udalosť rezultovala do intenzívnejších migračných pohybov zo Slovenska. Slovenským migrantom presúvajúcim sa cez Rakúsko bola v Rakúsku poskytnutá právna ochrana, ako aj sociálna a ekonomická pomoc. Pád železnej opony v novembri 1989 bolo Slovákom z Rakúska umožnené opäť prekročiť hranice.²⁴⁴ Podľa Poláčkovej predstavuje rok 1989 fundamentálny míľnik spoločných slovensko-rakúskych dejín po 2. svetovej vojne, nakoľko až do daného momentu boli obe krajiny súčasťou rôznych častí bipolárnej Európy.²⁴⁵ Udalosti roku 1989 rezultovali aj v nové výzvy v oblasti jazykovej politiky štátov strednej a východnej Európy. Zaznamenaný bol napr. značný nárast záujmu o západné jazyky, najmä o nemecký a anglický jazyk. Z pochopiteľných dôvodov je vzhľadom na ciele našej práce vhodné spomenúť signifikanciu

²³⁸ ČIEFOVÁ, M. – RANETA, L. (2017): Demografické trendy na Slovensku a v Rakúsku, s. 81-84.

²³⁹ POLÁČKOVÁ, Z. (2013): Za oponou slovensko-rakúskych vzťahov v 20. storočí, s. 9.

²⁴⁰ RYDLO, J. M. (2008): Einige Gedanken zur Geschichte der Slowaken in Österreich, s. 49.

²⁴¹ Rozhodli sme sa v texte ponechať pôvodný nemecký termín označujúci násilné pripojenie Rakúska k Nemecku, a to z dôvodu jeho relatívneho udomácnenia v slovenskom jazyku.

²⁴² POLÁČKOVÁ, Z. (2013): Za oponou slovensko-rakúskych vzťahov v 20. storočí, s. 10-11.

²⁴³ BENČ, V. – BILČÍK, V. – DULEBA, A. – GRUBER, S. – STRÁŽAY, T. (2013): Dve dekády slovensko-rakúskych vzťahov, s. 9.

²⁴⁴ RYDLO, J. M. (2008): Einige Gedanken zur Geschichte der Slowaken in Österreich., s. 49-52.

²⁴⁵ POLÁČKOVÁ, Z. (2013): Za oponou slovensko-rakúskych vzťahov v 20. storočí, s. 12.

nemeckého jazyka. Dôvodov, prečo je nemčina pre Slovákov významná, je totiž hneď niekoľko. Medzi najdôležitejšie patrí bezpochyby skutočnosť, že nemecky hovoriace krajiny sú dôležitými a podľa nášho názoru aj naďalej perspektívnymi obchodnými partnermi Slovenska. Oblúbe sa tešia aj média z nemecky hovoriacich krajín a v neposlednom rade treba poukázať aj na historický aspekt, teda vzájomné interakcie, vzťahy a historické udalosti, z ktorých mnohé už boli vyššie diskutované. Avšak najpodstatnejším motivačným faktorom pre snahy a nadobudnutie znalosti nemeckého jazyka je zrejme práve hospodársky aspekt a pracovné dôvody.²⁴⁶

Rozdelenie sveta po 2. svetovej vojne bolo významné vo vzťahu k hospodárskemu vývoju európskych krajín. Suppan poukazuje na odmietnutie Marshallovho plánu, čo vyústilo do značnej divergencie medzi dvomi blokmi vzhľadom na ich ekonomickú situáciu - tým pádom logicky aj medzi Rakúskom a Československom.²⁴⁷ Úlohu Marshallovho plánu v procese ekonomického vývoja podčiarkuje aj Pick, podľa ktorej práve táto pomoc zohrala významnú úlohu pri hospodárskom rozmachu Rakúska.²⁴⁸ Podobne Kirschbaum vyzdvihuje skutočnosť, že Rakúsko nebolo súčasťou sovietskeho bloku, ale integrálnou súčasťou hospodárstva západnej Európy, čo nazýva „*good fortune*.”²⁴⁹

V procese rozdeľovania Československa malo Rakúsko menej pochybností o životaschopnosti Slovenska ako mnohé iné krajiny, predovšetkým kvôli informovanosti a kontaktom.²⁵⁰ Slovensko nadobudlo nezávislosť v roku 1993, čo bolo vzápätí akceptované zo strany Rakúska, nakoľko Slovensko bolo považované za relatívne významného partnera a hráča v regióne²⁵¹ a súčasne existoval predpoklad vysokého potenciálu budúcej spolupráce. Odvtedy sa bilaterálne politické vzťahy udržiavali. Avšak tieto vzťahy boli založené na dlhej spoločnej histórii. Rakúsko napr. v 90. rokoch podporovalo myšlienku integrácie Slovenskej republiky do Európskych štruktúr a bolo advokátom slovenskej politickej a hospodárskej

²⁴⁶ ADAMCOVÁ, L. (2010): Ausgewählte Forschungsschwerpunkte der germanistischen Linguistik in der Gegenwart, s. 39-43.

²⁴⁷ SUPPAN, A. (2008): Die Slowakei zwischen Ostmitteleuropa und Europäischer Union, s. 220-221.

²⁴⁸ PICK, H. (1999): Und welche Rolle spielt Österreich? Vom besetzten Grenzland zum offenen EU-Staat: die Alpenpolitik im internationalen Blickfeld, s. 198.

²⁴⁹ KIRSCHBAUM, S. J. (2008): Slovakia's Image in the Austrian Press After Independence, s. 225.

²⁵⁰ BENČ, V. – BILČÍK, V. – DULEBA, A. – GRUBER, S. – STRÁŽAY, T. (2013): Dve dekády slovensko-rakúskych vzťahov, s. 10.

²⁵¹ KIRSCHBAUM, S. J. (2008): Slovakia's Image in the Austrian Press After Independence, s. 236.

stability.²⁵² Rakúsko sa totiž stalo členským štátom Európskej únie o niekoľko rokov skôr ako Slovensko, konkrétne 1.1.1995. Podľa Huntingtona práve krajiny, ktorých kultúry vykazujú znaky príbuzenstva, inklinujú k spolupráci v politickej ako aj hospodárskej oblasti.²⁵³

Ako sme úvodom tejto časti zdôraznili, historický vývoj zohráva významnú úlohu v procese genézy národnej kultúry, a súčasne je história súčasťou kultúry. Z uvedeného vyplýva, že medzi dejinami a kultúrou existuje určitý vzťah a kauzalita. Kultúrne modely a dimenzie teda môžu do istej miery reflektovať dejinné udalosti. Napríklad podľa modelu Lewisa Rakúsko vykazuje lineárne aktívne tendencie, čo je v kontraste s prevažne multi-aktívnou slovenskou kultúrou. K zintenzívneniu danej charakteristiky mohlo dôjsť počas studenej vojny, kedy boli udržiavané kontakty primárne s ostatnými slovanskými kultúrami, ktoré sú ako slovenská kultúra zvyčajne lokalizované na veľmi podobnej pozícii v rámci škály. Na základe Hofstedeho teórie kultúrnych dimenzií je rakúska kultúra viac náchylná k pôžitkárstvu ako kultúra slovenská, ktorá viac inklinuje k zdržanlivosti. Príčinou môže byť skutočnosť, že Rakúsko nebolo súčasťou východného bloku, čoho následkom rakúska ekonomika prekvitala a patrí doposiaľ k tým najinovatívnejším a najkonkurencieschopnejším.²⁵⁴

V kontexte spoločenských zmien po studenej vojne sa Huntington vyjadruje, že to, čím sa národy najviac odlišujú, nie sú ekonomické, ideologické či politické faktory. Podľa neho najmarkantnejšie rozdiely medzi národmi spočívajú v kultúrnom aspekte. Ľudstvo sa totiž snaží nájsť odpoveď na elementárnu otázku, a síce *Kto sme?*, pričom odpoveď nachádza napr. v identifikovaní sa s určitou kultúrnou skupinou.²⁵⁵

1.4.4 Zhrnutie podkapitoly

Mnohí odborníci sa zhodujú v názore, že existuje súvzťažnosť medzi kultúrou krajiny a jej ekonomickou situáciou či historickým vývojom. Sme toho názoru, že kultúrne profily môžu mať vplyv na hospodárske výsledky krajín, napr. i na nami bližšie diskutovanú národnú

²⁵² BENČ, V. – BILČÍK, V. – DULEBA, A. – GRUBER, S. – STRÁŽAY, T. (2013): Dve dekády slovensko-rakúskych vzťahov, s. 11.

²⁵³ HUNTINGTON, S. P. (1996): The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, s. 28.

²⁵⁴ ČIEFOVÁ, M. – SERESOVÁ, K. (2018): Important Milestones in the Common History of Selected European Countries and their Impact on Culture, s. 222.

²⁵⁵ HUNTINGTON, S. P. (1996): The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, s. 21.

konkurencieschopnosť. Domnievame sa, že hĺbková analýza jednotlivých komponentov indexu národnej konkurencieschopnosti poukazuje na výskyt určitých kultúrnych špecifik.

Rovnako možno podľa našej mienky skonštatovať vzťah medzi kultúrou a demografickými ukazovateľmi či migráciou. Konkrétne migrácia je dlhodobo sa vyskytujúcim javom v prípade Slovenska a Rakúska, a to i recipročne.

V neposlednom rade treba pripomenúť vzájomné historické interakcie. Mnohé historické udalosti sa podpísali nielen pod formovanie kultúrnych profilov krajín, ale vo významnej miere i ovplyvnili bilaterálne slovensko – rakúske vzťahy ako také.

2 Ciele dizertačnej práce

V nadväznosti na skúmanú problematiku sa v predkladanej dizertačnej práci pokúsime pomocou adekvátne zvolených metód naplniť primárny cieľ výskumu, ako aj niekoľko sekundárnych cieľov.

Primárnym cieľom predkladanej dizertačnej práce je navrhnúť odporúčania na odstránenie, resp. prevenciu problémov a konfliktov, ktoré vznikajú na mieste priameho kontaktu Rakúskej a Slovenskej republiky a ktoré sú podmienené kultúrnymi rozdielmi, ako aj prvotné odkrytie týchto problémov a zhodnotenie príčin ich výskytu. Miestom kontaktu rozumieme slovensko-rakúske pohraničie, ktoré sa vyznačuje vysokou frekvenciou interkultúrnych kontaktov. Tieto odporúčania budú navrhnuté na základe teoretických poznatkov ako aj praktických skúmaní, pozorovaní a analýz. Empirická časť práce teda predstavuje konkrétnu výskumnú činnosť zameranú na zistenie interkultúrnych rozdielov a z toho rezultujúcich konfliktov vznikajúcich pri spolunažívaní rakúskej a slovenskej kultúry. Hlavný cieľ dizertačnej práce možno teda formulovať nasledujúcim spôsobom: *„Identifikácia potenciálnych interkultúrnych problémov a konfliktov vyskytujúcich sa na slovensko-rakúskom pohraničí a návrh realizovateľných metód na ich odstránenie a budúcu prevenciu.“*

Jedným zo sekundárnych cieľov práce je snaha aplikovať zistenia hlavného výskumu na oblasť multikultúrneho pracoviska. Za týmto účelom bol uskutočnený čiastkový prieskum ohľadom existencie interkultúrnych problémov v medzinárodnej spoločnosti sídliacej vo Viedni.

Vyššie uvedené ciele sú v úzkom vzťahu so zámerom vykonania podrobnej komparatívnej analýzy rakúskeho a slovenského kultúrneho profilu, pri ktorej sú aplikované viaceré prístupy renomovaných odborníkov v danej oblasti. Dôraz kladieme jednak na najvýraznejšie odlišnosti oboch kultúr, ale aj prieniky v charakteristických vlastnostiach, komunikačných vzoroch či modeloch správania sa.

Ďalšou intenciou dizertačnej práce je poukázať na interdependenciu kultúry, hospodárskej situácie a histórie skúmaných krajín. Predpokladáme totiž, že dlhodobý hospodársky vývoj sa môže odraziť na istých charakteristických vlastnostiach kultúr, resp. *vice versa*, kultúra ovplyvňuje procesy vytvárania hospodárskych politík, čo platí i pre historický faktor. Za týmto účelom budeme komparatívne analyzovať predovšetkým národnú konkurencieschopnosť Slovenska a Rakúska vo vzťahu ku kultúrnym profilom krajín. Okrem

výlučne ekonomických fenoménov preskúmame aj demografický vývoj a vzájomné migračné tendencie. Vzhľadom na historicko-politický vývoj sa pokúsime identifikovať najvýznamnejšie udalosti spoločných slovensko-rakúskych dejín a preukázať vplyv týchto míľnikov na vytváranie profilov predmetných národných kultúr. Marginálne budeme poukazovať na lingvistický aspekt.

Posledná rovina, ktorú v našej práci parciálne skúmame, je cezhraničná spolupráca, konkrétne prebiehajúce a plánované projekty cezhraničnej spolupráce Slovenska a Rakúska.

V súlade s uvedenými cieľmi sme vypracovali nasledujúce hypotézy:

Hypotéza 1:

Obyvatelia Slovenska majú o Rakúšanoch idealizovanú predstavu a súčasne možno na rakúskej strane konštatovať určitý deficit vedomostí o Slovákoch i deficit jazykovej kompetencie.

Hypotéza 2:

Rozdiely v kultúrnych profiloch Slovenska a Rakúska rezultujú do problémov medzi príslušníkmi daných kultúr v oblasti slovensko-rakúskeho pohraničia.

Uvedené hypotézy vyhodnocujeme v záverečnej časti predloženej dizertačnej práce.

3 Metodológia dizertačnej práce

Predložená dizertačná práca je tematicky rozdelená na teoretickú a výskumnú, resp. empirickú časť. Výber aplikovaných metód odvodzujeme od primárneho cieľu a parciálnych cieľov dizertačnej práce. Nakoľko má naša práca interdisciplinárny charakter, existuje predpoklad využitia širokého spektra metód kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu, avšak vzhľadom na skúmanú problematiku prevládajú kvalitatívne metódy výskumu.

Poznatková báza teoretickej časti našej práce sa opiera o relevantné zdroje, a to monografie či vedecké články od domácich i zahraničných autorov. Neodmysliteľnou súčasťou teoretickej časti práce je terminologické vymedzenie kľúčových pojmov našej práce pomocou abstrakcie a syntézy. Za účelom ozrejmeneia kľúčových slov našej práce vychádzame z viacerých definícií, aby bolo poukázané na čo možno najviac aspektov, ktoré by mohli byť pre potreby našej práce prínosné. V niektorých prípadoch pomocou syntézy sumarizujeme najdôležitejšie aspekty definícií do jednej komplexnej definície. V procese elaborácie záverečnej práce sme na viacerých miestach takisto aplikovali i metódu indukcie a dedukcie.

Empirická časť práce pozostáva z niekoľkých samostatných čiastkových výskumov. Zastávame názor, že existuje určitý vzťah medzi kultúrnym profilom krajiny a jej ekonomickou situáciou. Je teda zrejmé, že i predpokladaná práca zohľadňuje okrem aspektu interkultúrneho i aspekt hospodársky. Keďže je potrebné identifikovať oblasti hospodárskeho života vykazujúce najvýraznejšie podobnosti a odlišnosti, využívame najmä metódu komparatívnej analýzy a následnej syntézy, prípadne deskripcie. Tieto metódy uplatňujeme i pri analýze vzťahu dejinných udalostí na kreovanie kultúrnych profilov krajín.

Empirický výskum majúci za cieľ identifikáciu potenciálnych interkultúrnych problémov je vykonávaný prevažne formou online dotazníkov, ktorých vyhodnotenie predstavuje východisko pre navrhnutie riešení problémov, a ktoré obsahujú otázky zatvorené i otvorené, ktoré vyžadujú konkrétnejšie odpovede. V dotazníkoch sa navyše využívajú i sémantické diferenciály. Dohromady komentujeme výsledky troch dotazníkov, pričom každý bol vzhľadom na cieľovú skupinu zhotovený v inom jazyku – konkrétne slovenskom, nemeckom a anglickom. Kvantitatívne sme sa usilovali osloviť čo možno najväčší počet respondentov, pričom našim cieľom bolo, aby skúmaná vzorka bola sociálne heterogénna. Pri analýze prijatých dotazníkov aplikujeme na jednej strane kvalitatívny prístup, na druhej strane kvantitatívny prístup. Týmto spôsobom vyvodíme objektívne závery a načrtujeme riešenia a

odporúčania, ktoré bude možné aplikovať na čo najvyššie percento prípadov výskytu interkultúrneho konfliktu.

Ako už bolo uvedené vyššie, téma dizertačnej práce i stanovené ciele predpokladajú dominanciu kvalitatívneho výskumu. Okrem online dotazníkov preto uplatňujeme i metódu *key informant interview*, čiže metódu rozhovorov s kľúčovými informátormi. Selekcia metódy rozhovorov s kľúčovými informátormi bola podmienená tým, že v prípade rozhovorov takéhoto druhu ide o expertízu respondentov. Znamená to, že respondentmi sú osoby, ktoré sú považované za odborníkov na danú problematiku, resp. ide o ich vzťah, relevanciu vo vzťahu k danej problematike, prípadne o ich spoločenské postavenie či zodpovednosť. Predpokladá sa teda, že tieto osoby disponujú viacerými informáciami na určitú tému a sú schopní zodpovedať otázky viac do hĺbky. Technika rozhovorov s kľúčovými informátormi bola pôvodne využívaná v kultúrnej antropológii a v súčasnosti sa využíva aj v iných odvetviach spoločenských disciplín, napr. v psychológii, sociológii alebo medicíne. Iná výhoda spočíva tejto metódy aj v kvalite dát, ktoré je možno získať za relatívne krátky čas.²⁵⁶ Nazdávame sa, že na základe týchto skutočností možno uvedenú metódu v našej práci aplikovať. Samozrejme, tak ako každá vedecká metóda, i tá nami zvolená sa môže preukázať ako náročná vzhľadom na pôsobiace faktory.

Uskutočnené rozhovory sa vyznačovali detailnejším charakterom ako elektronické dotazníky. Prebiehali so zástupcami piatich obcí na slovensko-rakúskom pomedzí, ktoré sa vyznačujú relatívne vysokým percentom zastúpenia oboch národných kultúr a predpokladajú vysokú frekvenciu interkultúrnych interakcií i konkrétnych cielených interkultúrnych komunikačných situácií. Ich cieľom bolo zistiť frekvenciu výskytu interkultúrnych problémov medzi občanmi a spôsoby, ako boli tieto konflikty v minulosti riešené a či boli tieto riešenia účinné.

Pomocou analýzy výsledkov hlavného empirického výskumu a čiastkových výskumov a následnej syntézy najdôležitejších zistení a záverov sa pokúsime o načrtnutie metód, ktorých funkcia môže spočívať v prevencii interkultúrnych problémov a konfliktov, ako aj v riešení už existujúcich nedorozumení.

²⁵⁶ MARSHALL, M. N. (1996): The key informant technique, s. 92-93.

Pre lepšiu ilustráciu a explanáciu teoretických východísk prekladanej práce a signifikantných záverov jednotlivých skúmaní využívame v celej práci grafické, obrazové i tabuľkové znázornenia obohatené o komentáre.

4 Empirický výskum dizertačnej práce

Praktická časť predkladanej dizertačnej práce pozostáva z niekoľkých čiastkových výskumov, ktoré vychádzajú zo stanovených cieľov práce. Jednotlivé čiastkové výskumy predstreté v tejto kapitole boli uskutočnené metódou dotazníka alebo rozhovorov, ale aj analýzy dennej tlače. Intenciou bolo zodpovedať niekoľko otázok, okrem iného vzájomnú percepciu národných kultúr či výskyt a riešenie potenciálnych interkultúrnych problémov a konfliktov.

4.1 Exogénne činitele percepcie národných kultúr

Je zrejmé, že spôsob, akým sa kultúry navzájom vnímajú, je podmienený mnohými faktormi. V odbornom i spoločenskom diskurze sa často pojednáva o tom, že na našom vnímaní reality, formovaní názorov a kreovaní postojov k určitým fenoménom sa vo významnej miere podieľajú média. Túto tézu možno podľa nášho názoru aplikovať napr. aj na spôsob vnímania krajín, národov a kultúr. Práve udalosti a javy, ktoré sú v médiách tematizované, a spôsob ich spracovania, môžu pozitívne či negatívne ovplyvniť verejnú mienku ako aj názor jednotlivcov. Nazdávame sa teda, že i výsledky nášho výskumu zameraného na vzájomné vnímanie sa Slovákov a Rakúšanov, ktoré sú prezentované v nasledujúcich podkapitolách, môžu byť do istej miery podmienené práve tým, ako sú predmetné kultúry prezentované a vykresľované v médiách.

Ako sme už zdôraznili vyššie, otázky súvisiace s vplyvom médií na spoločnosť, verejnú mienku a formovanie názoru sa v odbornom diskurze objavujú pomerne často.²⁵⁷ Odborníci sa zhodujú v názore, že masovo-komunikačné prostriedky ovplyvňujú jednotlivcov, skupiny, či masy, a spolupodieľajú sa na formovaní osobnosti v kognitívnom, afektívnom i behaviorálnom aspekte. Podľa Terchilä, práve najvýznamnejšie interné či externé udalosti, o ktorých si vytvárame najsilnejšiu mienku, sú nám približované v médiách.²⁵⁸

Napriek relatívne výraznému pokrytiu problematiky vplyvu médií na spoločnosť sa ale väčšinou abstrahuje od národnostného či kultúrneho faktora, čiže sa skúma vplyv médií na

²⁵⁷ Napr.: MEHRAJ, H. K. – BHAT, A. N. – MEHRAJ, H. R. (2014): Impacts of Media on Society: A Sociological Perspective. In: International Journal of Humanities and Social Science Invention, 2014, roč. 3, č. 6, s. 56-64.

Alebo: DUDÁŠOVÁ, M. (2017): Alternative for Germany – more than a fleeting phenomenon, s. 445

²⁵⁸ TERCHILÄ, S. (2014): The Activity of Mass Media Companies in Europe. The Impact Generated in the Economic, Social and Politic System, s. 183.

spoločnosť ako takú. To implikuje, že ani tému vzájomného vnímania Slovenska a Rakúska v kontexte médií takisto nemožno považovať za problematiku, ktorá by zastávala v odbornom diskurze obzvlášť významnú pozíciu. Ako sme už zdôraznili vyššie, častejšie sa tematizuje samotná problematika vplyvu médií na spoločnosť. Avšak z autorov zaoberajúcich sa s Rakúskom a Slovenskom v súvislosti s médiami možno spomenúť prácu Kirschbauma, ktorý skúmal rakúske média tematizujúce udalosti a situáciu na Slovensku od vyhlásenia samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993. Vyzdvihuje predovšetkým záujem rakúskej tlače o dianie na slovenskej politickej scéne v danom období.²⁵⁹ V súčasnosti dominujú v súvislosti so Slovenskou republikou v rakúskych denníkoch (*Die Presse, Der Standard*) témy ako Európa, zahraničná politika, hospodárstvo a podnikanie, čo vnútorná politika. Okrem toho sa často pravidelne vyskytujú témy ako šport, kultúra, turizmus či energetika. Vo všeobecnosti možno povedať, že rakúske média sa často zaoberajú udalosťami súvisiacimi so Slovenskom, pričom ide o široké spektrum tém.²⁶⁰

Jeden z našich výskumov na tému vzájomnej percepcie Slovákov a Rakúšanov preukázal, že Slováci vnímajú rakúskych občanov zväčša pozitívne a pripisujú im väčšinou pozitívne atribúty. Zastávame názor, že táto skutočnosť je podmienená nielen historickými skúsenosťami, ale i obrazom, aký o Rakúsku vytvárajú slovenské mienkotvorné médiá. Význam médií (ako aj politiky a verejných inštitúcií) v procese formovania vzájomných rakúsko-slovenských vzťahov vyzdvihuje napr. aj Duchkowitsch.²⁶¹ Stručne témy diskutované v slovenských i rakúskych médiách o susedovi tematizuje i Gruber, podľa ktorého vytvárajú slovenské médiá o Rakúsku mierne idealizovaný obraz. Podľa neho totiž častokrát dochádza ku komparácii Slovenska a Rakúska v oblastiach ako zdravotníctvo, či kvalita potravín, pričom Rakúsko vystupuje ako vzor.²⁶² S týmto názorom sa stotožňuje i Carl, podľa ktorého Slováci vnímajú Rakúsko ako raj. Naopak, z rakúskej perspektívy akýkoľvek obraz o Slovensku chýba.²⁶³ Gruber dodáva, že okrem toho sa v médiách často vyskytujú politické, kultúrne témy, či projekty cezhraničnej spolupráce. Upozorňuje i na skutočnosť, že správy

²⁵⁹ KIRSCHBAUM, S. J. (2008): Slovakia's Image in the Austrian Press After Independence, s. 230.

²⁶⁰ ČIEFOVÁ, M. (2018): The Contemporary Picture of Slovakia in Austrian Press, s. 496-497.

²⁶¹ DUCHKOWITSCH, W. (2015): „Nachbar im Kopf“ Transkulturelle Kommunikation – Österreich und Slowakei (eine Projektskizze), s. 8.

²⁶² BENČ, V. – BILČÍK, V. – DULEBA, A. – GRUBER, S. – STRÁŽAY, T. (2013): Dve dekády slovensko-rakúskych vzťahov, s. 17.

²⁶³ TEREZANI, M. (2015): Never enough bridges between Austria and Slovakia.

o Slovensku sa zväčša dotýkajú konkrétnej udalosti, akou bolo napr. obdobie, počas ktorého boli Košice európskym mestom kultúry v roku 2013. Naopak, správy o Rakúsku sú viac diverzifikované. Gruber zohľadňuje i historický aspekt a vyzdvihuje napr. význam televíznej stanice ORF už v ére železnej opony, nakoľko táto priniesla informácie napr. o sviečkovej demonštrácii v roku 1988.²⁶⁴

Uvedené skutočnosti sú významné z dôvodu predpokladu vplyvu médií na percepciu inej krajiny či národnej kultúry. Podľa našej mienky obraz, aký prevláda v slovenskej spoločnosti o Rakúsku a opačne, môže byť do istej miery determinovaný tým, ako sú dané krajiny a obyvateľstvo vykresľované v médiách. Analogicky možno teda predpokladať vplyv médií na náš výskum ako taký.

4.2 Vyhodnotenie výsledkov empirického výskumu ohľadom percepcie príslušníkov slovenskej kultúry voči predstaviteľom rakúskej kultúry

Cieľom tejto podkapitoly je prezentovať výsledky nášho empirického výskumu, ktorý sa uskutočnil v dňoch 13.–17. novembra 2016 a bol realizovaný formou online dotazníka na vzorke 60 respondentov.²⁶⁵ Nakoľko bolo našim cieľom získať čo možno najobjektívnejší obraz o danej problematike, snažili sme sa o to, aby aj skúmaná sociálna vzorka bola čo možno najheterogénnejšia. Zastúpené teda boli obe pohlavia, účastníci boli z majoritnej časti v produktívnom veku, ale zúčastnilo sa i niekoľko žiakov základných a stredných škôl či respondentov v dôchodkovom veku. Intenciou online dotazníka s názvom *Vnímanie Rakúska, rakúskeho obyvateľstva a nemeckého jazyka z pohľadu Slovákov* bolo získať informácie o niekoľkých skutočnostiach, napr. zistiť najčastejšie asociácie Slovákov s juhozápadným susedom a identifikovať priemernú frekvenciu Slovákov s rakúskymi občanmi. Jedným z parciálnych cieľov bolo aplikáciou sémantického diferenciálu zhodnotiť faktor percepcie, resp. vlastnosti, ktoré Slováci pripisujú príslušníkom rakúskej kultúry.

Posledná časť dotazníka sa orientovala na lingvistický aspekt problematiky. Sme presvedčení, že v kontexte rakúsko-slovenských (interkultúrnych) vzťahov netreba zabúdať

²⁶⁴ BENČ, V. – BILČÍK, V. – DULEBA, A. – GRUBER, S. – STRÁŽAY, T. (2013): Dve dekády slovensko-rakúskych vzťahov, s. 9-10, 17.

²⁶⁵ Táto podkapitola vychádza z: ČIEFOVÁ, M. (2016): Význam jazykovej kompetencie v kontexte slovensko-rakúskych interkultúrnych vzťahov. In: Zborník príspevkov zo 17. medzinárodnej konferencie Medzinárodné vzťahy 2016: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky, 2016. Bratislava: Ekonóm, s. 179-191. ISBN 978-80-225-4365-1.

Celé znenie dotazníka v prílohe.

ani na jazykový faktor, teda na odlišnosť jazykových systémov v oboch krajinách. Nakoľko úspešný priebeh komunikačného procesu predpokladá určitú úroveň jazykovej kompetencie, považujeme za potrebné venovať sa v krátkosti aj tejto problematike. Nemyslíme si, že znalosť slovenčiny by v Rakúsku bola frekventovaným javom. Naopak, nazdávame sa, že pri komunikácii príslušníkov dvoch predmetných národných kultúr oveľa častejšie dôjde k situácii, kedy buď Slováci siahnu po nemčine, alebo sa obe strany komunikačnej situácie dohodnú na výbere tretieho (s najväčšou pravdepodobnosťou anglického) jazyka ako komunikačného jazyka. V prospech nemčiny však hovorí aj skutočnosť, že ide o jeden zo svetových jazykov, ktorým hovorí viac ako 100 miliónov ľudí.²⁶⁶ Navyše treba pripomenúť, že ide o úradný jazyk niekoľkých európskych štátov. Vynára sa teda otázka, či je nemčina dôležitá primárne v európskej alebo globálnej sfére. Túto otázku sme sa pokúsili zodpovedať v našom prieskume, resp. našim zámerom bolo zistiť prevládajúci postoj zo strany opýtaných.

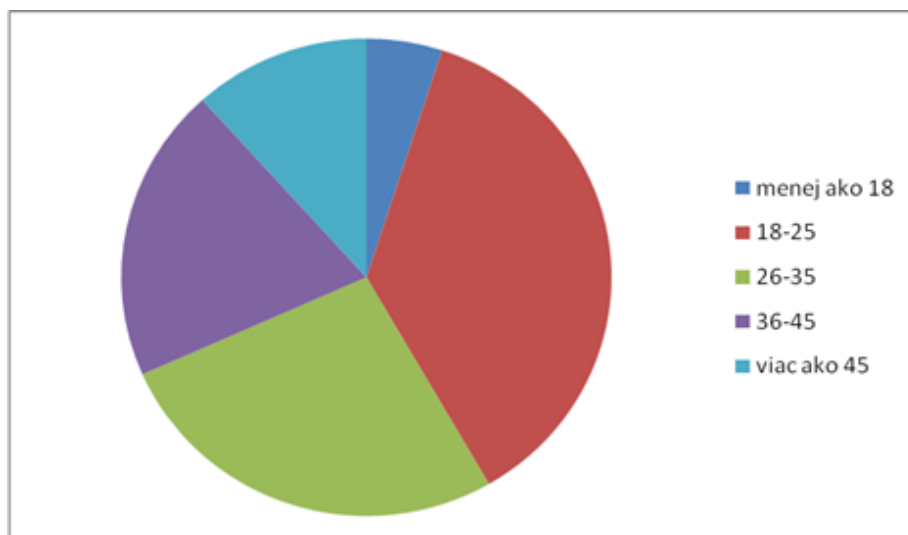
Otázky v dotazníku buď obsahovali možnosti výberu, alebo mali formu sémantických diferenciálov. Okrem toho boli zahrnuté aj otázky otvorené. Dotazník obsahoval spolu 13 otázok. V nasledujúcej časti ponúkame analýzu výsledkov a najdôležitejších zistení, ako aj grafické znázornenia niektorých zaujímavých trendov.

4.2.1 Analýza a interpretácia výsledkov

Ako už bolo spomenuté, online dotazník vyplnilo spolu 60 respondentov všetkých vekových kategórií a rozličného profesijného zamerania. Z celkového množstva 60 participantov bolo 42 žien a 18 mužov. Ženy teda predstavovali majoritu, v percentuálnom vyjadrení 70 %, a muži tvorili 30 % opýtaných. Najväčšie zastúpenie mali respondenti vo veku 18-25 (36,7 %), nasledovala veková skupina 26-35 (26,7 %) rokov a následne účastníci v rozpätí 36-45 rokov (20 %). Išlo teda najmä o ľudí v produktívnom veku, avšak ako vyplýva z Grafu 2, v prieskume mali zastúpenie v podstate všetky vekové kategórie, čo bolo aj našim zámerom.

²⁶⁶ ADAMCOVÁ, L. (2010): Einführung in das Studium der deutschen Sprache, s. 154.

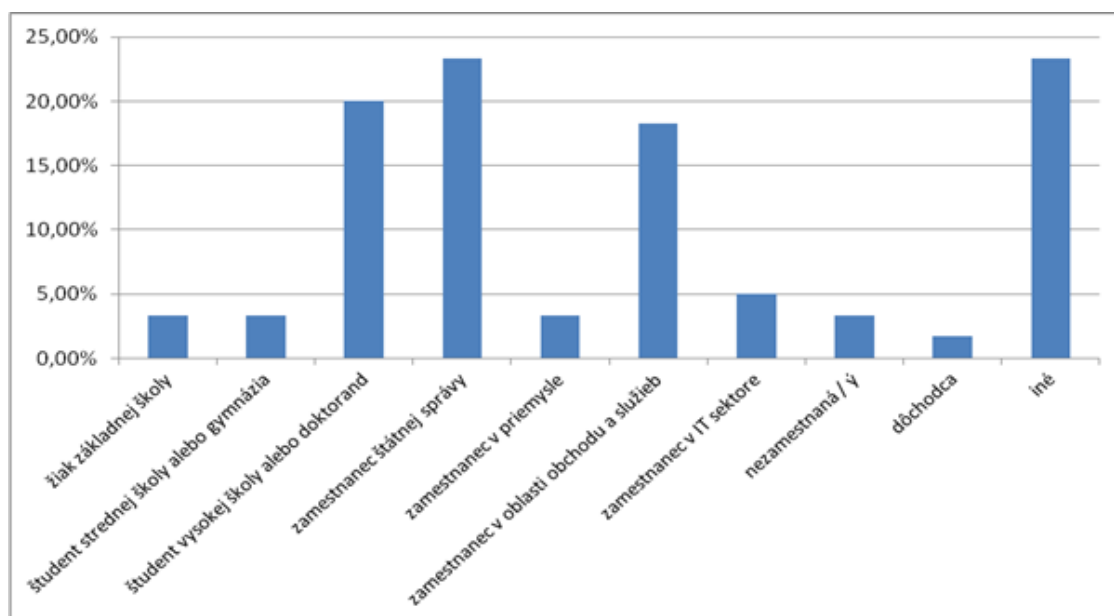
Graf 2: Znázornenie vekového zastúpenia účastníkov online dotazníka

Prameň: ČIEFOVÁ, M. (2016): Význam jazykovej kompetencie v kontexte slovensko-rakúskych interkultúrnych vzťahov, s. 183.

Na otázku týkajúcu sa profesie najviac respondentov uviedlo, že sú zamestnancami v sektore štátnej správy alebo vykonávajú inú profesiu spomedzi uvedených možností. V takomto prípade respondenti väčšinou dodali, že sú samostatne zárobkovo činnými osobami, resp. vykonávajú slobodné povolanie, prípadne išlo o materskú dovolenku. Nasledovala skupina študentov vysokých škôl a doktorandov, a nakoniec s miernym rozdielom zamestnanci v oblasti obchodu a služieb. Graf 3 znázorňuje percentuálne zastúpenia jednotlivých profesií respondentov.

Graf 3: Percentuálne zastúpenia zamestnaní medzi respondentmi

Prameň: ČIEFOVÁ, M. (2016): Význam jazykovej kompetencie v kontexte slovensko-rakúskych interkultúrnych vzťahov, s. 183.

Po úvodných otázkach, ktorých zámerom bolo získať prehľad o sociálnych faktoroch ako profesia alebo vek, nasledovali otázky zamerané na asociácie s Rakúskom a postrehy Slovákov ohľadom charakteristických vlastností občanov Rakúskej republiky.

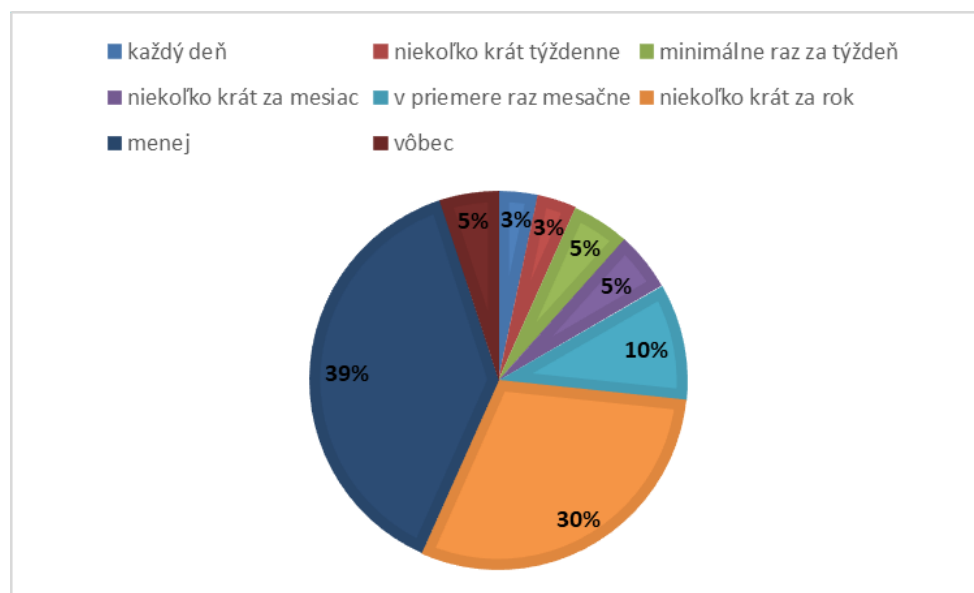
Prvou z tejto série otázok bola otvorená otázka *Keď počujem „Rakúsko“, ako prvé sa mi vybaví...* Vo všeobecnosti možno skonštatovať, že odpovede zúčastnených odzrkadľovali pozitívny postoj k Rakúsku. Prevládali odpovede ako Viedeň, Alpy, Mozart, nemecký jazyk, lyžovačka či skutočnosť, že ide o krajinu susediacu s našou republikou. Okrem toho sa vyskytli odpovede ako Mária Terézia, veterné elektrárne, či nákupy (*Einkaufstouristik*) a vianočné trhy. Za pozitívne považujeme zistenie, že Rakúsko je spájané s čistotou, bezpečnosťou, kvalitou a vysokou životnou úrovňou. Zaujímavou je asociácia so slovenskými zdravotnými sestrami, ktoré dochádzajú za prácou do Rakúska a pôsobia tam ako opatrovatelky. Za úsmevnú považujeme sebareflexívnu odpoveď typu *„neviem po nemecky,“* víno, Mozartove guľičky alebo asociáciu s Evou Mázikovou. Jednou z odpovedí bola identifikácia Rakúska ako domova.

Piata otázka bola podobného charakteru ako predchádzajúca. Jej intenciou bolo zistiť, čo Slováci na Rakúsku najviac obľubujú. Niektoré odpovede sa zhodujú s odpoveďami na

predchádzajúcu otázku, avšak objavujú sa aj nové témy. Slováci majú vo všeobecnosti radi Viedeň, históriu Rakúska, čistotu, hory a prírodu. Okrem toho zaujímajú kladný postoj voči rakúskej mentalite a sociálnemu systému, starostlivosti o pamiatky a dedičstvo, kvalite produktov a sortimentu v obchodoch, organizovanosti, dobre zvládnutému turizmu a atmosfére krajiny. Nemožno nespomenúť ani mesto Salzburg a koncerty známych umelcov. Niektoré odpovede skutočne odrážajú skutočnosť, že sa zamýšľame nad fungovaním sociálnych systémov a ekonomiky, prípadne porovnávame situáciu na Slovensku so situáciou v Rakúsku alebo so zahraničím všeobecne. Príkladom je reakcia *„Systém určený pravidlami, ktoré sa väčšina obyvateľstva snaží dodržiavať bez špekulovania nad tým, ako ich porušiť“*, alebo *„starostlivosť o občanov, správa verejných financií.“*

Vzhľadom na skutočnosť, že v mnohých prípadoch ide čisto o subjektívne stanoviská a pocity respondentov, ktoré nemusia nutne byť podložené empirickými skúsenosťami, považovali sme za potrebné získať informácie aj o tom, s akou frekvenciou sa respondenti dostávajú do interakcie s rakúskymi občanmi. U väčšiny je to je kontakt s príslušníkmi rakúskej kultúry pomerne ojedinelým javom. Graficky odráža rozloženie odpovedí nasledujúci kruhový diagram (Graf 4).

Graf 4: Frekvencia interakcie Slovákov s Rakúšanmi

Prameň: ČIEFOVÁ, M. (2016): Význam jazykovej kompetencie v kontexte slovensko-rakúskych interkultúrnych vzťahov, s. 184.

Otázka číslo 7 bola koncipovaná formou sémantického diferenciálu, kde boli účastníci požiadaní zvoliť vždy jednu z možností 5-stupňovej škály a pripísať Rakúšanom určité vlastnosti tak, ako ukazuje Tabuľka 10. Číselné údaje v tabuľke poukazujú na konkrétny počet respondentov (z celkového počtu 60), nejde o percentuálne vyjadrenia. Pre lepšiu orientáciu sú zvýraznené políčka s najvyššími hodnotami v rámci jednotlivých rozpätí.

Tabuľka 10: Grafické znázornenie vlastností pripisovaných Rakúšanom z pohľadu Slovákov

	1	2	3	4	5	
priateľskí	13	20	24	2	1	nepriateľskí
ochotní	10	26	19	4	1	neochotní
slušní	28	20	8	3	1	nevychovaní
moderní	15	18	15	9	3	konzervatívni
prístupní	7	21	22	6	4	neprístupní
snaživí	24	20	11	5	0	leniví
spoločenský	10	24	20	6	0	nespoločenský
individualisti	7	21	28	4	0	kolektivistí
optimisti	8	21	28	3	0	pesimisti
dobromyseľní	11	25	22	2	0	zlomyseľní
extroverti	4	12	36	7	1	introverti
vzdelaní	19	23	14	3	1	nevzdelaní

Prameň: ČIEFOVÁ, M. (2016): Význam jazykovej kompetencie v kontexte slovensko-rakúskych interkultúrnych vzťahov, s. 185.

Skôr než začneme s komentovaním výsledkov tejto časti dotazníka, treba upozorniť na skutočnosť, že niektoré z uvedených vlastností možno charakterizovať ako slová s protichodnými významami, teda vždy jednu vlastnosť z páru označiť za pozitívnu a druhú za negatívnu. Neplatí to ale pre všetky dvojice atribútov, nakoľko vlastnosť ako extrovertnosť môže byť subjektívne vnímaná ako pozitívna i naopak. Taktiež možno nazerať aj na aspekt individualizmus – kolektivismus. Zaujímavým zistením ale v tomto kontexte je, že najvyššie hodnoty boli dosiahnuté v strede sémantických diferenciálov. Domnievame sa teda, že väčšina Slovákov vidí Rakúšanov ako vyvážených, bez sklonov ku krajnostiam. Toto tvrdenie platí pre kategóriu individualizmus – kolektivismus.

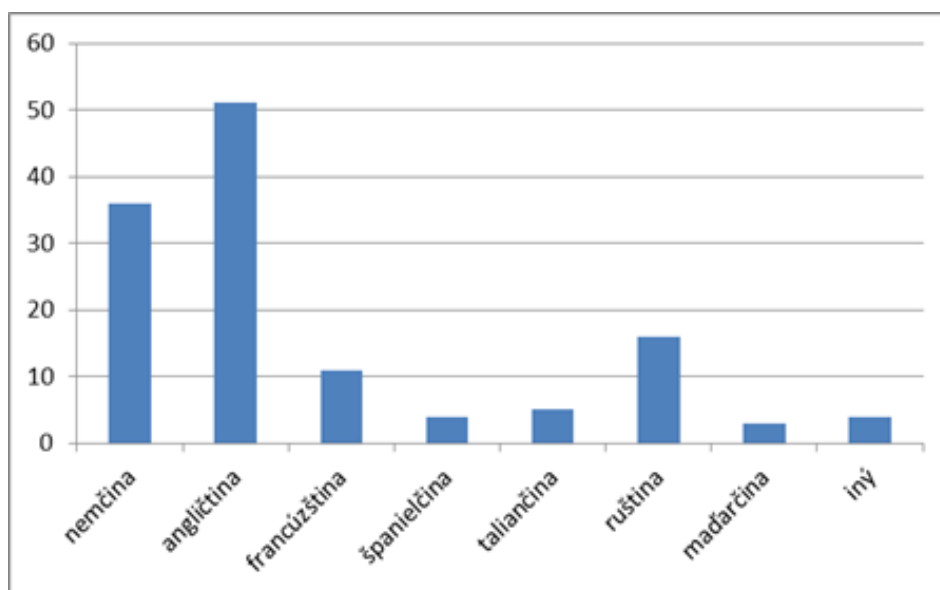
Pri podrobnejšej analýze možno ďalej skonštatovať, že len zanedbateľné percento opýtaných zastáva názor, že Rakúšania sú národom nepriateľským. Veľmi podobné výsledky

vykazuje ďalšia skúmaná charakteristika, a síce ochota, resp. neochota rakúskeho obyvateľstva. Aj tu sa väčšina respondentov prikláňa k názoru, že Rakúšania sú skôr ochotní ľudia. Vzhľadom na faktor slušnosti, i tu prevláda názor v prospech Rakúšanov. Slováci takisto pripisujú Rakúšanom vlastnosť snaživosť, pričom v tomto prípade hodnotíme výsledky za obzvlášť pozitívne. Súčasne nevyvolávajú v Slovákoch dojem nespoločenského národa, avšak ani národa orientovaného na kolektív. Pesimizmus tiež nie je z pohľadu Slovákov v prípade rakúskej kultúry výrazne častým javom. To isté platí i o zlomyseľnosti, možno opäť označiť za pozitívne zistenie. Okrem toho považuje väčšina zúčastnených Rakúsko za vzdelaný národ.

V ďalšej otázke mali opýtaní sami uviesť, aké vlastnosti podľa ich mienky najlepšie vystihujú rakúsku náтуру. Opakovali sa odpovede ako konzervatívnosť, priateľskosť, hrdosť, ďalej pracovitosť, zdvorilosť, sebavedomie, profesionalita, perfekcionizmus, pohostinnosť, či zmysel pre umenie a krásu. Niektoré odpovede odzrkadľujú hlbšie sa zamyslenie nad danou problematikou, ako napr. názor, že Rakúšania sú „*Tradiční no i moderní občania, čo spájajú konzervativizmus s prvkami liberalizmu.*“ Medzi odpoveďami sa objavili i vtipné poznámky, ako napr. je tvrdenie, podľa ktorého Rakúšania nevedia šoférovať. Niekoľko participantov uviedlo, že sa k tejto otázke nevedia vyjadriť. Zistenia tejto časti dotazníka možno súhrnne označiť ako pozitívne, nakoľko sa s výnimkou jedného mierne negatívne ladeného tvrdenia neobjavili žiadne explicitne negatívne hodnotenia.

Ďalšia časť nášho prieskumu sa zamerala na zistenie jazykovej kompetencie Slovákov a percepciu nemeckého jazyka. Neprekvapilo nás, že väčšina opýtaných ovláda anglický jazyk (85 %), nemecký jazyk zaujal 2. miesto (60 %), po ňom nasledovala ruština (26,7 %). Predpokladáme, že znalosť ruského jazyka prevláda u starších účastníkov prieskumu. Ostatné jazyky mali minoritnejšie zastúpenie. V možnosti „iné“ dokonca jeden z respondentov uviedol znalosť čínskeho jazyka. Graf 5 znázorňuje kompletný výsledok tejto časti dotazníka.

Graf 5: Subjektívne zhodnotenie znalosti cudzích jazykov u Slovákov

Prameň: ČIEFOVÁ, M. (2016): Význam jazykovej kompetencie v kontexte slovensko-rakúskych interkultúrnych vzťahov, s. 186.

Nakoľko sa prieskumu zúčastnilo 60 ľudí, vyplýva z číselného vyjadrenia výsledkov skutočnosť, že mnohí respondenti uviedli znalosť viac ako jedného cudzieho jazyka, čo je podľa našej mienky veľmi pozitívnym javom.

V ďalšej otázke bolo našou intenciou zistiť úroveň jazykovej kompetencie Slovákov výlučne v nemeckom jazyku. Respondenti mali k dispozícii škálu v rozhraní od 1-10, pričom 1 predstavovala nulovú znalosť nemčiny a 10 výbornú jazykovú kompetenciu. V Tabuľke 11 nižšie sú uvedené kvantitatívne vyjadrenia počtu respondentov, ktorí označili konkrétne miesto na škále.

Tabuľka 11: Kvantitatívne vyjadrenie znalosti nemeckého jazyka medzi účastníkmi prieskumu

žiadna	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	výborná
	11	11	6	9	2	7	1	7	3	3	

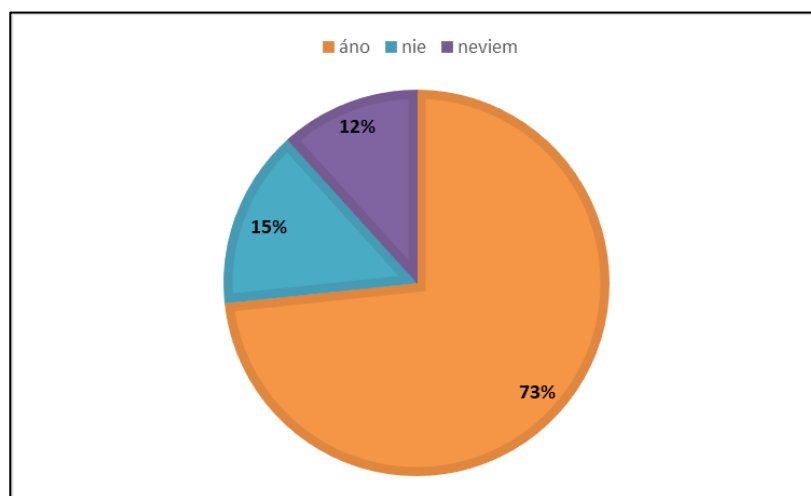
Prameň: ČIEFOVÁ, M. (2016): Význam jazykovej kompetencie v kontexte slovensko-rakúskych interkultúrnych vzťahov, s. 186.

Zaujímavé je, že napriek skutočnosti, že až 60 % opýtaných uviedlo, že nemecký jazyk ovláda, prevláda v tejto časti počet respondentov, ktorí nemčinu buď vôbec neovládajú (18,3 %), alebo sú ich vedomosti len veľmi elementárne (18,3 %). Môže to teda znamenať, že aspoň nejakú znalosť nemčiny má nie 60 % opýtaných, ale 81,7 % opýtaných, je teda relatívne, čo možno považovať za znalosť cudzieho jazyka. Naopak, iba 3 (5 %) respondenti ohodnotili svoju znalosť nemčiny za výbornú a rovnaký počet za takmer výbornú.

V nadväznosti na problematiku jazykovej kompetencie treba dodať, že otázkou, čo vlastne znamená byť kompetentný v nejakom jazyku, sa zaoberá množstvo odborníkov. V nemeckom kontexte zohráva svoju úlohu aj problematika variantov nemčiny.²⁶⁷ Sme teda toho názoru, že treba zohľadňovať aj úroveň znalosti, inak je výsledok viac-menej subjektívnym sebahodnotením účastníkov.

Ďalej sme mali v úmysle zistiť, či je z perspektívy Slovákov nemčina potrebná alebo nie. Výsledok považujeme za pozitívny, nakoľko až 44 respondentov (73,3 %) odpovedalo na túto otázku kladne. 9 opýtaní (15 %) uviedli možnosť „nie“ a 7 opýtaní (11,7 %) sa nevedeli k tejto problematike vyjadriť. Pre lepšie znázornenie uvádzame Graf 6.

Graf 6: Znázornenie odpovedí Slovákov na otázku, či považujú nemčinu za potrebný jazyk pre Slovákov

Prameň: ČIEFOVÁ, M. (2016): Význam jazykovej kompetencie v kontexte slovensko-rakúskych interkultúrnych vzťahov, s. 187.

²⁶⁷ ADAMCOVÁ, L. (2010): Ausgewählte Forschungsschwerpunkte der germanistischen Linguistik in der Gegenwart, s. 33.

Pre konkretizáciu dôvodov potreby znalosti nemeckého jazyka pre Slovákov boli participant v ďalšej otázke požiadaní zdôvodniť svoje stanovisko, a to v prípade, ak ich odpoveď na otázku potreby nemčiny bola „áno.“ Asi najčastejšie vyskytujúcim sa aspektom bolo uplatnenie sa na trhu práce a prítomnosť rakúskych a nemeckých firiem ako i skutočnosť, že ide o štát susediaci so Slovenskom. Úlohu teda zohrával aj geografický faktor. Niektoré odpovede obsahovali odvolávky na spoločnú históriu, cestovný ruch či médiá. Zopár odpovedí obzvlášť upútalo našu pozornosť, napr. *„Lebo každý jeden cudzí jazyk je obohatením človeka (nielen Slováka). Pre Slovákov je znalosť nemčiny dôležitá kvôli geografickej polohe, kvôli obchodným, diplomatickým stykom atď.“* Ďalší zaujímavý názor: *„Sme susedia, sme v EÚ, sme demokrati, spoločenský i obchodní partneri a nechceme medzi sebou znovu nejaké hranice“.* Z nášho pohľadu je relevantné aj tvrdenie, že nemčina už možno na Slovensku nemá takú silnú pozíciu ako kedysi. *„Nemčina sa akosi na Slovensku podcenila. V posledných rokoch si však podľa mňa uvedomujeme, že to bola chyba. Netreba na nemčinu zabúdať. Rakúsko je nám najbližšie a ľudia hovoriaci po nemecky majú aj na pracovnom trhu oveľa viac príležitostí.“*

Vzhľadom na široké spektrum odpovedí si dovoľíme skonštatovať, že väčšina Slovákov si uvedomuje význam znalosti nemeckého jazyka v rozličných sférach spoločenského i pracovného života. Avšak treba zohľadňovať aj individuálne potreby, skúsenosti a ciele jednotlivca. Faktom je, že nie každý pracuje v oblasti, kde je nemčina komunikačným jazykom. Mnohí z nás sa spoliehajú na svoje vedomosti angličtiny, ktorá má v globále vyššiu oblasť pôsobnosti.

Posledná otázka dotazníka bola tvorená tromi 5-stupňovými sémantickými diferenciálmi, v rámci ktorých mali respondenti deklarovat' svoj subjektívny vzťah k nemeckému jazyku. Konkrétne mali respondenti uviesť, či nemčinu považujú za jazyk pekný alebo nepekný, jednoduchý alebo náročný a významný v európskom alebo globálnom kontexte. Číselné hodnoty sú uvedené nižšie (Tabuľka 12). Farebne vyznačené políčka zodpovedajú najvyššiemu zastúpeniu.

Tabuľka 12: Názory Slovákov na nemecký jazyk

	1	2	3	4	5	
pekný	12	14	20	8	6	nepekný
jednoduchý	0	6	17	19	18	náročný
významný v európskom kontexte	10	28	19	2	1	významný v globálnom kontexte

Prameň: ČIEFOVÁ, M. (2016): Význam jazykovej kompetencie v kontexte slovensko-rakúskych interkultúrnych vzťahov, s. 188.

Odpovede respondentov poukázali za relatívne neutrálny postoj vzhľadom na krásu nemeckého jazyka. Vo všeobecnosti ale považuje viac opýtaných nemčinu za jazyk pekný, resp. skôr pekný. Nikto z opýtaných si ani nemyslí, že nemčina je jazyk jednoduchý. Naopak, pre väčšinu opýtaných predstavuje nemčina jazyk náročný. Len neparné percento opýtaných si myslí, že nemčina má celosvetový alebo skôr celosvetový ako európsky význam. Väčšina respondentov je presvedčená, že nemecký jazyk je významný skôr v európskom kontexte. Dôvod zrejme spočíva v skutočnosti, že nemčina je jazykom využívaný primárne v európskom priestore. V prípade iných jazykov, ako napr. anglického alebo španielskeho, by boli pravdepodobne vyvedené diametrálne odlišné závery.

4.2.2 Porovnanie s výsledkami štúdie Inštitútu pre verejné otázky

Podobný prieskum uskutočnil v marci 2011 aj Inštitút pre verejné otázky v spolupráci s Goethe inštitútom a Ministerstvom zahraničných vecí Spolkovej republiky Nemecko. V tejto štúdii bola skúmaná znalosť nemčiny a ďalších svetových jazykov, konkrétne anglického, francúzskeho, španielskeho, talianskeho a ruského. V porovnaní s našim výskumom bol ale tento značne rozsiahlejší, konkrétne sa ho zúčastnilo 1 086 respondentov a zber údajov zabezpečila agentúra.

Bolo preukázané, podobne ako v našom výskume diskutovanom vyššie (i keď v rozdielnom poradí), že tromi najčastejšie ovládanými jazykmi sú ruština, nemčina a angličtina, pričom vzhľadom na úroveň má prvenstvo angličtina nasledovaná nemčinou a ruštinou. Z výsledkov nášho prieskumu vyplýva, že respondenti najčastejšie ovládajú angličtinu, nemčinu

a ruštinu. Predpokladáme, že táto diferencia môže spočívať v odlišnej štruktúre skúmanej vzorky respondentov. V prieskume IVO 19 % respondentov priznalo, že neovládajú žiaden z porovnávaných jazykov.

V súvislosti s potrebou znalosti nemeckého jazyka uviedlo v tomto prieskume 88 % participantov, že nemčinu považujú za jazyk potrebný, z toho 33 % za priam nevyhnutný. Napriek tomu je na základe výsledkov tejto štúdie pre opýtaných angličtina najdôležitejším jazykom, nemčina sa umiestnila na druhej priečke.

Rovnako ako v prípade nášho výskumu, aj v tejto štúdii bolo jedným z čiastkových cieľov zodpovedať otázku, prečo ľudia považujú nemecký jazyk za dôležitý. Na základe komparatívnej analýzy výsledkov oboch štúdií možno vo všeobecnosti skonštatovať, že si respondenti uvedomujú predovšetkým kontext pracovnej sféry, ale aj komunikačný aspekt. Avšak tu je navyše zdôrazňovaný i význam nemčiny pre mladých ľudí, ktorí zamýšľajú štúdium v zahraničí. Okrem toho sú si respondenti vedomí aj kvality a sily nemeckej vedy a kultúry ako aj bilaterálnych slovensko-nemeckých hospodárskych vzťahov.²⁶⁸

4.3 Vnímanie Slovákov a interkultúrnych problémov z rakúskej perspektívy

Podobný online dotazník bol neskôr distribuovaný aj na rakúskej strane.²⁶⁹ Otázky boli formulované buď ako otvorené otázky vyžadujúce určité stanovisko zo strany respondentov, alebo išlo o otázky s možnosťou voľby odpovede, teda o tzv. *multiple choice questions*. Jedna z otázok bola koncipovaná ako sémantický diferenciál. Našou hlavnou intenciou bol zber dát vzťahujúcich sa na empirické skúsenosti respondentov ohľadom kooperácie so Slovákami, stretnutí, dojmov a percepcie Slovákov. Miernym nedostatkom nášho výskumu je skutočnosť, že všetci zúčastnení, ktorí boli ochotní online dotazník vyplniť, boli vo veku 18-25, prípadne 26-35 rokov. Vzhľadom na ich profesiu išlo najmä o študentov (kategória stredná škola, univerzita, alebo PhD štúdium) alebo o zamestnancov v súkromnom sektore. Zaujímala nás takisto frekvencia ich kontaktu so Slovákami. Podľa odpovedí respondentov môžeme skonštatovať, že títo stretávajú slovenských občanov na mesačnej báze, prípadne niekoľkokrát

²⁶⁸ BÚTOROVÁ, Z. – GYÁRFÁŠOVÁ, O. (2011): Jazyková kompetentnosť na Slovensku: nemčina v porovnaní s inými jazykmi, s. 1-3.

²⁶⁹ Táto podkapitola vychádza z: ČIEFOVÁ, M. (2017): Characteristics of Slovak Culture in the Context of Bilateral Austrian-Slovak Relations. In: Journal of Intercultural Management, roč. 9, č. 2, s. 81-101. ISSN 2080-0150.

Celé znenie dotazníka v prílohe.

ročne. Navyše všetci respondenti už stretli Slováka na pracovisku alebo na akademickej pôde. Rovnako všetci participanti uviedli, že v minulosti navštívili Slovenskú republiku, a to buď z dôvodu návštevy hlavného mesta alebo kvôli prírode a kultúre.

V tejto súvislosti je podľa našej mienky na mieste citovať ambasádora Helfrieda Carla, podľa ktorého má slovenský turizmus potenciál, avšak v dôsledku nedostatočného marketingu sú mnohé napr. východoslovenské mestá rakúskej verejnosti neznáme. Podľa neho by práve toto mala byť jedna z najdôležitejších oblastí bilaterálnej spolupráce.²⁷⁰

4.3.1 Analýza a interpretácia výsledkov

Ako obzvlášť pozitívne možno označiť zistenie, že na otázku týkajúcu sa skúseností s interkultúrnym konfliktom alebo nepríjemnou situáciou so Slovákami, odpovedali všetci záporne. Teda žiaden z respondentov nebol vystavený problémom s príslušníkmi slovenskej kultúry, ktoré by spočívali v kultúrnych rozdieloch. Navyše nikto z účastníkov výskumu neuviedol negatívne skúsenosti so slovenskými občanmi, a zároveň nikomu neprekáža relatívne vysoký počet Slovákov pracujúcich, študujúcich alebo žijúcich v Rakúsku.

V nasledujúcej Tabuľke 13 ponúkame prehľad ostatných otvorených otázok a jednotlivých odpovedí. Avšak treba zdôrazniť, že odpovede uvedené v tabuľke nižšie sú konkrétne odpovede respondentov preložené z angličtiny do slovenčiny, ktoré sú nanajvýš mierne štylisticky upravené. Nepredstavujú agregované hodnoty, i keď niektoré odpovede sa vyskytovali opakovane.

²⁷⁰ TEREZANI, M. (2015): Never enough bridges between Austria and Slovakia.

Tabuľka 13: Vybrané otázky z dotazníka a príslušné odpovede

Otázka	Odpovede
<i>Čo Vám ako prvé napadne, keď počujete slovo „Slovensko“?</i>	Bratislava, Československo, Twin City región, priateľský národ, ľadový hokej, lacné jedlo a nápoje
<i>Čo súvisiace so Slovenskom sa Vám najviac páči?</i>	Bratislava (alebo mestá všeobecne), jedlo, príroda
<i>Aké sú zvyčajne Vaše prvé dojmy keď stretnete slovenského občana?</i>	Priateľskí, milí ľudia s otvorenou myslou, tichí, niekedy mierne hluční; príjemné konverzácie
<i>Podľa môjho názoru, Slováci sú...</i>	Priateľskí ľudia so srdcom na správnom mieste, milí, príjemní a ochotní pomôcť
<i>Podľa môjho názoru, vlastnosť najlepšie charakterizujúca Slovákov je...</i>	Šťastný, pozitívny prístup; neviem špecifikovať
<i>Ako by ste popísali slovenský štýl komunikácie?</i>	Niekedy trochu hlučný, emocionálny, priateľský, milý a formálny, nepriamy; Slováci vo všeobecnosti obľubujú konverzácie
<i>Slovenský jazyk považujem za....</i>	Náročný na naučenie sa, dobrý, podobný s češtinou
<i>Akú slávnu / známou osobnosť zo slovenskej histórie alebo zo súčasnosti poznáte?</i>	Ján Kollár, Martin Škrteľ, Marek Hamšík, Žiaden

Prameň: Vlastný preklad autorky podľa: ČIEFOVÁ, M. (2017): Characteristics of Slovak Culture in the Context of Bilateral Austrian-Slovak Relations, s. 94-95.

Nie je podľa nás žiadnym prekvapením, že naše hlavné mesto patrí medzi najčastejšie asociácie Rakúšanov so Slovenskou republikou. Každá jedna odpoveď na otázku ohľadom asociácií so Slovenskom obsahovala Bratislavu. Podobne sa Bratislava objavila v každej odpovedi na otázku, čo sa respondentom na Slovensku najviac páči. Prvé dojmy zo Slovákov bývajú takisto zväčša pozitívne. V tomto kontexte je zaujímavé zistenie, že pokým pre niekoho pôsobia Slováci ako mierne hlučný národ, iná odpoveď vykazuje opozitný názor. Táto skutočnosť opäť môže prameniť v rozdielnosti skúseností. Vo všeobecnosti sú podľa analýzy dotazníka Slovákom z rakúskej perspektívy prisudzované pozitívne vlastnosti. Odpovede na otázku týkajúcu sa komunikačného štýlu Slovákov vykazujú určitú analógiu s modelom Lewisa, podľa ktorého inklinujú Slováci k multi-aktívnym tendenciám. Ako už bolo diskutované v predchádzajúcich častiach predkladanej práce, vyznačujú sa multi-aktívne

kultúry napr. orientáciou na ľudí či komunikatívnosťou. Posledná časť tabuľky demonštruje určité medzery vo vedomostiach.

Vidíme, že v tabuľke vyššie je v krátkosti zahrnutý i lingvistický aspekt. Ďalšia otázka súvisiaca s jazykovedou bola obsiahnutá v dotazníku z dôvodu, že nedostatočná komunikačná kompetencia môže rezultovať do zlyhania komunikačného procesu. Naším cieľom bolo zistiť, ako respondenti vnímajú znalosť nemeckého jazyka Slovákov. Možno povedať, že odpovede boli uspokojivé, nakoľko z rakúskeho pohľadu ovládajú Slováci nemčinu buď dostatočne na každodennú komunikáciu, alebo dokonca i na business úrovni. Toto zistenie do istej miery korešponduje s čiaškovým výskumom diskutovaným v podkapitole 4.2.1, podľa ktorého 60 % respondentov (Slovákov) tvrdilo, že majú aspoň určitú úroveň znalosti nemeckého jazyka.

V rámci sémantického diferenciálu bolo do dotazníka zahrnutých 12 spektier vlastností, pričom škála obsahovala sedem úrovní. Políčka označené najtmavšou farbou predstavujú najčastejšie uvedenú možnosť. V niektorých prípadoch sú odpovede respondentov absolútne kontrastné, ako možno vidieť v Tabuľke 14 nižšie. Nazdávame sa, že diametrálna odlišnosť niektorých odpovedí môže spočívať v rozličných skúsenostiach a stanoviskách jednotlivých participantov výskumu.

Tabuľka 14: Sémantické diferenciály s atribútmi

racionálny							emocionálny
orientovaný na kariéru							orientovaný na rodinu
moderný							konzervatívny
priateľský							nepriateľský
slušný							neslušný
optimistický							pesimistický
spoľahlivý							nespoľahlivý
individualistický							kolektivistický
tolerantný							netolerantný
pracovitý							lenivý
s otvorenou myslou							odmeraný
priamy							nepriamy

Prameň: Vlastný preklad autorky podľa: ČIEFOVÁ, M. (2017): Characteristics of Slovak Culture in the Context of Bilateral Austrian-Slovak Relations, s. 96-97.

Možno skonštatovať, že niektoré prívlastky predstavujú dvojice vlastností, pričom jednu možno označiť ako pozitívnu a druhú ako negatívnu charakteristickú črtu. Okrem toho niektoré škály korešpondujú buď s kultúrnymi dimenziami alebo inými kultúrnymi kategorizáciami. Podľa Hofstedeho, napríklad, index individualizmu – kolektivismu bol vyčíslený na 52/100. V našom prípade je priemer takisto približne v strede spektra. Pozitívnym zistením je skutočnosť, že Slováci sú väčšinou vnímaní ako priateľskí, otvorení ľudia. Okrem toho sú považovaní za viac konzervatívnych, rodinne orientovaných a emocionálnych ľudí. Atribút emocionality napr. súhlasí s modelom Lewisa.

Avšak záverom treba zdôrazniť, že predmetný dotazník bol zodpovedaný mladou generáciou s vyšším stupňom vzdelania. Možno predpokladať, že táto skutočnosť mohla do istej miery ovplyvniť výsledky výskumu.

4.4 Výskyt interkultúrneho konfliktu a percepcia kultúrnych rozdielov na multikultúrnom pracovisku: Prípady Rakúska

Jeden z parciálnych výskumov k našej dizertačnej práci mal za cieľ preskúmať empirické skúsenosti zamestnancov medzinárodnej spoločnosti so sídlom vo Viedni s interkultúrnym konfliktom na pracovisku.²⁷¹ Okrem toho bolo našou intenciou zistiť percepciu kultúrnych rozdielov medzi zamestnancami predmetnej medzinárodnej spoločnosti a zhodnotiť, aké vlastnosti sú najčastejšie prisudzované Rakúšanom.

Výskum takisto prebiehal formou elektronického dotazníka rozposlaného zamestnancom danej spoločnosti. Dotazník pozostával na jednej strane z otázok s možnosťou výberu (*multiple choice questions*), na druhej strane obsahoval otázky vyžadujúce detailnejšie, subjektívne odpovede, ktoré boli zväčša založené na osobnej skúsenosti respondentov. Vzhľadom na povahu otázky sa následne aplikoval buď kvalitatívny alebo kvantitatívny prístup k analýze výsledkov. Spolu obsahoval dotazník 10, resp. 14 otázok, keďže 4 otázky vyžadovali rozsiahlejšiu odpoveď v prípade, ak odpoveď na ne bola „áno.“ Niekoľko z otázok bolo orientovaných na empirické skúsenosti účastníkov výskumu s konfliktom na interkultúrnom pracovisku, ktorého príčina spočívala v kultúrnych rozdieloch. Okrem toho bolo niekoľko otázok cielených na percepciu kultúrnych rozdielov, a to primárne vo vzťahu

²⁷¹ Táto podkapitola vychádza z: ČIEFOVÁ, M. (2017): Perception of Intercultural Issues and Cultural Differences in Intercultural Workspace – the Example of Austria. In: Journal of Economy and Society, roč. 9, č. 1, s. 70-81. ISSN 0865 7823.
Celé znenie dotazníka v prílohe.

k pracovnému výkonu, resp. prístupu k práci. Je zrejmé, že sme potrebovali získať prehľad i o vekovom zložení respondentov, ako aj o zastúpení pohlaví a krajín pôvodu.

Zvláštna pozornosť bola venovaná atribútom typickým pre Rakúšanov, nakoľko predmetom nášho výskumu bola predovšetkým rakúska pobočka spoločnosti sídliaca vo Viedni. Okrem toho bolo niekoľko dotazníkov distribuovaných zamestnancom v slovinskej Ľubl'ane, a to z dôvodu ich neustáleho kontaktu s rakúskymi kolegami.

Avšak považujeme za potrebné poznamenať, že tento čiastkový výskum bol limitovaný počtom zamestnancov spoločnosti. Predmetná spoločnosť zamestnáva v rakúskej a slovinskej pobočke len približne 50 ľudí. Napriek tejto skutočnosti je výber spoločnosti pre našu prácu oprávnený, nakoľko i nízky počet zamestnancov vytvára výrazne multikultúrne prostredie. Z tohto dôvodu sme naše otázky formulovali v angličtine. Výskumu sa zúčastnilo 30 zamestnancov spoločnosti, väčšina z nich pôsobiaca v rakúskom sídle spoločnosti, niekoľkí zamestnanci v Slovinsku. Nakoľko je náš výskum obmedzený skúmaním len jednej obchodnej spoločnosti, nemožno výsledky považovať za celistvé, teda nereflektujú všeobecne platné tendencie. Súčasne treba dodať, že sme sa vzhľadom na relatívne nízky počet odpovedí snažili zamerať pozornosť i na empirické skúsenosti a osobné postrehy a názory jednotlivých účastníkov výskumu.

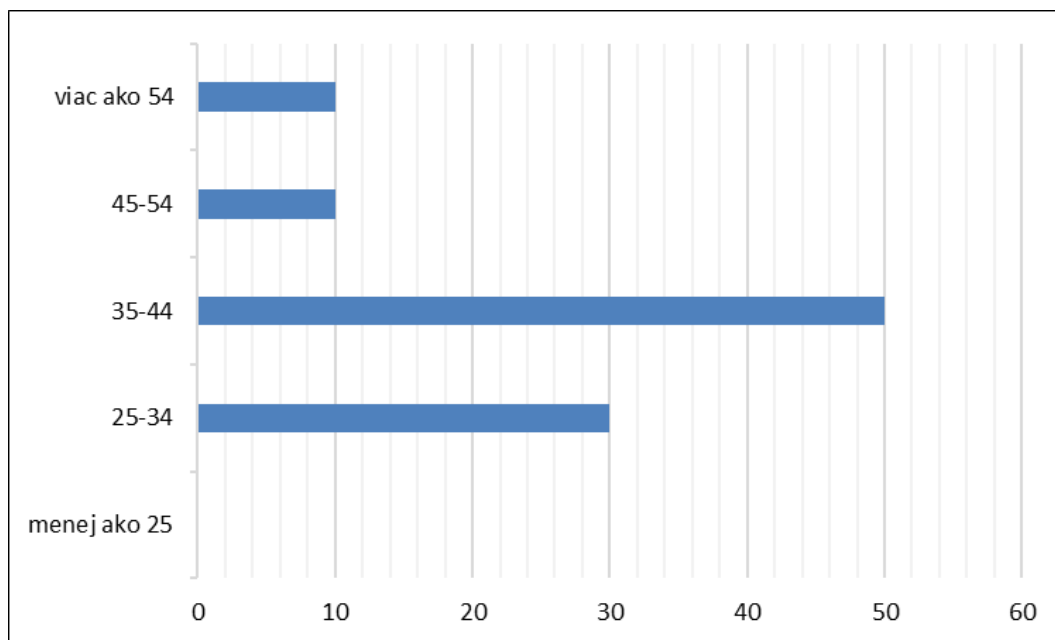
Spoločnosť, ako sme už uviedli vyššie, pôsobí internacionálne, pričom predmetom jej podnikateľskej činnosti je najmä poradenstvo v oblasti digitálnej transformácie a IT vývoja. Spoločnosť vykonáva podnikateľskú činnosť predovšetkým v krajinách strednej a východnej Európy, ale k jej celosvetovým pobočkám patria napr. krajiny a regióny ako Ruská federácia, Turecko, stredný východ, Spojené štáty americké, Kanada či Austrália.²⁷²

4.4.1 Analýza a interpretácia výsledkov

Pomocou analýzy výsledkov dotazníka boli identifikované nasledujúce zistenia. Značnú diskrepanciu vykazuje už samotné zastúpenie pohlaví. Až 70 % účastníkov výskumu totiž predstavovali muži. Čo sa týka vekovej štruktúry, zastúpené boli rozličné vekové skupiny, pričom polovica respondentov bola vo veku 35-44. Druhú najväčšiu skupinu predstavovali zamestnanci spoločnosti v rozmedzí 25-34 rokov (Graf 7).

²⁷² Zámerne sme sa rozhodli neuvádzať obchodný názov spoločnosti.

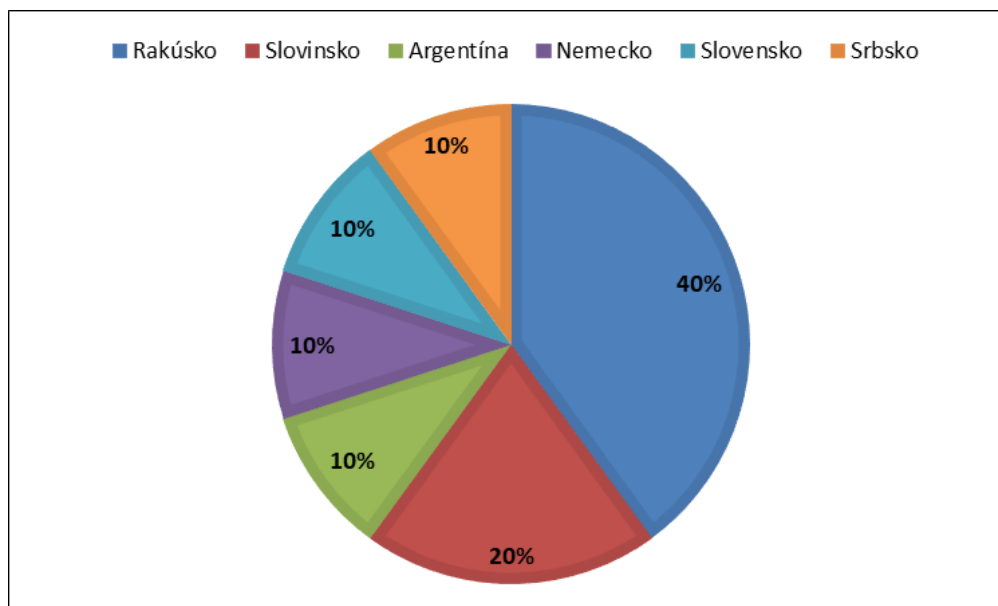
Graf 7: Veková štruktúra respondentov

Prameň: ČIEFOVÁ, M. (2017): Perception of Intercultural Issues and Cultural Differences in Intercultural Workspace – the Example of Austria, s. 76.

So zohľadnením témy a cieľov našej dizertačnej práce považujeme za obzvlášť podstatné a relevantné poukázať na multikultúrne prostredia vzhľadom na krajiny pôvodu účastníkov výskumu, resp. vzhľadom na ich národné kultúry. Tieto zahŕňajú Rakúsko, Slovensko, Slovinsko, Nemecko, Srbsko a dokonca Argentínu, a to i napriek relatívne nízkemu počtu osôb zapojených do prieskumu. Predpokladáme, že táto skutočnosť podporuje objektivitu výsledkov. Najvyššie zastúpenie medzi účastníkmi vzhľadom na krajinu pôvodu má Rakúsko s podielom 40 %. Druhú priečku zastáva Slovinsko, ostatné národnosti sú zastúpené rovnako v pomere 10 %. Graficky tieto údaje znázorňuje Graf 8.

Graf 8: Krajiny pôvodu respondentov

Prameň: ČIEFOVÁ, M. (2017): Perception of Intercultural Issues and Cultural Differences in Intercultural Workspace – the Example of Austria, s. 77.

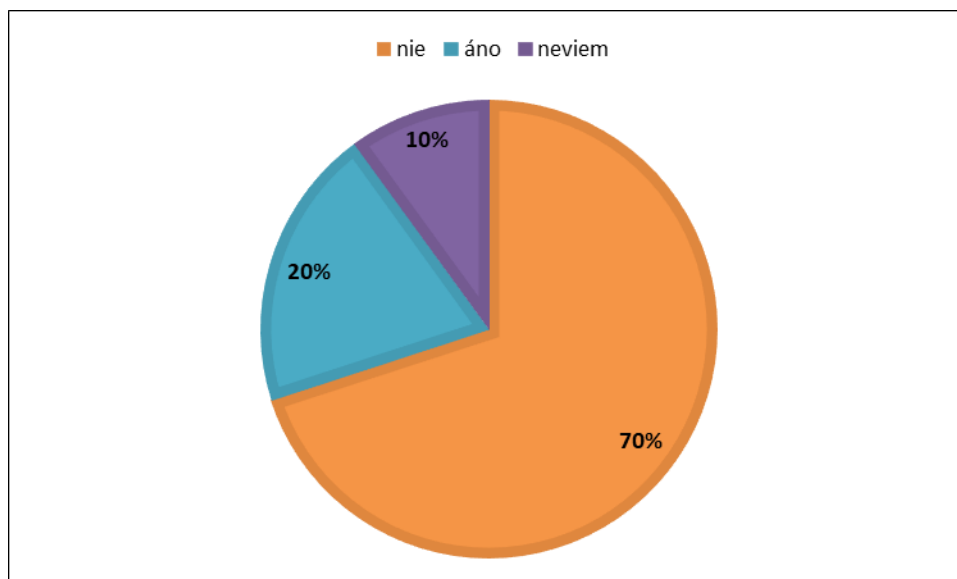
Za relevantné sme takisto považovali získať údaje o tom, ako dlho sú jednotliví respondenti súčasťou danej spoločnosti. S výnimkou 10 % respondentov pracovala väčšina účastníkov výskumu pre danú formu menej ako 7 rokov, 30 % dokonca menej ako jeden rok. Práve táto skupina mala najvyššie zastúpenie.

Na otázku, či sa počas pôsobenia v tejto spoločnosti stretli s konfliktom, ktorý by mal interkultúrne pozadie, značná väčšina respondentov (90 %) odpovedala záporne. Jedna kladná odpoveď bola bližšie špecifikovaná tým, že išlo o typickú situáciu stretu výrazne hierarchickej spoločnosti a demokraticky organizovanej spoločnosti, čo má výrazný vplyv na komunikáciu a výmenu informácií, ako aj lojalitu a ochotu podeliť sa o získanú expertízu s kolegami.²⁷³ Z nášho pohľadu je na tomto mieste potrebné poukázať na problém výmeny informácií, nakoľko práve to je jeden z faktorov ovplyvňujúci úspešný komunikačný proces. Odpovede na otázku, či majú respondenti skúsenosť s interkultúrnym konfliktom na inom pracovisku, boli totožné s odpoveďami na predchádzajúcu otázku.

²⁷³ Pôvodné znenie odpovede: “typical situation of a strongly hierarchical organized companies vs. more democratic organized organization, which affects exchange of information and communication as well as loyalty and willingness to share expertise with other colleagues.”

V rámci ďalšej otázky bolo našim zámerom preskúmať percepciu potenciálnych rozdielov medzi Rakúšanmi a zástupcami ostatných národných kultúr v danej spoločnosti, a to vo vzťahu k pracovnému výkonu. 70 % zamestnancov zapojených do výskumu si nie je vedomých žiadnych rozdielov vo výkone práce, ktoré by boli závislé od kultúry. 10 % respondentov na túto otázku nevedelo odpovedať a len 20 % vnímalo určité rozdiely (Graf 9).

Graf 9: Vnímanie rozdielov vo výkone práce a prístupu k práci medzi Rakúšanmi a ostatnými národnými kultúrami

Prameň: ČIEFOVÁ, M. (2017): Perception of Intercultural Issues and Cultural Differences in Intercultural Workspace – the Example of Austria, s. 78.

Tieto rozdiely podľa respondentov môžu spočívať napr. v tom, že Rakúšania sú pravdepodobne presnejší ako zamestnanci z iných krajín, nakoľko vzdelanie je v určitých odvetviach kvalitnejšie. Iný názor zohľadnil kliše súvisiace s prácou, tvrdiac že tieto možno nesúvisia s výkonom, ale s prístupom k práci ako takým.

Ako sme už uviedli vyššie, našim cieľom nebola len diskusia o fenoménoch súvisiacich s prácou, ale aj kultúrne rozdiely ako také. Z tohto dôvodu boli nasledujúce otázky kompilované s cieľom zistiť, či respondenti vnímajú nejaké všeobecné rozdiely medzi Rakúšanmi a ostatnými národnosťami, resp. aby ich špecifikovali. Na túto otázku 80 % respondentov odpovedalo, že niekoľko kultúrnych aspektov, v ktorých sa Rakúšania a iné národné kultúry odlišujú, existuje. Niektorí respondenti majú pocit, že Rakúšania sa zdajú byť

viac introvertní, a zdieľajú určité spoločné charakteristiky s Nemcami, ako napr. presnosť (*punctuality*) či tendencia neprejavovať veľa emócií, prípadne dodržiavanie pravidiel. Vyskytla sa ďalšia komparácia s Nemcami, podľa ktorej sú ale Rakúšania zvyčajne flexibilnejší. Na druhej strane v porovnaní s latinskými kultúrami sú Rakúšania zvyčajne formálnejší a dá sa na nich ľahšie spoľahnúť. Iná odpoveď reflektovala závislosť od typu spoločnosti, v ktorej je jednotlivec zamestnaný, prípadne druh práce, teda či zahŕňa intelektuálnu alebo fyzickú prácu, ako aj úroveň vzdelania. Podľa jedného z respondentov existuje kauzalita medzi úrovňou vzdelania, výskytom rozdielov a rešpektom medzi ľuďmi, hoci nemusí ísť špecificky o prípad Rakúska, ale môže ísť o iné krajiny.²⁷⁴

Ďalšie aspekty možno zhrnúť nasledovne: prístup k pracovnému výkonu a lojalita k pracovisku, prístup adaptácie na nové situácie a prístup k učeniu sa. Na základe našej analýzy možno tvrdiť, že podľa niektorých respondentov vykazujú Rakúšania tendenciu byť viac štruktúrovaní, plánovaní ako aj precízni vo vzťahu k výkonu. V porovnaní so slovanskými národmi konajú Rakúšania vo všetkých činnostiach viac v súlade so zákonom a lepšie dodržiujú poriadok. Jedna z odpovedí obsahovala dokonca oveľa prepracovanejšiu deskripciu Viedenchánov, podľa ktorej sa obyvatelia hlavného mesta zvyknú sťažovať. Okrem toho je Rakúšanom všeobecne vlastné „učiť“ ostatných. Na skutočnosť, že určité rozdiely existujú i medzi jednotlivými regiónmi krajiny, bolo opakovane poukazované. Príkladom sú rozdiely medzi Viedenchánmi a obyvateľmi vidieckych oblastí, pričom Viedenchania sú považovaní za menej konzervatívnych.

Pomocou poslednej časti dotazníka sme sa snažili zistiť, aké vlastnosti sú z pohľadu zúčastnených považované za typicky rakúske. Názory participantov prieskumu možno zhrnúť nasledovne: Rakúšania sú vnímaní ako slušní, otvorení, milí, presní, byrokratickí, striktné dodržiavajúci pravidlá. Vyskytli sa aj názory, že Rakúšania sú tvrdohlaví, skeptickí, konzervatívni a patrioti, ktorí majú zmysel pre humor. Nerobí im problémy prispôbiť sa novým situáciám, i keď niekedy na to potrebujú viac času. Takisto sa javia byť otvorení iným kultúram. Čo sa týka cestovania za prácou, vykazujú ochotu. Zákon a poriadok zohráva významnú úlohu. Rakúšanom je navyše vlastné prejaviť iným rešpekt, majú organizačný talent a neustále berú do úvahy princíp hierarchie. Podľa jednej odpovede majú Rakúšania

²⁷⁴ Pôvodné znenie odpovede: “*I can imagine the same relationship for instance between Slovenes and southern nationalities (e.g. Bosnians). Which is IMHO completely unacceptable, but that’s the way how it is.*”

skúsenosti s vládnutím nad inými, čo nemusí byť nevyhnutne chápané negatívne, a niekedy vedia získať vhodné zdroje na prácu, ktorú by zrejme mali finalizovať sami.²⁷⁵ I v tejto otázke niekoľko respondentov poukázalo na rozdiely medzi regiónmi alebo mestami.

4.5 Empirický výskum na slovensko-rakúskom pohraničí

Splnenie cieľov a zodpovedanie výskumnej otázky predkladanej práce vyžadovalo uskutočnenie empirického výskumu v oblasti slovensko-rakúskeho pohraničia. Vyššie diskutované čiastkové výskumy nepoukázali na výskyt závažných interkultúrnych problémov či konfliktov medzi príslušníkmi slovenskej a rakúskej národnej kultúry, avšak išlo o všeobecnejší výskum. Účastníkmi teda neboli výlučne obyvatelia slovensko-rakúskeho pomedzia. Výsledky výskumu komentované v nasledujúcej časti práce považujeme teda za smerodajné vzhľadom na tému práce a stanovené ciele.

Slovenská republika hraničí s piatimi štátmi, pričom hranica s Rakúskou republikou je po hranici s Ukrajinou (97,8 km) druhá najkratšia. Slovensko-rakúska hranica má dĺžku 106,7 km, z toho 77 km je hranica po vodných tokoch.²⁷⁶ Hraničné dokumentárne dielo²⁷⁷ slovensko-rakúskej hranice vzniklo v rokoch 1921-1923, teda po prvej svetovej vojne a bolo súčasťou Mierovej zmluvy zo Saint-Germain zo septembra 1919. Slovensko-rakúska štátna hranica je definovaná v Zmluve medzi Československou socialistickou republikou a Rakúskou republikou o spoločných štátnych hraniciach v znení neskorších zmien, ktorá bola podpísaná vo Viedni v decembri 1973. Hoci bolo toto dielo niekoľkokrát aktualizované a doplnené, je dodnes v platnosti.²⁷⁸

Na slovensko-rakúskom pomedzí je situovaných množstvo obcí s vyšším či nižším počtom obyvateľov. V blízkosti štátnej hranice leží i samotné hlavné mesto Bratislava, ktoré ale ako také nepovažujeme za ideálny model pre náš výskum interkultúrnych problémov, a to predovšetkým pre jeho populačnú štruktúru a veľkosť. Vhodnejšie je podľa nás zamerať sa na mestské časti, čiže menšie územné jednotky. Samotná spolková krajina Dolné Rakúsko

²⁷⁵ Pôvodné znenie odpovede: "...ruling the others (which I don't see negative) and sometimes they are very good in finding appropriate resources to do the work, which should perhaps be done by themselves."

²⁷⁶ MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2013): Štatistické údaje o štátnych hraniciach.

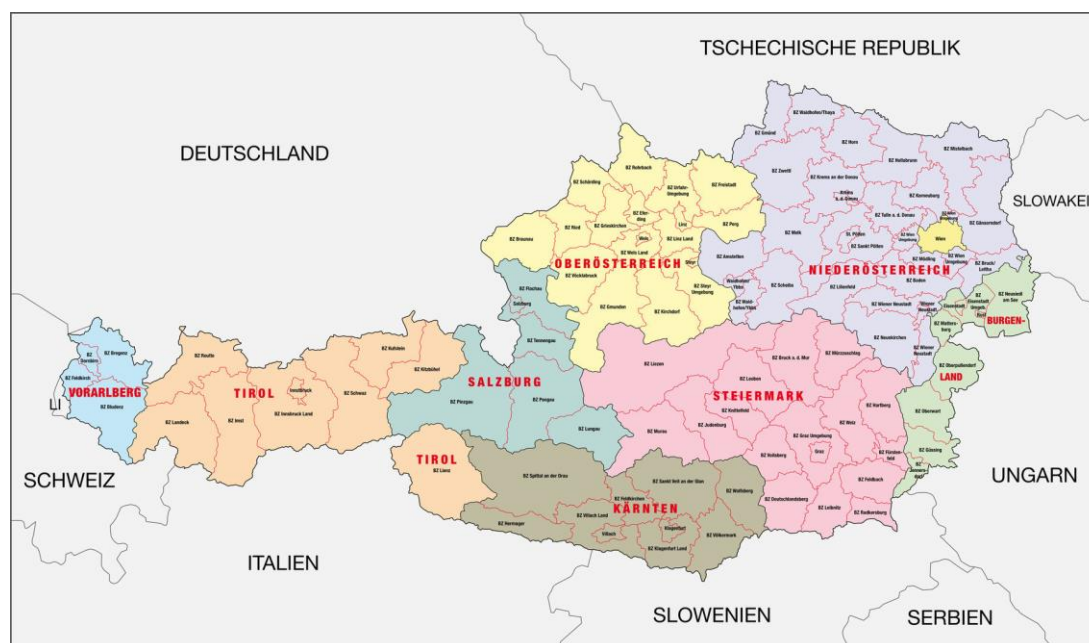
²⁷⁷ Hraničné dokumentárne dielo sa chápe ako „súbor dokumentov verbálne, graficky a numericky určujúcich priebeh štátnej hranice. Vo všeobecnosti je každé dielo zložené z troch základných častí: hraničné mapy, popis priebehu štátnej hranice a zoznam súradníc.“

MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2019): Hraničné dokumentárne diela

²⁷⁸ MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2019): Slovensko - rakúska štátna hranica.

pozostáva z 25 okresov (*Bezirk*), avšak so Slovenskou republikou hraničia len okresy Bruck an der Leitha a Gänserndorf, pričom najdlhšia časť hranice leží v Gänserndorfe. Okrem toho hraničí Slovensko so spolkovou krajinou Burgenland. V porovnaní s hranicou s Dolným Rakúskom je však táto podstatne kratšia. Hlavné mesto Viedeň, ktoré je zároveň i samostatnou spolkovou krajinou, je obkolesené Dolným Rakúskom, jeho vzdialenosť od Slovenska je ale relatívne nízka (Obrázok 8).

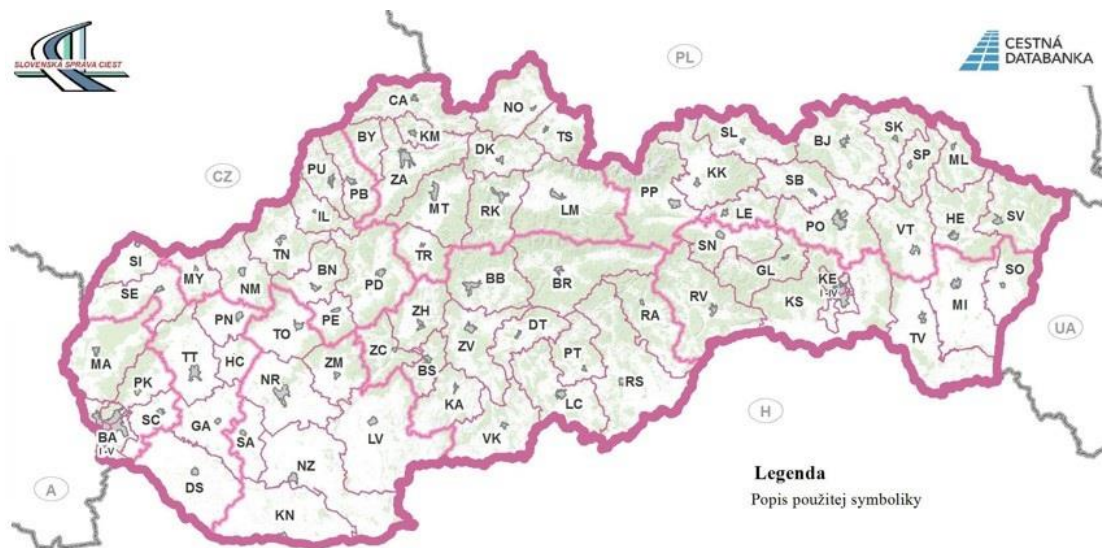
Obrázok 8: Spolkové krajiny a okresy Rakúska

Prameň: MALVORLAGEN (2019): Österreich Bundesländer. [online]. [Citované 02.01.2019] Dostupné na internete: <https://malvorlagen-seite.de/wp-content/uploads/2017/12/oesterreich-bundeslaender.jpg>.

Na Slovenskej strane hraničí s Rakúskom Bratislavský kraj s okresmi Bratislava a Malacky (Obrázok 9).

Obrázok 9: Okresy Slovenskej republiky

Prameň: SLOVENSKÁ SPRÁVA CIEST (2019): Okresy. [online]. In. Cestná databanka, 2019. [Citované 02.01.2019]. Dostupné na internete: <https://www.cdb.sk/en/maps-and-statistical-outputs-of-road-databank/Maps-of-Road-Network/Districts.alej>.

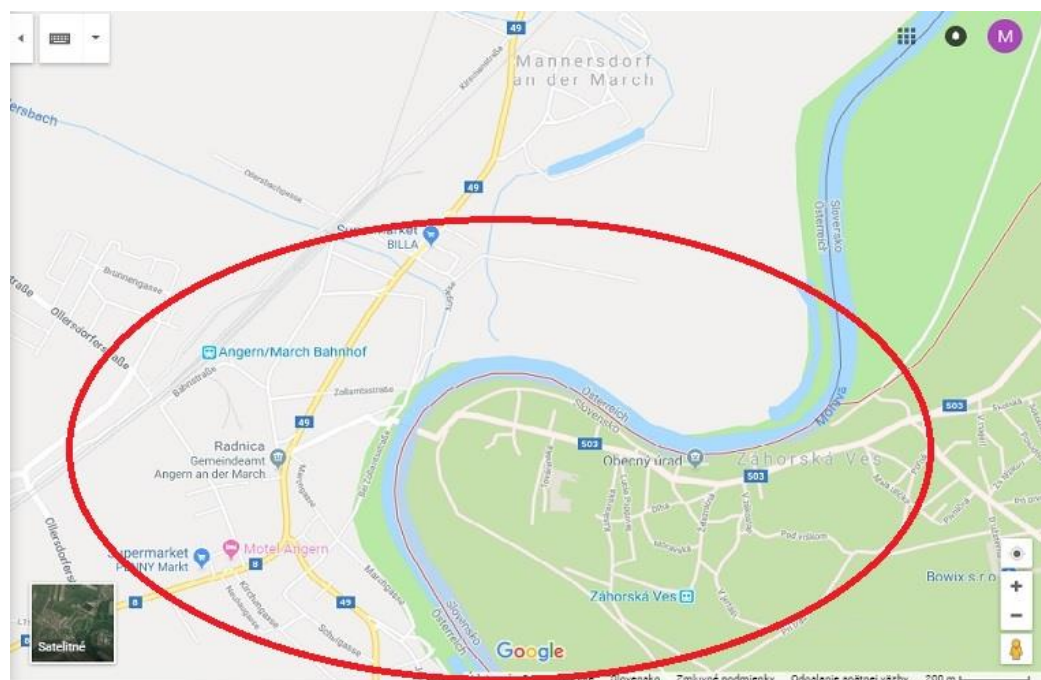
Téma našej práce a stanovené ciele predpokladajú primárne využitie metód kvalitatívneho výskumu. V tejto časti, ktorá je kľúčová pre naplnenie cieľov, súvisiacich predovšetkým s výskytom interkultúrnych problémov a prebiehajúcimi či plánovanými projektmi cezhraničnej spolupráce, bola využitá metóda rozhovorov. Presnejšie išlo o metódu *key informant interview*, čiže o rozhovory s kľúčovými informátormi. Ako sme už zdôvodnili v časti venovanej metodológii, tento konkrétny druh rozhovorov bol zvolený z dôvodu predpokladanej vyššej informovanosti kľúčových informátorov, a to najmä vzhľadom na ich pôsobenie a skúsenosti.

Otázky na rozhovory boli koncipované tak, aby neodzrkadľovali výlučne subjektívne stanoviská respondentov, ale najmä objektívne skutočnosti a reálne udalosti. Respondenti boli požiadaní, aby sa podľa možnosti k otázkam vyjadrili čo možno najdetailnejšie, keďže cieľom bolo získať také množstvo informácií, aké by z vedeckého hľadiska mohlo byť považované za postačujúce na formuláciu záverov. Zoznam otázok v slovenskom i nemeckom znení sa nachádza v prílohe.

Rozhovory sa uskutočnili so zástupcami troch slovenských a dvoch rakúskych obcí a možno ich rozdeliť na dve fázy. V prvej fáze rozhovorov sme zámerne oslovili zástupcov

obce Záhorská Ves ako predstaviteľ slovenskej strany pohraničia a obce Angern an der March nachádzajúcu sa v spolkovkej krajine Dolné Rakúsko (*Niederösterreich*) ako zástupcu rakúskej strany. Dôvod výberu danej dvojice obcí spočíval najmä v ich bezprostrednej geografickej blízkosti, ktorá umožňuje časté strety, čo robí z nich ideálny model pre náš výskum (Obrázok 10). Ďalším dôvodom ideálneho modelu na komparáciu je i podobnosť vzhľadom na stav populácie oboch obcí. Posledné štatistické údaje o počte obyvateľov Záhorskej Vsi pochádzajú z roku 2014, kedy mala obec k 31. decembru 1846 obyvateľov. V porovnaní s predchádzajúcimi rokmi išlo o mierny nárast,²⁷⁹ možno teda predpokladať, že i aktuálny počet bude o čosi vyšší. V súvislosti s miestnou časťou Angern sa počet obyvateľov k 1. januáru 2018 odhaduje na 1418, čo je takmer 42 % populácie celej obce Angern an der March,²⁸⁰ ktorej počet obyvateľov k 1. januáru 2018 predstavoval 3384 obyvateľov.²⁸¹

Obrázok 10: Mapa obcí Záhorská Ves a Angern

Prameň: GOOGLE MAPS. (2019): Záhorská Ves. [online]. In: Google Maps, 2018. [Citované 02.01.2019.]
Dostupné na internete:
<https://www.google.com/maps/place/900+65+Z%C3%A1horská+Ves/@48.3845757,16.8297847,15z/data=!4m5!3m4!1s0x476ce616b3e0fd4d:0x400f7d1c6970250!8m2!3d48.3814521!4d16.8494702>

²⁷⁹ ZÁHORSKÁ VES (2018): Štatistika.

²⁸⁰ BEVÖLKERUNG.AT. (2018): Ort Angern an der March Bevölkerung.

²⁸¹ BEVÖLKERUNG.AT. (2018): Gemeinde Angern an der March Bevölkerung.

Na oficiálnej webovej stránke obce Záhorská Ves sa uvádza, že po otvorení hraníc dochádza k obnove kooperácie medzi starostami, spolkami, organizujú sa spoločenské podujatia, občania Záhorskej Vsi dochádzajú za prácou do Rakúska a podobne. Okrem toho premáva cez rieku Morava medzi oboma obcami kompa, čo uľahčuje dopravu.²⁸² V minulosti spájala obec a rakúsky Angern most, ktorý bol začiatkom 18. storočia zničený cisárskymi vojskami. Drevený most, ktorý nahradil ten pôvodný, bol zničený počas 2. svetovej vojny.²⁸³

Slovensko a Rakúsko spája napr. cyklomost Slobody, ktorý bol vybudovaný medzi obcami Devínska Nová Ves a Schlosshof. Pri výstavbe tohto mosta bol zohľadnený historický faktor, nakoľko bol tento most postavený na trase mosta z čias Márie Terézie.²⁸⁴ Okrem toho je vybudovaný most spájajúci obce Moravský Svätý Ján²⁸⁵ a Hohenau. Avšak nie všetky plánované projekty spolupráce boli úspešne realizované. Príkladom je výstavba mosta spájajúceho obce Angern a Záhorská Ves, na ktorú bolo z eurofondov vyčlenených 14 miliónov eur, a s ktorou sa malo začať na jeseň roku 2015. Keďže plánovaný projekt nebol finalizovaný, finančné prostriedky majú byť relokované a použité na iné projekty cezhraničnej spolupráce medzi Dolným Rakúskom a Bratislavským samosprávnym krajom. Výstavba plánovaného mosta nebola uskutočnená na základe výsledkov referenda, ktoré sa v tejto veci uskutočnilo v Angerne, kde sa väčšina voličov vyjadrila v neprospech výstavby. Dôvod mal spočívať v nedostatočnej infraštruktúre v regióne.²⁸⁶ Parciálnym cieľom prvej fázy rozhovorov bolo zistiť, či v tomto procese mohol zohrať úlohu i kultúrny faktor.

V druhej fáze rozhovorov, ktorá prebiehala počas apríla a mája 2019, sme rozšírili portfólio skúmaných obcí o dve slovenské a jednu rakúsku obec – konkrétne sme uskutočnili hĺbkové rozhovory so zástupcami Jaroviec, Rusoviec a rakúskej obce Berg (Obrázok 11). Dôvodom zahrnutia ďalších územných jednotiek bola na jednej strane verifikácia už získaných výsledkov, na strane druhej snaha o získanie nových informácií a perspektív na skúmanú problematiku.

²⁸² ZÁHORSKÁ VES (2018): Charakteristika obce.

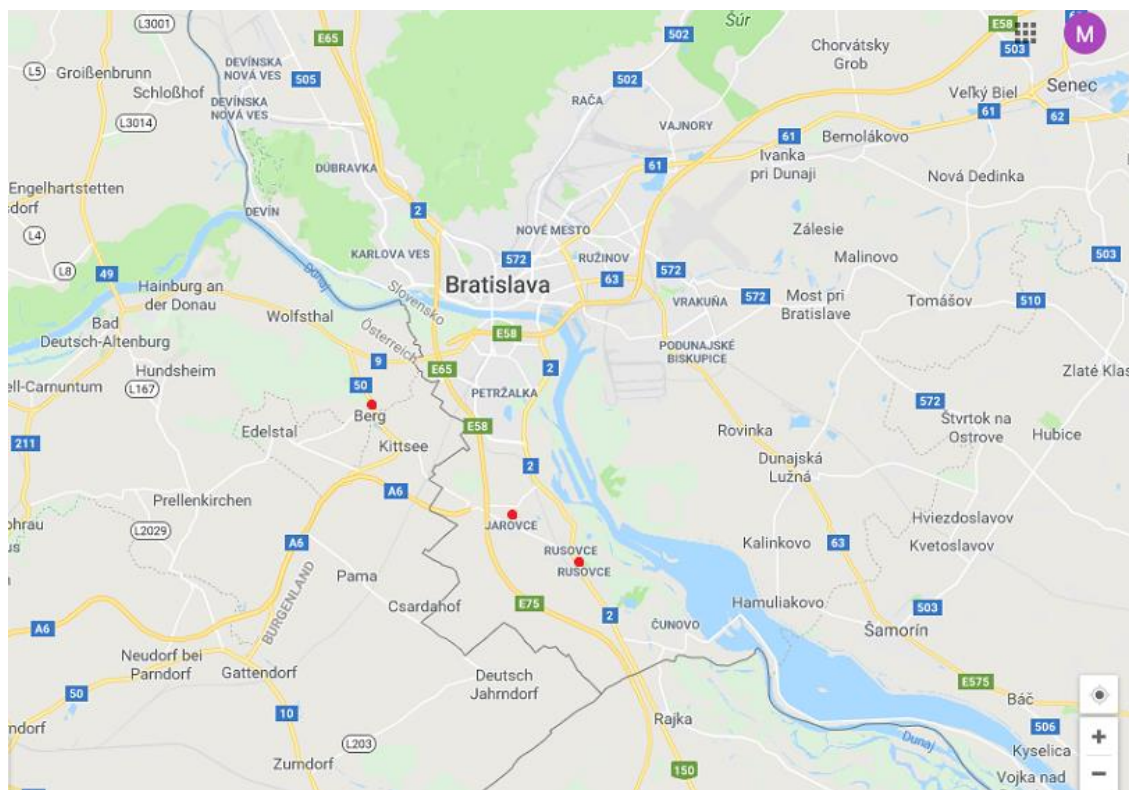
²⁸³ ŠIMKOVIČ, O. (2019): Z histórie Uhorskej Vsi.

²⁸⁴ TURISTICKÁ INFORMAČNÁ KANCELÁRIA DEVÍNSKA NOVÁ VES (2015): Cyklomost Slobody.

²⁸⁵ MORAVSKÝ SVÄTÝ JÁN (2019): O obci.

²⁸⁶ SME BRATISLAVA (2015): Most Záhorská Ves – Angern sa stavať nebude.

Obrázok 11: Mapa obcí Berg, Jarovce a Rusovce

Prameň: GOOGLE MAPS (2019): Slovensko. [online]. In: Google Maps, 2018. [Citované 28.05.2019.] Dostupné na internete: <https://www.google.com/maps/place/Slovensko/@48.2698231,16.4824078,9z/data=!4m5!3m4!1s0x471460b9ae7cc67f:0xcd6b6167b1723a7d!8m2!3d48.669026!4d19.699024>

4.5.1 Výsledky rozhovorov s kľúčovými informátormi v Záhorskej Vsi a Angerne

Úvodom sme predpokladali, že v oboch obciach bude mať zastúpenie i obyvateľstvo tej-druhej národnosti, čo nám bolo následne v rozhovoroch potvrdené. V obci Záhorská Ves predstavuje rakúske obyvateľstvo 2 % populácie, čo je takmer rovnaké percentuálne zastúpenie ako v prípade slovenského obyvateľstva v Angerne. Tam žijú 2-3 % príslušníkov slovenskej národnosti. Vzhľadom na bezprostrednú blízkosť obcí nás takisto zaujímalo, ako je táto proximita iného národa, resp. kultúry vnímaná. Zo slovenskej strany je podľa starostu obce Záhorská Ves Borisa Šimkoviča táto prítomnosť inej kultúry vnímaná úplne normálne, automaticky. Občania sú na seba zvyknutí, avšak v súčasnosti je situácia mierne narúšaná prisťahovalcami tureckej národnosti. Na základe rozhovoru s predstaviteľom slovenskej strany dochádza k interakciám alebo konkrétnym komunikačným situáciám oboch kultúr na dennodennej báze, napr. z dôvodu nákupov v Rakúsku či výletom. Starosta obce Angern

Robert Meißl má ale dojem, že výskyt komunikačných situácií je o niečo menej častým javom. Podľa neho k takýmto dochádza 2-3 – krát mesačne. Rozličnosť ich názoru zrejme spočíva v subjektívnom vnímaní interakčných procesov, teda chápaní pojmu interakcia.

Na otázku, či počas pôsobenia zástupcov v úrade došlo medzi príslušníkmi slovenskej a rakúskej národnosti, ktorí žijú v obci alebo jej okolí, k nezhodám či sporom, sme na slovenskej strane získali negatívnu odpoveď. Za šesťnásť rokov vo funkcii podľa starostu Záhorskej Vsi nedošlo k žiadnym sporom, vždy došlo k dohode. V tomto prípade konštatujeme zhodu názorov na oboch stranách, nakoľko ani starosta Angernu sa počas pôsobenia vo funkcii nestretol s konfliktmi či nezhodami medzi predstaviteľmi dvoch národných kultúr. Zástupca slovenskej strany dodal, že podľa jeho názoru sú si obe kultúry i zvyky veľmi blízke. Takisto podľa Roberta Meißla vykazujú obe kultúry podobnosti. V súvislosti s touto otázkou nás zaujímalo, či boli informátori vo všeobecnosti svedkom nedorozumenia alebo konfliktu, ktorého príčina mohla spočívať v odlišnosti oboch kultúr, teda nie len v rámci obce. Zástupca Slovenska sa i na túto otázku vyjadril, že doposiaľ svedkom takéhoto nedorozumenia nebol, rovnako zodpovedal túto otázku aj starosta rakúskej obce. Čo sa týka vzťahov medzi občanmi Angernu a Záhorskej Vsi, označil tieto zástupca slovenskej strany za pozitívne. Podľa Roberta Meißla sú takisto vzájomné vzťahy vynikajúce. Dodal, že sú najmä v úzkom kontakte s obecným zastupiteľstvom Záhorskej Vsi.

V súvislosti s jazykovým faktorom sme položili otázku v nasledujúcom znení: *„Myslíte si, že prítomnosť cudzieho jazyka má dopad na jazykovú kompetenciu občanov danej oblasti? Ovláda veľa občanov nemčinu? Je teda komunikácia s občanmi Angernu jednoduchšia?“* Boris Šimkovič sa k tejto téme vyjadril nasledovne: *„Cudzí jazyk vplýva na rozvoj našich občanov, detí, ktoré sa učia intenzívne nemčinu. Nemčinu ovláda stále viac našich občanov. Slováci – naši občania viac rozprávajú nemecky ako Rakúšania slovensky. Určite je komunikácia dobrá.“* Avšak starosta rakúskej obce si nemyslí, že prítomnosť cudzieho jazyka zvyšuje jazykovú kompetenciu. V tomto kontexte nás ďalej zaujímalo, či môže jazyková kompetencia pomôcť predísť interkultúrnym konfliktom. Podľa starostu obce Záhorská Ves vznikajú konflikty z neznalosti. Ak sa teda občania vedia jazykovo dohovoriť, pravdepodobnosť konfliktu sa znižuje. Podľa Meißla jazyková kompetencia výhodou pre tých, ktorí ovládajú jazyk druhého národa.

Posledná časť rozhovorov bola zacielená na bilaterálnu spoluprácu obcí a s tým spojenú komunikáciu a plány. Prvá otázka z tejto série bola koncipovaná nasledovne: „*Dochádza k určitej spolupráci medzi obcami, resp. medzi občanmi? V akých oblastiach? A ako to prebieha, napr. vzhľadom na komunikáciu a porozumenie?*“ Podľa odpovede zo slovenskej strany dochádza k spolupráci medzi obecnými úradmi aj občanmi. Dochádza k stretnutiam na kultúrnych či športových podujatiach, počas ktorých občania so znalosťou jazyka dokonca tlmočia ostatným. Rakúska strana sa vyjadrila podobne, nakoľko i starosta Angernu tvrdí, že dochádza k spolupráci na komunálnej úrovni, napr. v rámci projektov Európskej únie. Ďalšia otázka sa týkala vyššie uvedeného projektu, ktorého zámerom bola výstavba mosta spájajúceho obe obce, avšak ktorý nakoniec stroskotal. Naším úmyslom bolo v tomto kontexte primárne zistiť, či zlyhanie projektu mohlo mať aj iné príčiny, ako uvádzanú nedokonalú infraštruktúru, keďže o zrušení plánovanej výstavby bolo rozhodnuté v plebiscite na rakúskej strane, konkrétne priamo v Angerne. Zástupca slovenskej časti pohraničia uviedol, že projekt bol finalizovaný len na rakúskej strane. Na slovenskej strane s nimi nikto nerokoval. Podľa neho je dôležitá jednoznačnosť referenda, avšak pripustil, že iným dôvodom mohla byť napr. rastúca kriminalita v rakúskom pohraničí. Naopak, starosta Angernu sa vyjadril, že odmietnutie spočívalo a i naďalej spočíva v tom, že nebolo možné zrealizovať obchvat, takže by sa cestovalo priamo cez Angern. Záverom nás zaujímalo, či je výstavba daného mosta naplánovaná na nadchádzajúce roky, prípadne či sú respondenti informovaní o iných projektoch. V Záhorskej Vsi sa podľa Šimkoviča výstavba žiadneho mosta neplánuje, avšak ako nový projekt bol spomenutý cyklomost pri Zwerndorfe. Meißl vyjadril presvedčenie, že raz nový most bude musieť byť vybudovaný, ale skôr ako obchvat, nie priamo cez obývané územia.

4.5.2 Výsledky rozhovorov s kľúčovými informátormi v Jarovciach, Rusovciach a Bergu

V nadväznosti na dva vyššie komentované rozhovory sme pre objektivitu výsledkov dodatočne uskutočnili niekoľko komplementárnych rozhovorov so zástupcami ďalších obcí na pomedzí. Otázky i ciele rozhovorov boli takmer identické ako v prípade rozhovorov so starostami Záhorskej Vsi a Angernu.

Prvým bol rozhovor so starostom mestskej časti Jarovce Jozefom Uhlerom, ktorý prebehol koncom apríla 2019. Vzhľadom na slovensko-rakúske interkultúrne vzťahy v regióne

sú tieto podľa pána Uhlera na dobrej úrovni, prevláda priateľská atmosféra, k interkultúrnym problémom či konfliktom nedochádza, kultúry sú si podobné. Hranice podľa jeho názoru prestali existovať, i keď počas totalitného režimu boli mnohé rodiny rozdelené. Nákupy v Kittsee sú bežnou záležitosťou, množstvo Slovákov dochádza do Rakúska za prácou. V súvislosti s jazykovou kompetenciou sú i jazykové bariéry minimálne, nakoľko množstvo Slovákov hovorí nemecky a naopak, znalosť slovenčiny je i v prihraničnej oblasti v Rakúsku bežným javom. Jozef Uhler zastáva názor, že z rakúskej perspektívy sme vnímaní ako civilizovaný národ.

V kontexte cezhraničnej spolupráce sa pán Uhler zmienil o spolupráci na kultúrnych podujatiach, akými sú napr. Festival podunajskej kultúry, ktorý sa koná v septembri a na ktorom sa na rakúskej strane spolupodieľajú obce ako Pama a Neudorf. Ďalším podujatím je Deň mladých, ktorý sa koná každý rok v inej obci. Významné sú i futbalové turnaje. V tomto kontexte je často prítomná i chorvátska menšina z Jaroviec či rakúskych obcí, ojedinelou nie je ani súčinnosť maďarských obcí. Možno teda skonštatovať, že v tomto prípade nejde výlučne o slovensko-rakúske bikultúrne vzťahy, ale významný je najmä faktor chorvátskej kultúry. Z projektov cezhraničnej spolupráce bol spomenutý projekt BAUM 2020 zameraný na územné plánovanie. Podľa Uhlera je cieľom magistrátu cezhraničnú spoluprácu zintenzívniť, aktuálne je napr. v procese prípravy štúdia na cyklotrasu do Kittsee v rámci schémy Interreg.

Druhý rozhovor prebehol s pánom Andreasom Hammerom, starostom rakúskeho Bergu. Tento rozhovor sa uskutočnil v prvej polovici mája 2019. Podľa pána Hammera existujú i napriek geografickej blízkosti medzi slovenskou a rakúskou kultúrou určité históriou podmienené rozdiely, spôsobené napr. železnou oponou, a preto podliehajú generácie odlišnému vývoju a majú iný uhol pohľadu.

Podľa pána Hammera nedochádza medzi príslušníkmi dvoch kultúr ku žiadnym konfliktom, práve naopak, obyvateľstvo harmonicky koexistuje. Slováci, ktorí tam žijú či pôsobia, sa veľmi dobre integrovali, zúčastňujú sa kultúrnych podujatí, slovenské deti sú členmi dobrovoľného hasičského zboru, jedna Slovenka je dokonca zamestnaná priamo na obecnom úrade v Bergu a s jej prácou sú zamestnanci úradu nadmieru spokojní. Asi 23 % obyvateľov Bergu tvoria príslušníci slovenskej národnosti, v okolitých obciach je tento podiel

často ešte vyšší. Vyskytujú sa prípady, že Slováci žijúci v týchto obciach žiadajú o pridelenie rakúskeho štátneho občianstva, väčšinou sú ich žiadosti vybavené kladne.

Čo sa týka jazykovej kompetencie, Slováci nemecký jazyk ovládajú. V prípade Rakúska je to podľa pána Hammera záležitosť histórie alebo mentality, takže okrem nemčiny sa Rakúšania zvyknú dohovoríť zväčša anglicky. V minulosti ale prebiehal v obci tandemový kurz slovenčiny a nemčiny, čo znamená, že Slováci a Rakúšania sa učili ten druhý jazyk recipročnou formou.

Podobne ako pán Uhler, i pán Hammer spomenul v súvislosti s prebiehajúcimi či plánovanými projektmi Interreg, konkrétne BAUM 2020. Obce vo všeobecnosti podávajú návrhy projektov, avšak spolupráca je podľa starostu komplikovaná zo strany hlavného mesta Bratislava, a to najmä z dôvodu, že mnohé pozemky vlastní súkromné osoby.

Posledný rozhovor v rámci druhej fázy výskumu sa uskutočnil v prvej polovici mája 2019 so starostkou mestskej časti Rusovce, pani Luciou Tulekovou Henčelovou. I tento rozhovor poukázal na prítomnosť ďalšej národnej kultúry, tentoraz významnú úlohu v oblasti zohráva maďarská kultúra, čo opäť vytvára zaujímavý interkultúrny model. Rusovce sú taktiež podľa pani starostky čoraz atraktívnejšou lokalitou na bývanie, čo rezultuje v národnostnú a tým pádom i kultúrnu rozmanitosť obyvateľstva, výnimkou nie sú ani zmiešané manželstvá. Napriek koexistencii niekoľkých kultúr a samotnej blízkosti rakúskej národnej kultúry starostka neeviduje žiadne problémy interkultúrneho charakteru, čo je podľa jej slov zapríčinené okrem iného i blízkosťou hlavného mesta a hraníc.

Na tému cezhraničnej spolupráce sa pani Tuleková Henčelová vyjadrila, že táto je intenzívnejšia s maďarskou stranou, avšak vzhľadom na historické okolnosti prebieha spolupráca i s rakúskymi obcami, najmä v dôsledku existencie pozostatkov rímskych táborov. Na tomto historickom základe je snaha spoluprácu s rakúskou stranou naďalej prehĺbovať. Významnú úlohu zohrávajú spolky, ktoré sa profilujú s cieľom zabezpečiť spoločné aktivity, doposiaľ došlo k združeniu hasičských spolkov a kultúrnych (tanečných) súborov. Určitá spolupráca prebieha i medzi policajnými zbormi krajín. V súvislosti s predošlými skúsenosťami prebiehal v minulosti napr. projekt rozširovania cyklotrás. Opätovne ale bolo spomenuté, že Rusovce majú dlhodobu bližšiu spoluprácu i celkové historické a jazykové väzby s Maďarskom. Maďarčina je podľa pani Tulekovej Henčelovej i jazykom, ktorý ovláda prevažná väčšina občanov Rusoviec. Nemecky sa dohovoria predovšetkým staršia generácia.

Ambíciou do budúcnosti je spolupráca na úrovni edukácie, resp. základných škôl, pričom by táto mala spočívať vo výmenných mobilitách žiakov i pedagógov s cieľom posilnenia jazyka na oboch stranách. Na tento projekt by bolo možné získať finančnú podporu z Interregu. Koordinácia projektu by však musela byť na rakúskej strane, preto je pre Rusovce o niečo náročnejšiu túto myšlienku zrealizovať. Pri projektoch s maďarskou stranou je to naopak, Rusovce sú stranou, ktorá vytvára strategické plány. Podľa pani starostky je to ale vyslovene záležitosť vyjednávania a vôle, ktorá na ich strane bezpochyby je. Momentálne sa žiaci na základnej škole v Rusovciach učia anglicky a rusky, preto sa pani starostka snaží posilniť nemčinu ale i maďarčinu ako prihraničné jazyky aspoň formou voliteľných predmetov, ideálne recipročne.

Z druhej fázy rozhovorov vyplýva, že nikto z respondentov nebol svedkom problému či konfliktu interkultúrneho charakteru medzi predstaviteľmi dvoch skúmaných národných kultúr. Práve naopak, spolunažívanie príslušníkov slovenskej a rakúskej národnej kultúry je hodnotené pozitívne, na oboch stranách je i ambícia prehlbovať cezhraničnú spoluprácu. Určité projekty spolupráce už prebiehajú, ďalšie sú v štádiu príprav či negociácií zúčastnených strán. Významná je i skutočnosť, že do diania v tejto oblasti vstupuje aj chorvátska a maďarská kultúra, v dôsledku čoho nedochádza výlučne ku komunikačným situáciám medzi dvoma národnými kultúrami, ale bežne i medzi tromi alebo štyrmi. Sme presvedčení, že výsledkom je ešte komplexnejšia interkultúrna komunikácia, ktorá by mohla byť predmetom ďalších budúcich výskumov.

5 Diskusia a odporúčania

Vzhľadom na skutočnosť, že empirický výskum k predkladanej dizertačnej práci nepotvrdil hypotézu, že rozdiely v kultúrnych profiloch Slovenska a Rakúska majú za následok výskyt interkultúrnych problémov, pokúsime sa v nasledujúcej časti navrhnúť odporúčania na udržiavanie pozitívnych interkultúrnych vzťahov a predchádzanie potenciálnych budúcich problémov interkultúrneho charakteru. Je zrejmé, že nami odporúčané praktiky možno aplikovať nie len na prípad interkultúrnych vzťahov Slovenska a Rakúska, ale niektoré i na interkultúrne vzťahy všeobecne.

Jedným zo spôsobov, ako možno predchádzať výskytu interkultúrnych problémov či konfliktov, prípadne dopomôcť k eliminácii už existujúcich, je interkultúrny tréning, alebo tréning interkultúrnych kompetencií, prípadne integrácia interkultúrnej výchovy do učebných osnov.

Interkultúrny tréning ako relatívne nový smer možno definovať ako jednu z aplikácií v rámci domény interkultúrnych vzťahov, pričom sa jedná o interdisciplinárnu problematiku. Túto premisu dokazuje skutočnosť, že interkultúrny výcvik je predmetom skúmania kultúrnej antropológie, sociolingvistiky, interkultúrnej komunikácie a iných vedeckých disciplín.²⁸⁷

Ako sme už avizovali v predchádzajúcich kapitolách, v súčasnej globalizovanej spoločnosti charakterizovanej narastajúcim počtom interkultúrnych interakcií naberá výcvik interkultúrnych kompetencií na význame, čoho konsekvenciou je aj integrácia multikultúrnej výchovy²⁸⁸ do vyučovacieho procesu v niektorých krajinách. V Českej republike je napr. multikultúrna výchova súčasťou školských osnov od roku 2004.²⁸⁹ Avšak treba podotknúť, že samotný výcvik interkultúrnych zručností nemusí byť jednoduchým procesom. Pred začiatkom procesu interkultúrneho výcviku je totiž potrebné uskutočniť niekoľko dôležitých rozhodnutí. Nevyhnutným krokom je vymedzenie cieľa, pričom orientovať sa môžeme napr. na redukciu predsudkov a stereotypov, prípadne na posilnenie schopnosť reflexie a kritického

²⁸⁷ LANDIS, D. - BENNET, J. M. - BENNET, M. J. (2004): Handbook of Intercultural Training, s. 1.

²⁸⁸ Podrobnejšie o princípoch, teórii a aplikácii multikultúrnej výchovy (predovšetkým ale vo vzťahu k Českej republike) vid':

MOREE, D. et al. (2008): Než začneme s multikultúrnou výchovou. Od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu. Praha : Člověk v tísni (program Varianty), 2008. 110 s. ISBN 978-80-86961-61-3.

²⁸⁹ MOREE, D. (2015): Základy interkulturního soužití, s. 176.

myslenia. Okrem toho je potrebné zdefinovať si obsah výučby a tomu prispôbiť aplikované metódy.²⁹⁰

Morgensterová a Šulová uvádzajú, že interkultúrny výcvik možno aplikovať na ľubovoľnú cieľovú skupinu,²⁹¹ na jednej strane na študentov (napr. účastníkov medzinárodných mobilit) a žiakov, na strane druhej na manažérov a diplomatov pôsobiacich v medzinárodnom prostredí alebo expatriotov. Eventuálne možno začať s interkultúrnym výcvikom v prípade, že sa daní jednotlivci alebo skupiny neosvedčili ako pripravení na interakcie s príslušníkmi iných kultúr. V súčasnosti je frekventovanou témou aj výcvik zdravotníckeho personálu, keďže aj poskytovanie zdravotnej starostlivosti vyžaduje istú znalosť kultúrnych rozdielov.²⁹² Z determinovanej cieľovej skupiny logicky vyplýva potreba adaptácie výcvikových metód na predmetnú skupinu, čím možno adekvátne sledovať želané ciele výcviku.²⁹³ Často sú v procese tréningu využívané simulačné techniky alebo tzv. *role plays*.²⁹⁴ Nazdávame sa, že práve takýto typ aktivít zvyšuje interakciu medzi účastníkmi tréningového procesu a tým aj ich schopnosť adekvátne reagovať v určitých situáciách, prípadne schopnosť prispôbiť sa určitej úlohe (aj takej, s ktorou sa jednotlivец nestotožňuje) a tomu prispôbiť svoje konanie. V praxi to môže znamenať snahu zamyslieť sa nad tým, prečo niekto reaguje určitým spôsobom a tolerovať iný prístup či názor bez toho, aby sme ho okamžite označili za nesprávny a negatívny.²⁹⁵

Medzi odborníkmi existuje i názor, že je výhodnejšie, ak sa výcvik odohráva v interkultúrnej skupine. Podľa nich sa tým zvyšuje schopnosť sebareflexie a naviazania jednotlivca na svoju vlastnú kultúru a takisto dochádza k vyššiemu počtu interkultúrnych impulzov. Autorky zdôrazňujú i skutočnosť, že jednou z intencií interkultúrneho výcviku je

²⁹⁰ MOREE, D. (2015): Základy interkultúrneho soužití, s. 175

²⁹¹ MORGENSTERNOVÁ, M., ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkulturní psychologie. Rozvoj interkulturní senzitivity, s. 141.

²⁹² O vzťahu zdravotnej starostlivosti a interkultúrnej komunikácie podrobnejšie: PRŮCHA, J. (2004): Interkulturní psychologie. Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. 1. vydanie. Praha : Portál, 2004. 200 s. ISBN 80-7178-885-6.

²⁹³ MORGENSTERNOVÁ, M., ŠULOVÁ, L. et al. (2007) sa v rámci jednej celej kapitoly venujú konkrétnym výcvikovým technikám s vymedzením cieľa, ktorý sa danou metódou sleduje, času, ktorý treba na túto činnosť vynaložiť, ako aj popis cieľovej skupiny, pre ktorú je určitá technika vhodná a ktorú kľúčovú kompetenciu ňou sledujeme. Uvádzané sú aj pomôcky, ktoré sú potrebné pre uskutočnenie danej techniky.

²⁹⁴ KOTTHOFF, H., SPENCER-OATEY, H. et al. (2009): Handbook of Intercultural Communication, s. 496.

²⁹⁵ ČIEFOVÁ, M. (2016): Interkultúrna kompetencia ako predpoklad naplnenia komunikačného zámeru a predchádzania interkultúrneho konfliktu, s. 36.

usmerňovanie etnocentrických prejavov participantov výcviku.²⁹⁶ Možno teda konštatovať, že interkultúrny tréning má dopomôcť okrem iného k tomu, aby sme svoju vlastnú kultúru nepovažovali za jedinú správnu, ktorej hodnoty a modely správania by mali byť vzorom pre ostatné kultúry. Naopak, cieľom má byť identifikovanie sa s tézou rovnosti kultúr.²⁹⁷ Presvedčenie o rovnosti kultúr sveta vyjadruje i Zágoršeková, a to aj napriek divergenciám v ich civilizačnom vývoji. Premosťuje i na kontext vedeckého diskurzu, v ktorom je podľa jej slov nepripustné referovať o kultúrach ako „vyšších“ či „nižších.“²⁹⁸

Okrem už spomínaných aspektov interkultúrneho tréningu treba poznamenať, že takáto forma vzdelávania sa môže preukázať ako patrične vhodná napr. aj pri zvládaní konfliktov a pri ich predchádzaní.²⁹⁹ Landis, Bennet a Bennet charakterizujú štandardný interkultúrny tréning ako kombináciu kognitívneho materiálu a skúseností výcvikovej metodológie za účelom simulácie interkultúrnych zážitkov a praktizovania zručností interkultúrnej adaptability. Nepochybne, výsledok takéhoto výcvikového procesu by mal tkvieť v preukázateľnom vývine interkultúrnej kompetencie.³⁰⁰

Premisu signifikancie výcviku interkultúrnych kompetencií preukazuje i existencia organizácií a inštitútov, ktoré sa touto problematikou zaoberajú. Medzi takéto organizácie patrí napr. SIETAR (*Society for Intercultural Education, Training and Research*), inštitúcia založená v Spojených štátoch amerických v roku 1974. Neskôr sa pôsobenie organizácie rozšírilo i do Európy, a v roku 1991 vzniká SIETAR Európa.³⁰¹ V rámci európskeho priestoru pôsobí organizácia v Rakúsku, Nemecku, Španielsku, Francúzsku, Írsku, Taliansku, Holandsku, Poľsku a v Spojenom kráľovstve. Okrem USA a Európy sa ďalšie sídla organizácie nachádzajú napr. v Japonsku, Indii, Čile, Brazílii či v Mexiku.³⁰² Hlavnou misiou organizácie je podpora interkultúrnej výchovy, tréningu a výskumu.³⁰³

²⁹⁶ MORGENSTERNOVÁ, M., ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkulturní psychologie. Rozvoj interkulturní senzitivity, s. 141.

²⁹⁷ ČIEFOVÁ, M. (2016): Interkultúrna kompetencia ako predpoklad naplnenia komunikačného zámeru a predchádzania interkultúrneho konfliktu, s. 36.

²⁹⁸ ZÁGORŠEKOVÁ, M. B. (2009): Kultúry v medzinárodných vzťahoch, s. 26.

²⁹⁹ MORGENSTERNOVÁ, M., ŠULOVÁ, L. et al. (2007): Interkulturní psychologie. Rozvoj interkulturní senzitivity, s. 143.

³⁰⁰ LANDIS, D. - BENNET, J. M. - BENNET, M. J. (2004): Handbook of Intercultural Training, s. 2.

³⁰¹ SIETAR USA (2019): History.

³⁰² SIETAR EUROPA (2019): SIETAR in the World.

³⁰³ Konkrétne sú na webovej stránke SIETAR USA vymedzené nasledovné ciele organizácie:

- zvyšovanie povedomia o interkultúrnych aspektoch vo všetkých interakciách,
- umožnenie či sprostredkovanie komunikácie a rešpektu medzi ľuďmi z rozličných kultúr,

Okrem tréningu interkultúrnych kompetencií je podľa našej mienky želané, aby boli i naďalej podporované projekty cezhraničnej spolupráce rôznorodého charakteru. Významnou mierou môže k rozvoju interkultúrnej senzitivity a informovanosti o tej-druhej kultúre dopomôcť i výmena lektorov a učiteľov, ktorí na jednej strane sprostredkujú znalosť cudzieho jazyka (pričom z nášho pohľadu bude v tomto prípade častejším recipientom Slovensko), na strane druhej pôsobia ako médium v oboznamovaní recipienta o svojej národnej kultúre, čím posilnia kognitívnu zložku interkultúrnej kompetencie. Na základe rozhovoru so starostkou Rusoviec môžeme skonštatovať, že záujem o výmeny učiteľov jazyka i žiakov je na oboch stranách.

Vyššie uvedené je v úzkom vzťahu s aktivitami kultúrnej diplomacie, ktorej sme sa podrobne venovali v podkapitole 1.2. Považujeme za pozitívne, že jeden zo slovenských kultúrnych inštitútov sa nachádza vo Viedni, a rovnako je Bratislava jednou z lokalít rakúskych kultúrnych inštitútov. Možno teda usudzovať, že obe krajiny sa usilujú o vytváranie pozitívneho obrazu v krajine druhej. Súčasne predpokladáme, že prítomnosti kultúrnych inštitútov môžu byť pripisované čiastočné zásluhy sa zvyšovanie povedomia o kultúre druhej krajiny a úrovne znalosti cudzieho jazyka. I v tomto prípade predpokladáme, že jazyková kompetencia sa zvyšuje najmä medzi Slovákmi. Avšak na druhej strane má kultúrna oboch krajín neustále potenciál.

-
- zlepšenie domácich i globálnych interkultúrnych vzťahov,
 - podporovanie najvyšších etických štandardov medzi špecialistami v oblasti interkultúrnej komunikácie v súlade s princípmi SIETAR USA Living Code of Ethical Behavior,
 - podporovanie výmeny informácií, vedomostí, a expertízy v oblasti interkultúrnej komunikácie.
- SIETAR USA (2019) Mission Statement. (Vlastný preklad autorky)

6 Záver

Interkultúrna problematika je témou, ktorej sa dostáva neustále väčšia pozornosť nielen zo strany akademických i vedeckých pracovníkov, ale i laickej verejnosti. V 21. storočí, ktoré sa vyznačuje nepretržite sa zvyšujúcim počtom interkultúrnych interakcií a migračnými tendenciami, nemožno ignorovať problémy, ktoré jestvujú medzi rozličnými (nielen) národnými kultúrami. V médiách sa neustále tematizujú problémové situácie medzi predstaviteľmi diametrálne odlišných kultúrnych zoskupení, ktoré nie ojedinele vyúsťujú do seriózných konfliktov či dokonca ozbrojených stretov. Hoci nepredpokladáme, že medzi slovenskou a rakúskou kultúrou, ktoré boli predmetom skúmania preloženej práce, v budúcnosti dôjde k závažným nezrovnalostiam, sme presvedčení, že najmä medzi jednotlivcami a menšími skupinami môžu nastať problémy, ktoré sa dajú pripísať odlišnosti kultúr.

Hlavným cieľom našej práce bolo identifikovať potenciálne interkultúrne problémy vznikajúce medzi príslušníkmi slovenskej a rakúskej národnej kultúry v prihraničnej oblasti a navrhnúť optimálne riešenia na ich odstránenie a budúcu prevenciu. Okrem hlavného cieľa sme si stanovili niekoľko sekundárnych cieľov, ktorých splnenie vyžadovalo aplikáciu rozmanitého spektra metód vedeckého bádania. Pomocou vhodne použitých metód sa nám hlavný cieľ i parciálne ciele práce podarilo splniť.

V nadväznosti na ciele predkladanej dizertačnej práce boli formulované dve hypotézy. Prvá hypotéza (*Obyvatelia Slovenska majú o Rakúšanoch idealizovanú predstavu a súčasne možno na rakúskej strane konštatovať určitý deficit vedomostí o Slovákoch i deficit jazykovej kompetencie.*) bola potvrdená. Na základe analýzy uskutočneného dotazníkového dopytovania, analýzy dennej tlače i prostredníctvom hĺbkových rozhovor možno skonštatovať, že obyvatelia Rakúska sú zo strany Slovákov vnímaní ako slušní, snaživí, spoločenski a vzdelaní ľudia. V súvislosti s Rakúskom sa u Slovákov objavujú asociácie ako bezpečnosť, čistota, vysoká životná úroveň či kvalita. Obyvatelia Rakúska i krajina ako taká sú teda Slovákmii vo väčšine prípadov vnímaní veľmi pozitívne, dokonca vzorovo. Táto skutočnosť môže byť podmienená jednak empirickými skúsenosťami jednotlivcov zapojených do nášho výskumu, jednak obrazom, ktorý o Rakúsku vytvárajú slovenské mienkotvorné médiá. Okrem toho Slováci vykazujú v porovnaní s Rakúšanmi podstatne vyššiu úroveň znalosti cudzieho jazyka, čo je ale

pochopiteľné a zdôvodniteľné najmä ekonomickou silou nemčiny, nadstavením vyučovacích kurikúl i subjektívnym záujmom respondentov o nemecký jazyk a uvedomením si jeho významu napr. na trhu práce. Zo strany obyvateľov Rakúska možno skonštatovať určité medzery v znalostiach, a to napr. i vzhľadom na geografiu Slovenska, známe osobnosti či samotný slovenský jazyk. Avšak skutočnosť, že výborná znalosť slovenského jazyka na strane Rakúšanov je skôr výnimkou než pravidlom, nevidíme ako problém za predpokladu, že komunikačný cieľ je úspešne naplnený pomocou iného jazyka, či už nemeckého alebo iného (zväčša anglického). Napriek určitej asymetrii vo vedomostiach sú ale i príslušníci slovenskej národnej kultúry vnímaní zo strany Rakúšanov pozitívne, ako milí, komunikatívni a priateľskí ľudia, ktorí sú ochotní pomôcť.

Na rozdiel od prvej hypotézy, druhá hypotéza (*Rozdiely v kultúrnych profiloch Slovenska a Rakúska rezultujú do problémov medzi príslušníkmi daných kultúr v oblasti slovensko-rakúskeho pohraničia.*) potvrdená nebola. Táto skutočnosť podľa našej mienky koreluje na jednej strane s intenciou predstaviteľov oboch národných kultúr vyhýbať sa konfliktným situáciám, na strane druhej v relatívnej podobnosti kultúrnych profilov skúmaných krajín a spoločnou historickou skúsenosťou. Slovensko i Rakúsko zdieľajú historický vývoj v strednej Európe, sú členmi Európskej únie, obchodnými partnermi, spolupráca prebieha i na úrovni samospráv. Skutočnosť, že kultúrne profily zdieľajú množstvo spoločných charakteristík, pravdepodobne uľahčuje priebeh interkultúrnych komunikačných procesov, a tým znižuje riziko výskytu interkultúrnych nedorozumení, problémov, či závažných konfliktných situácií. Druhá hypotéza bola overovaná primárne metódou rozhovorov s kľúčovými informátormi, konkrétne so starostami piatich obcí na slovensko-rakúskom pomedzí. Ani jeden z nich nereferoval o skúsenosti s problémami či konfliktami medzi slovenskými a rakúskymi občanmi, ktoré by boli spôsobené kultúrnymi rozdielmi. Rovnako nebola prítomnosť interkultúrnych problémov skonštatovaná ani pomocou dotazníkového dopytovania, a to jednak všeobecne, jednak vzhľadom na interkultúrne pracovisko. Naopak, náš výskum preukázal, že spolužitie oboch národných kultúr prebieha vo všeobecnosti harmonicky, bez výskytu akýchkoľvek vážnych problémov zapríčinených rozdielnosťou kultúr, a to dokonca i vzhľadom na prítomnosť ďalších národných kultúr, konkrétne maďarskej či chorvátskej. Obce na pohraničí spolupracujú na rôznych projektoch, dochádza k združovaniu spolkov, výnimkou nie je ani sťahovanie sa do susednej krajiny, či

v niektorých prípadoch i zmiešané manželstvá. Na základe rozhovorov so starostami obcí sme zistili, že ďalšie potenciálne projekty spolupráce sú v štádiu príprav či negociácií.

Vo všeobecnosti možno preto výsledky našej práce zhodnotiť ako pozitívne. Medzi Slovenskom a Rakúskom dochádza k spolupráci v rôznych sférach, krajiny sú dlhoročnými obchodnými partnermi, významné sú i aktivity kultúrnej diplomacie. Avšak sme presvedčení, že projekty cezhraničnej spolupráce či kultúrna diplomacia majú neustále potenciál i do budúcnosti. Ako sme uviedli vyššie, aj z uskutočnených rozhovorov vyplynulo, že prebiehajú rokovania o možných budúcich projektoch rôznorodého charakteru.

Zastávame názor, že predložená dizertačná práca môže podnietiť akademických a vedeckých pracovníkov pomocou podobných metód riešiť tú istú vedeckú otázku aj v iných pohraničných regiónoch. Rovnako je možné obdobným spôsobom analyzovať interkultúrne problémy vznikajúce nielen medzi národnými kultúrami, ale aj národnými kultúrami a subkultúrami, prípadne výlučne medzi subkultúrami. Touto cestou možno zefektívniť komunikáciu medzi príslušníkmi rozličných kultúr a zmierniť napätie, ktoré v určitých prípadoch existuje a bráni naplneniu komunikačných a iných zámerov účastníkov komunikačného procesu.

Môžeme sa domnievať, že potreba interkultúrnej kompetencie a interkultúrnej výchovy či tréningu bude čím ďalej tým viac naberať na význame. Aby sme boli schopní koexistovať na relatívne malom geografickom území v tesnej blízkosti s inými kultúrami, je potrebné uvedomiť si dané kultúrne rozdiely, tieto tolerovať a rešpektovať a tiež sa im snažiť do istej miery prispôbiť a nestratiť pritom svoju vlastnú identitu. Iba vzájomná empatia a snaha o dosiahnutie komunikačného zámeru a upustenie od predsudkov a stereotypov je predpokladom efektívneho interkultúrneho súžitia.

Zoznam použitej literatúry

1. ADAMCOVÁ, L. (2010): *Einführung in das Studium der deutschen Sprache*. Mnichov: Lincom. 216 s. ISBN 978 3 89586 523 7.
2. ADAMCOVÁ, L. (2010): *Ausgewählte Forschungsschwerpunkte der germanistischen Linguistik in der Gegenwart*. Bratislava: Sprint. 132 s. ISBN 978-80-89393-29-9.
3. ANEAS, M. A. – SANDÍN, M. P. (2009): Intercultural and Cross-Cultural Communication Research: Some Reflections about Culture and Qualitative Methods. In: *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 2009, roč. 10, č. 1.
4. ANG, I. – ISAR, Y. R. – MAR, P. (2015): Cultural diplomacy: beyond the national interest? In: *International Journal of Cultural Policy*, 2015, roč. 21, č. 4, s. 365-381.
5. ARDIELLI, E. (2018): Language Skills of EU Citizens and their Participation on Foreign Cultural Products. In: *Proceedings of the 4th International Conference on European Integration*, 2018, s. 74-81.
6. BAIUTTI, M. (2016): Rethinking the concept of intercultural conflict: Italian returnees' attitudes towards others during a cultural conflict. In: *Fleks. Scandinavian Journal of Intercultural Theory and Practice*, 2016, roč. 3, č. 1., s. 1-18.
7. BENČ, V. – BILČÍK, V. – DULEBA, A. – GRUBER, S. – STRÁŽAY, T. (2013): *Dve dekády slovensko-rakúskych vzťahov*. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, Veľvyslanectvo Rakúskej republiky v Slovenskej republike, 2013. ISBN 978-80-89356-40-9.
8. BERGER, CH. R. – ROLOFF, M. E. – ROSKOS-EWOLDSSEN, D. R. (eds.) (2010): *The Handbook of Communication Science*. Second Edition. Los Angeles: SAGE Publications, Inc. 600 s. ISBN 978-1-4129-1813-8.
9. BRONČEK, J. – ČIEFOVÁ, M. (2017): Vývoj konkurencieschopnosti Slovenska a Číny v období rokov 2013-2018. Analýza indexu globálnej konkurencieschopnosti. In: *Almanach*, roč. 12, č. 3, s. 13-21. ISSN 1339-3502.
10. CARBAUGH, D. (1985): Cultural Communication and Organizing. In: GUDYKUNST, W. B. – STEWARD, L. P. – TING-TOOMEY, S. (ed.). (1985): *Communication, culture and organizational processes*. Beverly Hills: Sage Publications, 1985, s. 30-47. ISBN 0-8039-2427-5.

11. CASMIR, F. L. (1985): Stereotypes and Schemata. In: GUDYKUNST, W. B. – STEWARD, L. P. – TING-TOOMEY, S. (ed.). (1985): *Communication, culture and organizational processes*. Beverly Hills: Sage Publications, 1985, s. 48-67. ISBN 0-8039-2427-5.
12. CHWIAŁKOWSKA, A. (2012): Teamwork in cross-cultural context. Austria, Poland and Turkey comparison. In: *Journal of Positive Management*, roč. 3, č. 1, s. 33-49. ISSN 2083-103X.
13. CZÉFALVAYOVÁ, K. (2014): Nation branding ako súčasť diplomacie Slovenskej republiky. In: *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2014*. Bratislava: Ekonóm, 2014, s. 39-44. ISBN 978-80-225-3886-2.
14. ČIEFOVÁ, M. – RANETA, L. (2018): Slovensko a Rakúsko v kontexte migračných tendencií. In: *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2018*. Bratislava: Ekonóm, s. 64-75. ISBN 978-80-225-4506-8, ISSN 2585-9404.
15. ČIEFOVÁ, M. – SERESOVÁ, K. (2018): Important Milestones in the Common History of Selected European Countries and their Impact on Culture. In: *Proceedings of the 4th International Conference on European Integration 2018*, s. 216-223. ISBN 978-80-248-4169-4.
16. ČIEFOVÁ, M. (2018): K vybraným otázkam kultúrnej diplomacie. In: *Almanach*, roč. 13, č. 2, s. 4-13. ISSN 1339-3502.
17. ČIEFOVÁ, M. (2018): Diverse Approaches and Definitions of the Term Culture. In: *EDAMBA 2017: International Scientific Conference for Doctoral Students and Post-Doctoral Scholars*. Bratislava: Ekonóm, 2018. s. 84-90. ISBN 978-80-225-4571-6.
18. ČIEFOVÁ, M. (2018): The Contemporary Picture of Slovakia in Austrian Press. In: *Cudzie jazyky v premenách času VIII*, 2018, s. 493-502.
19. ČIEFOVÁ, M. (2017): Comparison of Competitiveness of Slovakia and Austria according to Chosen International Indices. In: *EDAMBA 2017: International Scientific Conference for Doctoral Students and Post-Doctoral Scholars*. Bratislava: Ekonóm, 2017. s. 69-74. ISBN 978-80-225-4429-0.
20. ČIEFOVÁ, M. (2017): Perception of Intercultural Issues and Cultural Differences in Intercultural Workspace – the Example of Austria. In: *Journal of Economy and Society*, roč. 9, č. 1, s. 70-81. ISSN 0865 7823.

21. ČIEFOVÁ, M. (2017): Characteristics of Slovak Culture in the Context of Bilateral Austrian-Slovak Relations. In: *Journal of Intercultural Management*, roč. 9, č. 2, s. 81-101. ISSN 2080-0150.
22. ČIEFOVÁ, M. (2017): Konkurencieschopnosť Rakúska: zhodnotenie zmien oproti minulému roku. In: *Zborník príspevkov zo 18. medzinárodnej konferencie Medzinárodné vzťahy 2017: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky, 2017*. Bratislava: Ekonóm, s. 155-161. ISBN 978-80-225-4488-7.
23. ČIEFOVÁ, M. (2017): Österreichische und slowakische Kultur unter Berücksichtigung der Wirtschaftslage und der gegenseitigen Beziehungen. In: *Moldavian Journal of International Law and International Relations*, roč. 12, č. 3, s. 442-453. ISSN 1857-1999.
24. ČIEFOVÁ, M. – RANETA, L. (2017): Demografické trendy na Slovensku a v Rakúsku. In: *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2017*. Bratislava: Ekonóm, s. 77-86. ISBN 978-80-225-4404-7, ISSN 2585-9404.
25. ČIEFOVÁ, M. (2016): Význam jazykovej kompetencie v kontexte slovensko-rakúskych interkultúrnych vzťahov. In: *Zborník príspevkov zo 17. medzinárodnej konferencie Medzinárodné vzťahy 2016: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky, 2016*. Bratislava: Ekonóm, s. 179-191. ISBN 978-80-225-4365-1.
26. ČIEFOVÁ, M. (2016): Interkultúrna kompetencia ako predpoklad naplnenia komunikačného zámeru a predchádzania interkultúrneho konfliktu. In: *Almanach*, roč. 11, č. 3, s. 27-38. ISSN 1339-3502.
27. DUDÁŠ, T. (2013): Metodické pozadie globálnych indexov národnej konkurencieschopnosti. In: *Zborník príspevkov zo 14. medzinárodnej konferencie, 2013*. Bratislava: Ekonóm, s. 192–201. ISBN 978-80-225-3802-2.
28. DUDÁŠ, T. (2012): National Competitiveness of Slovakia in the Context of Global Competitiveness Indexes. In: *Journal of Economy & Society*, 2012, roč. 4, č. 1-2, s. 74-87.
29. DUDÁŠ, T. et al. (2010): *Quo Vadis, Europe? Proceedings of the project*. Bratislava: Ekonóm, 2010. 142 s. ISBN 978-80-225-3031-6.
30. DUDÁŠOVÁ, M. (2017): Alternative for Germany – more than a fleeting phenomenon. In: *Society and Economy*, roč. 39, č. 3, s. 429-449.

31. DUCHKOWITSCH, W. (2015): „Nachbar im Kopf“ Transkulturelle Kommunikation – Österreich und Slowakei (eine Projektskizze). In: *Žurnalistika, médiá, spoločnosť*, 2015. s. 8-17.
32. EURÓPSKA KOMISIA (2013): *EU Regional Competitiveness Index RCI 2013*. Luxemburg: Publications Office of the European Union, 2013. ISBN 978-92-79-32370-6.
33. ERLI, A., - GYMNIČ, M. (2008): *Interkulturelle Kompetenzen. Erfolgreich kommunizieren zwischen den Kulturen*. Stuttgart: Klett Lerntraining, 2008. E-ISBN 978-3-12-939114-3.
34. FÄßLER, P. E. (2007): *Globalisierung*. Kolín: Böhlau Verlag, 2007. 240 s. ISBN 978-3-8252-2865-1.
35. GUDYKUNST, W. B. – STEWARD, L. P. – TING-TOOMEY, S. (ed.). (1985): *Communication, culture and organizational processes*. Beverly Hills: Sage Publications, 1985, 262 s. ISBN 0-8039-2427-5.
36. HALL, E. T. (1969): *The Hidden Dimension*. New York: Anchor Books 1, 1969.
37. HALL, E. T. (1976): *Beyond Culture*. New York: Anchor Books, 1976. 298 s. ISBN 0-385-12474-0.
38. HOFSTEDE, G. – HOFSTEDE, J. G. – MINKOV, M. (2010): *Cultures and Organizations. Software of the Mind. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*. New York: Mc Graw Hill, 2010. 561 s. ISBN 978-0-07-166418-9.
39. HRABOVEC, E. – KATREBOVA-BLEHOVA, B. et al. (2008): *Slowakei und Österreich im 20. Jahrhundert. Eine Nachbarschaft in historisch-literarischer Perspektive*. Viedeň: Lit Verlag, 2008. ISBN 978-3-7000-0743-2.
40. HRABOVEC, E. (2008): Einige einleitende Gedanken zu österreichisch-slowakischen Beziehungen im 20. Jahrhundert. In: HRABOVEC, E. – KATREBOVA-BLEHOVA, B. et al.: *Slowakei und Österreich im 20. Jahrhundert. Eine Nachbarschaft in historisch-literarischer Perspektive*. Viedeň: Lit Verlag, 2008, s. 1-5. ISBN 978-3-7000-0743-2.
41. HUNTINGTON, S. P. (1996): *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. London: Simon and Schuster. 367 s. ISBN 978-0-7432-3149-7.
42. ILGOVÁ, J., RITOMSKÝ, A. (2009): Hodnoty mladých Čechů a Slováků – komparatívny empirický výskum, In: *Sociálne a politické analýzy*, roč. 3, č. 1, s. 73-113.

43. IMD WORLD COMPETITIVENESS CENTER (2017): IMD World Digital Competitiveness Ranking 2017. Lausanne: IMD World Competitiveness Center, 2017.
44. JELEŇOVÁ, I. (2017): *Interkultúrne interakcie a migrácia. Vybrané aspekty problematiky*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, 105 s. ISBN 978-80-8152-555-1.
45. KARELOVÁ, K. (2016): Komparácia kvality podnikateľského prostredia krajín V4. In: *Almanach*, roč. 11, č. 2, s. 67-75. ISSN 1339-3502.
46. KEDING, G. (2016): Der falsche Wohnort...Zur Bedeutung von Macht und Struktur in der interkulturellen Begegnung. In: KUMBIER, D. – SCHULZ VON THUN, F (Ed.): *Interkulturelle Kommunikation: Methoden, Modelle, Beispiele*. 8. Auflage. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag, 2016, S. 336-347.
47. KIM, H. (2017): Bridging the Theoretical Gap between Public Diplomacy and Cultural Diplomacy. In: *The Korean Journal of International Studies*, 2017, roč. 15, č. 2, s. 293-326.
48. KIM, Y. Y. (2010): Intercultural Communication. In: BERGER, CH. R. – ROLOFF, M. E. – ROSKOS-EWOLDSSEN, D. R. (eds.) (2010): *The Handbook of Communication Science*. Second Edition. Los Angeles: SAGE Publications, Inc. ISBN 978-1-4129-1813-8.
49. KIRSCHBAUM, S. J. (2008): Slovakia's Image in the Austrian Press After Independence. In: *Slowakei und Österreich im 20. Jahrhundert. Eine Nachbarschaft in historisch-literarischer Perspektive*, 2008, s. 225-236.
50. KOKAREVICH, M. N. – SIZOVA, N. Z. (2015): Model of Tolerance in Intercultural Communication. In: *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 166, s. 621-625.
51. KOTTHOFF, H., SPENCER-OATEY, H. (2009): *Handbook of Intercultural Communication*. Berlín : Mouton de Gruyter, 2009. 560 s. ISBN 978-3-11-021431-4.
52. KURUCZ, M. (2007): Kultúrna dimenzia diplomacie. In: *Zborník z vedeckej konferencie Zahraničná politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte európskej integrácie*, 2007, s. 62-71.
53. LANDIS, D. - BENNETT, J. M. - BENNETT, M. J. (2004): *Handbook of Intercultural Training*. 3. vydanie. Thousand Oaks : Sage Publications, 2004. ISBN 0-7619-2332-2.
54. LEDERACH, J. P. (1995): *Preparing for Peace: Conflict Transformation across Cultures*. Syracuse University Press.

55. LEWIS, R. D. (2006): *When Cultures Collide: Leading across Cultures*. Boston: Nicholas Brealey International, 2006. ISBN 978-1-904838-02-9.
56. LIPKOVÁ, Ľ. A KOL. (2011): *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: Sprint dva, 2011, 433 s. ISBN 978-80-89393-37-4.
57. MARSHALL, M. N. (1996): The key informant technique. In: *Family Practice*, roč. 13, č. 1., s. 92-97. Oxford University Press.
58. MATTOŠ, B. (2013): Kultúrna dimenzia diplomacie ako nástroj zahraničnej politiky štátu na príklade Rakúskej republiky. In: *Zborník príspevkov z 12. medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov* 2013, s. 377-383.
59. MEHRAJ, H. K. – BHAT, A. N. – MEHRAJ, H. R. (2014): Impacts of Media on Society: A Sociological Perspective. In: *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 2014, roč. 3, č. 6, s. 56-64.
60. MOREE, D. (2015): *Základy interkulturního soužití*. 1. vydanie. Praha : Portál, 2015. 208 s, ISBN 978-80-262-0915-7.
61. MOREE, D. et al. (2008): *Než začneme s multikulturní výchovou. Od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Praha : Člověk v tísní (program Varianty), 2008. 110 s. ISBN 978-80-86961-61-3.
62. MORGENSTERNOVÁ, M., ŠULOVÁ, L. et al. (2007): *Interkulturní psychologie. Rozvoj interkulturní senzitivity*. 1. vydanie. Praha : Karolinum, 2007, 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1.
63. NADLER, L. B. – NADLER, M. K. – BROOME, B. J. (1985): Culture and the Management of Conflict Situations. In: GUDYKUNST, W. B. – STEWARD, L. P. – TING-TOOMEY, S. (ed.). (1985): *Communication, culture and organizational processes*. Beverly Hills: Sage Publications, 1985. s. 87 – 113. ISBN 0-8039-2427-5.
64. NOVÝ, I. – SCHROLL-MACHL, S. et al. (1999): *Interkulturní komunikace v řízení a podnikání*. Praha: Management Press, 1999. 183 s. ISBN 80-7261-009-0.
65. OECD (2005): *Culture and Local Development*. Paris: OECD Publishing, 2005. ISBN 92-64-00990-6.
66. PAJTINKA, E. (2015): Kultúrna diplomacia a jej organizačno-inštitucionálne modely v praxi vybraných štátov. In: *Medzinárodné vzťahy*, 2015, roč. 8., č. 2, s. 111-122.

67. PAJTINKA, E. (2007): Slovenská diplomacia a jej dimenzie v 21. storočí. In: *Zborník z vedeckej konferencie Zahraničná politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte európskej integrácie*, 2007, s. 77-84.
68. PICK, H. (1999): *Und welche Rolle spielt Österreich? Vom besetzten Grenzland zum offenen EU-Staat: die Alpenpolitik im internationalen Blickfeld*, 1999. Viedeň: Kremayr & Scheriau. 350 s. ISBN 3-218-00653-8.
69. POLÁČKOVÁ, Z. (2013): *Za oponou slovensko-rakúskych vzťahov v 20. storočí*. Bratislava: Veda. 191 s. ISBN 978-80-224-1298-8.
70. PORTER, M. E. (1990): The Competitive Advantage of Nations. In: *Harvard Business Review*, 1990, s. 73-93.
71. PUČKO, D. – REMIŠOVÁ, A. – LAŠÁKOVÁ, A. (2013): Culture and Leadership Preferences in Slovakia and Slovenia: Comparative Study Based on the GLOBE Student Research, In: *Ekonomický časopis*, roč. 61, č. 4. s. 376-395.
72. PRŮCHA, J. (2010): *Interkulturní komunikace*. Praha: Grada Publishing, 2010. 200 s. ISBN 978-80-247-3069-1.
73. PRŮCHA, J. (2004): *Interkulturní psychologie. Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 1. vydanie. Praha: Portál, 2004. 200 s. ISBN 80-7178-885-6.
74. REIF, E. - SCHWARZ, I. (ed.) (2003): *Methodenhandbuch Interkulturelle Kommunikation und Konfliktlösung Österreich – Slowakei*. Viedeň: Südwind NO Süd, 2003. 238 s. ISBN 3-9501771-0-8.
75. RUSIŇÁK, P. et al. (2012): *Diplomacia – úvod do štúdia*. Bratislava: Ekonóm. ISBN 978-80-225-3480-2.
76. RYDLO, J. M. (2008): Einige Gedanken zur Geschichte der Slowaken in Österreich. In HRABOVEC, E. and KATREBOVA-BLEHOVA, B. (eds.). *Slowakei und Österreich im 20. Jahrhundert. Eine Nachbarschaft in historisch-literarischer Perspektive*. Vienna: Lit Verlag, s. 41-55.
77. SADRI, H. A. – FLAMMIA, M. (2011): *Intercultural Communication: A New Approach to International Relations and Global Challenges*. New York: Continuum, 2011. 317 s. ISBN 978-1-4411-0309-3.

78. SAMOVAR, L. A. – PORTER, R. E. – McDANIEL, E. R. – ROY, C. S. (2013): *Communication Between Cultures*. Boston: Wadsworth, Cengage Learning, 2013. ISBN 978-1-111-34910-3.
79. SAPIR, E. (1949): *Culture, Language and Personality. Selected Essays*. Berkeley: University of California Press, 1949.
80. SERESOVÁ, K. et al. (2017): *Sprache und Kommunikation. Interdisziplinäre Perspektiven in der Sprachforschung*. Brno: Tribun EU, 2017. ISBN 978-80-263-1354-0.
81. SLATINSKÁ, A. – PECNÍKOVÁ, J. (2017): *Jazyk, kultúra, identita. Vybrané aspekty interkultúrnej identity*. Banská Bystrica: Belianum. ISBN 978-80-557-1284-0. 123 s.
82. STEMLINGER, M. – HAASE, S. – THOMAS, A. (2005): *Beruflich in der Slowakei. Trainingsprogramm für Manager, Fach- und Führungskräfte*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2005. ISBN 3-525-49063-1.
83. SUPPAN, A. (2008): Die Slowakei zwischen Ostmitteleuropa und Europäischer Union. In HRABOVEC, E. and KATREBOVA-BLEHOVA, B. (eds.). *Slowakei und Österreich im 20. Jahrhundert. Eine Nachbarschaft in historisch-literarischer Perspektive*. Vienna: Lit Verlag, s. 215-223.
84. SVETOVÁ BANKA (2016): *Migration and remittances factbook 2016*. Third edition. Washington, DC: Svetová banka. 273 s. ISBN 978-1-4648-0320-8.
85. SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2017): *Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2017-2018*. Ženeva: Svetové ekonomické fórum, 2017. ISBN 978-1-944835-11-8.
86. SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2016): *Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2016-2017*. Ženeva: Svetové ekonomické fórum, 2016. ISBN 978-1-944835-04-0.
87. SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2015): *Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2015-2016*. Ženeva: Svetové ekonomické fórum, 2015. ISBN 978-92-95044-99-9.
88. SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2014): *Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2014-2015*. Ženeva: Svetové ekonomické fórum, 2014. ISBN 978-92-95044-98-2.

89. SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2013): *Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2013-2014*. Ženeva: Svetové ekonomické fórum, 2013. ISBN 978-92-95044-73-9.
90. SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2012): *Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2012-2013*. Ženeva: Svetové ekonomické fórum, 2012. ISBN 978-92-95044-35-7.
91. SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2011): *Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2011-2012*. Ženeva: Svetové ekonomické fórum, 2011. ISBN 978-92-95044-74-6.
92. SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2010): *Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2010-2011*. Ženeva: Svetové ekonomické fórum, 2010. ISBN 978-92-95044-87-6.
93. SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2009): *Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2009-2010*. Ženeva: Svetové ekonomické fórum, 2009. ISBN 978-92-95044-25-8.
94. SVETOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2008): *Správa o globálnej konkurencieschopnosti 2008-2009*. Ženeva: Svetové ekonomické fórum, 2008. ISBN 978-92-95044-11-1.
95. ŠMIHULA, D. (2018): *Medzinárodné vzťahy a bezpečnosť. Zbierka komentárov, esejí a štúdií z rokov 2013-2017*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. 178 s. ISBN 978-80-8168-810-2.
96. ŠMIHULA, D. (2018): Naše väzby so Západom sú pevné. In: *Medzinárodné vzťahy a bezpečnosť. Zbierka komentárov, esejí a štúdií z rokov 2013-2017*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. s. 24-26. ISBN 978-80-8168-810-2.
97. TEMPEL, S. (2005): *Globalisierung, was ist das?* 1. vydanie. Berlín: Rowohlt, 2005. 158 s. ISBN 3 87134 504 0.
98. TERCHILĂ, S. (2014): The Activity of Mass Media Companies in Europe. The Impact Generated in the Economic, Social and Politic Systems. In: *Procedia Economics and Finance* 16, 2014, s. 182-189.

99. THOMAS, A., KINAST, E.-U., SCHROLL-MACHL, S. (2005): *Handbuch Interkulturelle Kommunikation und Kooperation*. Band 1: Grundlagen und Praxisfelder. 2. vydanie. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 2005. ISBN 978-3-525-46172-3.
100. THOMAS, A. - LACKNER, S. (2013): *Beruflich in Österreich. Trainingsprogramm für Manager, Fach- und Führungskräfte*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
101. THOMAS, A. - UTLER, A. (2013): Kultur, Kulturdimensionen und Kulturstandards. In: GENKOVA, P. – RINGEISEN, T. – LEONG, F. T. L. (Ed.): *Handbuch Stress und Kultur: Interkulturelle und kulturvergleichende Perspektiven*. Wiesbaden: Springer Verlag, 2013, S. 41-50.
102. TING-TOOMEY, S. (1985): Toward a Theory of Conflict and Culture. In: GUDYKUNST, W. B. – STEWARD, L. P. – TING-TOOMEY, S. (ed.). (1985): *Communication, culture and organizational processes*. Beverly Hills: Sage Publications, 1985. s. 71-86. ISBN 0-8039-2427-5.
103. TING-TOOMEY, S. – OETZEL, J. G. (2001): *Managing intercultural conflict effectively*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2001. ISBN 0-8039-4843-3.
104. UDOVIČ, B. – PODGORNIK, A. (2016): Cultural Diplomacy of Slavic European Union Member States: A Cross-country Analysis. In: *Baltic Journal of European Studies*, 2016, roč. 6., č. 2, s. 117-136.
105. UNITED NATIONS (1961): *Vienna Convention on Diplomatic Relations*. Vienna: United Nations, 1961.
106. ZAGORŠEKOVÁ, N. – ČIEFOVÁ, M. – ČAMBALÍKOVÁ, A. (2017): Competitiveness and Economic Growth in the European Union. In: *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, roč. 8, č. 8, s. 2408-2418. ISSN 2068-696X.
107. ZÁGORŠEKOVÁ, M. B. et al. (2013): *Kultúra, hodnoty a sociálny kapitál*. Bratislava: Ekonóm, 2013. 146 s. ISBN 978-80-225-3804-6.
108. ZÁGORŠEKOVÁ, M. B. (2009): *Kultúry v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava: Ekonóm, 2009. 160 s. ISBN 978-80-225-2712-5.

Internetové zdroje

1. BEVÖLKERUNG.AT. (2018): *Ort Angern an der March Bevölkerung*. [online]. [Citované 19.12.2018] Dostupné na internete: <http://bevoelkerung.at/ort/angern-an-der-march>.

2. BEVÖLKERUNG.AT. (2018): *Gemeinde Angern an der March Bevölkerung*. [online]. [Citované 27.01.2019.] Dostupné na internete: <http://bevoelkerung.at/gemeinde/angern-an-der-march>.
3. BUNDESMINISTERIUM FÜR EUROPA, INTEGRATION, UND ÄUßERES (2018): Kulturforen. [online]. In: *Bundesministerium Europa, Integration, und Äußeres*, 2018. [Citované 06.06.2018.] Dostupné na internete: <https://www.bmeia.gv.at/europa-aussenpolitik/auslandskultur/kulturforen/>.
4. BUNDESMINISTERIUM FÜR EUROPA, INTEGRATION, UND ÄUßERES (2018): Österreich – Bibliotheken im Ausland. [online]. In: *Österreich – Bibliotheken*, 2018. [Citované 25.07.2018.] Dostupné na internete: <https://www.oesterreich-bibliotheken.at/>.
5. BÚTOROVÁ, Z. – GYÁRFÁŠOVÁ, O. (2011): Jazyková kompetentnosť na Slovensku: nemčina v porovnaní s inými jazykmi. [online]. In: *Veľvyslanectvo Spolkovej republiky Nemecko Bratislava*, 2011. [Citované 20.11.2016.] Dostupné na internete: http://www.pressburg.diplo.de/contentblob/3180156/Daten/1348789/Pressemitteilung_IVO.pdf.
6. CANN, O. (2016): What is competitiveness? [online]. In: *World Economic Forum*, 26.09.2017. [Citované 14.10.2017.] Dostupné na internete: <https://www.weforum.org/agenda/2016/09/what-is-competitiveness>.
7. DUDEN (2018): Kultur. [online]. In: *Duden*. [Citované 04.01.2018.] Dostupné na internete: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Kultur>.
8. EUNIC (2019): European Union National Institutes for Culture. [online]. In: *EUNIC*, 2019. [Citované 27.05.2019.] Dostupné na internete: <https://www.eunicglobal.eu/>.
9. GEMEINDEN.AT (2019): Bezirke im Bundesland Niederösterreich. [online]. In: *gemeinden.at*, 2018. [Citované 02.01.2019.] Dostupné na internete: <http://www.gemeinden.at/niederoesterreich>.
10. GOETHE INSTITUT (2018): Úlohy a ciele. [online]. In: *Goethe Institut Slowakei*, 2018. [Citované 04.05.2018.] Dostupné na internete: <https://www.goethe.de/ins/sk/sk/ueb/auf.html>.
11. GOOGLE MAPS (2019): Slovensko. [online]. In: *Google Maps*, 2018. [Citované 28.05.2019.] Dostupné na internete:

- <https://www.google.com/maps/place/Slovensko/@48.2698231,16.4824078,9z/data=!4m5!3m4!1s0x471460b9ae7cc67f:0xcd6b6167b1723a7d!8m2!3d48.669026!4d19.699024>.
12. GOOGLE MAPS (2019): Záhorská Ves. [online]. In: *Google Maps*, 2018. [Citované 02.01.2019.] Dostupné na internete: <https://www.google.com/maps/place/900+65+Z%C3%A1horsk%C3%A1+Ves/@48.3845757,16.8297847,15z/data=!4m5!3m4!1s0x476ce616b3e0fd4d:0x400f7d1c6970250!8m2!3d48.3814521!4d16.8494702>.
13. HOFSTEDE, G. (2018): Dimension data matrix. [online]. In: *Geert Hofstede*, 2018. [Citované 03.12.2018.] Dostupné na internete: <https://geerthofstede.com/research-and-vsm/dimension-data-matrix/>.
14. IMD WORLD COMPETITIVENESS CENTER (2016): *The IMD World Competitiveness Scoreboard*. [online]. [Citované 31.01.2017] Dostupné na internete: <http://www.imd.org/uupload/imd.website/wcc/scoreboard.pdf>.
15. INTERREG (2018): O programe. [online]. In: *Interreg Slovakia-Austria*, 2018. [Citované 28.05.2019.] Dostupné na internete: <https://www.sk-at.eu/sk/program-2014-2020/o-programe>.
16. I SEE YOU INITIATIVE (2015): *Comparative Report of Country Findings*. FH Joanneum, Austria. [online]. [Citované 09.12.2018.] Dostupné na internete: http://www.iseeyou-network.eu/files/8814/3771/6779/Comparative_Report.pdf.
17. I SEE YOU INITIATIVE (2015): *Comparative Report on Entrepreneurship*. [online]. [Citované 09.12.2018.] Dostupné na internete: <http://www.iseeyou-network.eu/news-events/comparative-report-entrepreneurship-compentences/>.
18. MACMILLAN. (2017): *Culture*. [online]. [Citované 04.01.2018.] Dostupné na internete: https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/culture_1.
19. MALVORLAGEN (2019): *Österreich Bundesländer*. [online]. [Citované 02.01.2019.] Dostupné na internete: <https://malvorlagen-seite.de/wp-content/uploads/2017/12/oesterreich-bundeslaender.jpg>.
20. MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2019): Slovensko - rakúska štátna hranica. [online]. In: *Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky*, 2019. [Citované 02.01.2019.] Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?slovensko-rakuska-statna-hranica>.

21. MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2019): Hraničné dokumentárne diela. [online]. In: *Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky*, 2019. [Citované 02.01.2019.] Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?hranicne-dokumentarne-diela>.
22. MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2013): Štatistické údaje o štátnych hraniciach. [online]. In: *Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky*, 17.04.2013. [Citované 02.01.2019.] Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?statisticke-udaje-o-statnych-hraniciach>.
23. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKYCH ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2018): Stredoeurópska kultúrna platforma. [online]. In: *Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*, 31.05.2018. [Citované 12.06.2018.] Dostupné na internete: https://www.mzv.sk/ministerstvo/kulturna_diplomacia-stredoeuropska_kulturna_platforma.
24. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKYCH ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2017): Slovenské inštitúty. [online]. In: *Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*, 21.12.2017. [Citované 04.05.2018.] Dostupné na internete: https://www.mzv.sk/ministerstvo/kulturna_diplomacia-slovenske_instituty.
25. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKYCH ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2015): Kultúrna diplomacia. [online]. In: *Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*, 24.11.2015. [Citované 05.05.2018.] Dostupné na internete: https://www.mzv.sk/ministerstvo/kulturna_diplomacia.
26. MORA VSKÝ SVÄTÝ JÁN (2019): O obci. [online]. In: *Moravský Svätý Ján*, 2019. [Citované 10.01.2019.] Dostupné na internete: <https://www.moravskysvatyjan.sk/info-o-obci/>.
27. ONLINE ETYMOLOGY DICTIONARY (2018): *Culture*. [online]. [Citované 30.11.2018.] Dostupné na internete: <https://www.etymonline.com/word/culture>.
28. OXFORD. (2017): *Culture*. [online]. [Citované 04.01.2018.] Dostupné na internete: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/culture>.
29. RAKÚSKE KULTÚRNE FÓRUM (2017): O nás. [online]. In: *Rakúske kultúrne fórum*, 2017. [Citované 27.05.2019.] Dostupné na internete: <https://rakuskekulturneforum.sk/o-nas/>.

30. SIETAR EUROPA (2019): SIETAR in the World. [online]. In: *SIETAR Europa*, 2019. [Citované 29.01.2019.] Dostupné na internete: <https://www.sietareu.org/sietar-in-the-world>.
31. SIETAR USA (2019): History. [online]. In: *SIETAR USA*, 2019. [Citované 29.01.2019.] Dostupné na internete: <https://www.sietarusa.org/history>.
32. SIETAR USA (2019) Mission Statement. [online]. In: *SIETAR USA*, 2019. [Citované 29.01.2019.] Dostupné na internete: <https://www.sietarusa.org/mission>.
33. SLOVAKIA SITE (2017): Náboženstvo. [online]. In: *Slovakia Site*, 2017. [Citované 09.07.2017.]. Dostupné na internete: <http://www.slovakiasite.com/sk/nabozenstvo.php>.
34. SLOVENSKÁ SPRÁVA CIEST (2019): Okresy. [online]. In: *Cestná databanka*, 2019. [Citované 02.01.2019.]. Dostupné na internete: <https://www.cdb.sk/en/maps-and-statistical-outputs-of-road-databank/Maps-of-Road-Network/Districts.alej>.
35. SLOVENSKÝ INŠTITÚT VO VIEDNI (2019): Program SI Viedeň na mesiac apríl – jún 2019. [online]. In: *Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*, 2019. [Citované 27.05.2019.] Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/documents/1190119/3520719/002+program+SI+Vieden+april+az+jun+2019>.
36. SME BRATISLAVA (2015): Most Záhorská Ves – Angern sa stavať nebude. [online]. In: *SME Bratislava*, 08.01.2015. [Citované 19.12.2018.]. Dostupné na internete: <https://bratislava.sme.sk/c/7579509/most-zahorska-ves-angern-sa-stavat-nebude.html>.
37. STATISTIK AUSTRIA (2018): Bevölkerung. [online]. In: *Statistik Austria*, 2018. [Citované 17.7.2018.] Dostupné na internete: https://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/index.html.
38. ŠIMKOVIČ, O. (2019): Z histórie Uhorskej Vsi. [online]. In: *Záhorská Ves*, 2019. [Citované 10.01.2019.] Dostupné na internete: <http://www.zahorskaves.sk/web/src/index.php?lg=sk&pgid=210>.
39. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2018): Stav obyvateľstva v SR k 31. marcu 2018. [online]. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky*, 07.06.2018. [Citované 17.7.2018.] Dostupné na internete: https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/population/news!/ut/p/z1/1ZFBD4IwDIV_0joYDI4DZUwIwhDBXgwnQ6Lowfj7nYSTxqG9NX1f8_pKkHQEx_4xnPr7cB37s

-kP6B8rroIoogKCaO-

A4oWmWVXJjDLSvgkKvQa1E6XUG0aBeQTNOKILR4RMxiu9Tcw4doI69x0AOvMWgY
2X_szHUqSM5wBBLj1QIm10WLkuCHfiF_3DlxLwG28xiP_l9yFAu72W4CSxJbC0A5eehN
YrGr6wwaRwuzSv6mBQwxNgeB7i/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/.

40. TERENZANI, M. (2015): Never enough bridges between Austria and Slovakia. [online]. In: *The Slovak Spectator*, 15.06.2015. [Citované 03.01.2019.] Dostupné na internete: <https://spectator.sme.sk/c/20058010/never-enough-bridges-between-austria-and-slovakia.html>.
41. TRANSPARENCY INTERNATIONAL (2017): Index vnímania korupcie 2016: Slovensko v boji proti korupcii naďalej stagnuje. [online]. In: *Transparency International Slovensko*, 25.01.2017. [Citované 21.10.2017.] Dostupné na internete: <http://transparency.sk/sk/cpi-2016-slovensko-v-boji-proti-korupcii-nadalej-stagnuje/>.
42. TURISTICKÁ INFORMAČNÁ KANCELÁRIA DEVÍNSKA NOVÁ VES (2015): Cyklomost Slobody. [online]. In: *Turistická informačná kancelária Devínska Nová Ves*, 2015. [Citované 04.01.2019.] Dostupné na internete: https://www.tikdnv.sk/?page_id=472.
43. UNESCO. (2017): Cultural Diversity. [online]. In: *UNESCO*, 2017. [Citované 04.01.2018.] Dostupné na internete: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/cultural-diversity/>.
44. ZÁHORSKÁ VES (2018): Štatistika. [online]. In: *Záhorská Ves*, 2018. [Citované 19.12.2018.] Dostupné na internete: <http://zahorskaves.sk/web/src/index.php?lg=sk&pgid=315>.
45. ZÁHORSKÁ VES (2018): Charakteristika obce. [online]. In: *Záhorská Ves*, 2018. [Citované 18.12.2018.] Dostupné na internete: <http://zahorskaves.sk/web/src/index.php?lg=sk&pgid=208>.

Prílohy

Empirická časť prekladanej práce bola realizovaná predovšetkým pomocou metód kvalitatívneho výskumu, konkrétne boli využité elektronické dotazníky a rozhovory s kľúčovými informátormi. Na nasledujúcich stranách uvádzame vzory dotazníkov a zoznam otázok, ktoré predstavovali základ pre rozhovory.